

MISJONSHØGSKOLEN

JESUS I TROSOPPLÆRINGEN

EN UNDERSØKELSE OG SAMMENLIGNING AV HVORDAN JESUS BLIR
FORSTÅTT SOM FRELSER OG FORBILDE I MARTIN LUTHERS LILLE- OG
STORE KATEKISME, OG I TROSOPPLÆRINGENSPLANEN GUD GIR – VI
DELER

MASTER OPPGAVE I TEOLOGI

30-MATH

EINAR CHRISTIAN DRANGE

DESEMBER 2014

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	4
1. Introduksjon	6
1.1. Innledning	6
1.2. Målsetting	7
1.3. Hvordan jeg skal løse oppgaven	7
2. Luthers lille- og store katekisme	9
2.1. Historisk bakgrunn for Luthers katekismer	9
2.1.1. Hvordan katekismene ble til	9
2.1.2. Katekismenes innhold	10
2.1.3. Katekismenes formål	10
2.1.4. Katekismenes oppbygning	11
2.1.4.1. Den lille katekismes form	11
2.1.4.2. Den store katekismens form	11
2.1.5. Hvordan skal man bruke katekismene?	12
2.1.5.1. Lære kjente tekster utenat	12
2.1.5.2. Studere Luthers forklaringer for å forstå meningen til katekismetekstene	16
2.1.5.3. Studere den store katekisme	16
2.1.5.4. Søke gudstjenestefellesskapet og ta til seg katekismeprekener ..	17
2.2. Jesus som frelser og forbilde i den lille- og store katekisme	17
2.2.1. Jesus som frelser i Luthers katekismer	17
2.2.1.1. Hvorfor trenger mennesket Jesus Kristus som sin frelser?	17
2.2.1.1.1. Lovens første funksjon: Fremme det gode og begrense det onde i samfunnet	18
2.2.1.1.2. Lovens andre funksjon: Å drive mennesket til Kristus	18
2.2.1.1.3. Lovens tredje funksjon: norm for det troende liv	19
2.2.1.2. Jesus som formidler av Guds gode gave	19
2.2.1.3. Jesus som vår forløser	20

2.2.1.4.	Hvordan man får del i Jesu frelsergjerning	21
2.2.1.5.	Jesus Kristus som frelser bevarer den troende gjennom livet . . .	22
2.2.1.5.1.	Den troende bevares av Kristus gjennom bønnen	23
2.2.1.5.2.	Den troende bevares av Kristus i dåpen	23
2.2.1.5.3.	Den troende bevares av Jesus i nattverden	24
2.2.1.5.4.	Skriftemålet gir den troende mulighet til å gi Jesu omsorg til hverandre	25
2.2.2.	Jesus som menneskets forbilde i Luthers katekismer	26
2.2.2.1.	Livet med Jesus skal få følger hvordan den troende lever sitt liv	26
2.3.	Oppsummering	27
3.	Plan for trosopplæring: Gud gir – vi deler	29
3.1.	Historisk bakgrunn	29
3.1.1.	Hvordan ble Gud gir – vi deler til?	29
3.1.1.1.	Skolen som ansvarlig for kirkens trosopplæring	29
3.1.1.2.	Kirken med egen trosopplæring	34
3.2.	Dokumentets formål, oppbygning, form og innhold	36
3.2.1.	Formålet med Gud gir – vi deler	36
3.2.2.	Hvordan skal Gud gir – vi deler brukes?	36
3.2.3.	Innhold, form og oppbygning	38
3.2.3.1.	Kapittel 1: Livslang læring	38
3.2.3.2.	Kapittel 2: Gud gir – vi deler	38
3.2.3.3.	Kapittel 3: Størst av alt – Trosopplæringens innhold	40
3.2.3.4.	Kapittel 4: Trosopplæringens oppbygning	42
3.2.3.5.	Kapittel 5: Konfirmasjonstiden	42
3.2.3.6.	Kapittel 6: Sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring . . .	42
3.2.3.7.	Kapittel 7: Lokalt planarbeid	44
3.2.3.8.	Kapittel 8: Ansvarsforhold	44
3.2.3.9.	Kapittel 9: Verktøy	45
3.3.	Jesus som frelser og forbilde i Gud gir – vi deler	45
3.3.1.	Jesus som frelser i Gud gir – vi deler	45
3.3.1.1.	Jesus gir den troende del i frelsen gjennom dåpen	45

3.3.1.2.	Jesus er alltid hos den troende	46
3.3.1.3.	Jesus som forsoner Gud og mennesket	47
3.3.2.	Jesus som forbilde i Gud gir – vi deler	47
3.3.2.1.	Jesus viser oss Guds kjærlighet og nåde	47
3.4.	Oppsummering	48
4.	En sammenligning av forståelsen av Jesus i Luthers katekismer og Gud gir – vi deler	51
4.1.	Sammenligningsgrunnlaget	51
4.2.	Sammenligning av forståelsen av Jesus	51
4.2.1.	Direkte sammenligning av forståelsen av Jesus	51
4.2.2.	Indirekte sammenligning av forståelsen av Jesus	52
4.2.2.1.	Menneskets status foran Gud	53
4.2.2.2.	Gudsbildet	57
4.2.2.3.	Hvordan skal dette læres?	58
4.2.2.3.1.	Pedagogisk metode	58
4.2.2.3.2.	Sannheten finnes i mennesket selv, men må forløses	59
4.2.2.3.3.	Sannheten må komme til menneske utenfra	62
4.2.2.3.4.	Hvordan påvirker pedagogisk metode forståelsen av Jesus? ..	64
4.3.	Oppsummering	65
5.	Hvorfor ble det slik?	68
5.1.	Det religiøse samfunnet på Luthers tid	68
5.2.	Det religiøse samfunnet i dagens Norge	68
5.2.1.	Det kirkelige landskapet	68
5.2.2.	Virkelighetsforståelse	71
5.3.	Privatisering og individualisering av tro	74
5.4.	Hvorfor ble det slik?	75
5.4.1.	Hva har man oppnådd?	75
5.4.2.	Hva har man mistet?	76
5.4.3.	Kunne det vært annerledes?	78
5.5.	Oppsummering	79
6.	Kilder og referanser	81

FORORD

Da jeg begynte på Misjonshøgskolen(MHS) i høsten 2009 var jeg veldig skeptisk til Martin Luther og hans lære. Årsaken til dette er at jeg ikke er medlem av noe luthersk kirkesamfunn. Jeg har siden konfirmasjonsalder vært del av Metodistkirken. Da jeg våren 2008 tok et fag om Wesleys teologi på Menighetsfakultet ble det ofte stilt en kontrast mellom Luther og Wesleys teologi. I denne kontrasten og sammenligningen ble ofte Luther fremstilt negativt. Jeg hadde derfor i det første året ved MHS en skepsis mot den lutherske teologien. Det førte til at jeg i grunnstudiet hoppet bukk over den lutherske forklaringen i systematisk teologi. Istedenfor brukte jeg mine bøker om Metodismens teologi. Gradvis iløpet av årene på MHS snudde allikevel min iver for Luther. Det var spesielt etter selv få mulighet til å lese og forklare noen tekster av Luther i faget "Martin Luthers teologi" interessen min for Luther virkelig snudde. Siden det har jeg blitt mer og mer glad i Luthers utleggelse av Bibelen. Jeg oppdaget at Luther ikke bare var en teolog fra fordums tid. Jeg opplevde at Martin Luther fortsatt har mye bra å komme med i 2014, selv til en metodist. Det har derfor vært veldig lærerikt og faktisk litt kjekt å få mulighet til å fordype seg i Luther katekismer. Det har også vært flott å kunne kombinere dette i oppgaven med å gjøre en undersøkelse av forståelsen av Jesus i Den norske Kirke sin trosopplæringsplan.

Jeg vil rette en stor takk til Gud som våren 2007 gav meg et helt nytt liv gjennom et Alpha kurs i Stavanger Metodistkirke. Siden det fikk jeg en ny retning i livet som resulterte i oppsigelse av det som var min opprinnelige drømmejobb på Spider-Man. Videre gikk veien til allmenn påbygg og Fjelltun bibelskole for å forberede meg på en utdanning ved MHS. Årene ved MHS har vært fantastiske for min del. Miljøet blant lærere og studenter har alltid vært bra her. Det samme har det faglige miljøet i forelesningene. Jeg er derfor takknemlig for tiden ved denne skolen, til dens elever og ansatte. Jeg har nå fått være del av denne skolen og dens miljø i snart 6 år. Selv om 6 år er lenge så kjenner jeg at det skal bli trist når min utdanning på MHS er over.

Jeg vil også i denne oppgaven få takke min kone Biwen Drange og min datter Rebecca som har gitt meg ekstra motivasjon de siste årene ved MHS, og spesielt ved skrivingen av denne oppgaven. Jeg vil også rette en stor takk til Knut Alfsvåg som har vært

min veileder på denne oppgaven. Uten hans hjelp ville jeg nok aldri kommet i mål med denne oppgaven.

Stavanger, 15.12.2014.

Einar Christian Drange

Kapittel 1

INTRODUKSJON

1.1 Innledning

Min motivasjon er å undersøke hvordan Jesus blir formidlet til unge gjennom kirkens trosopplæring i dag. Jesus beskrives i Bibelen som kirkens hjørnestein (Ef 2,20). Jesus er dermed han som holder kirken sammen. Det er på Jesus Kristus kirken er bygget. Det er Jesus som gir de troende liv og er grunnlaget for deres tro (Apg 17,28). Jesus er selve troens sentrum.¹ Det har derfor for kristne vært sentralt helt fra kirkens begynnelse å forkynne hvem Jesus er og at denne forkynnelse gir en korrekt fremstilling av Jesus og hvilke betydning det har for menneskers liv. Jesus var selv opptatt av hvordan hans disipler forstod han. I Evangeliet etter Matteus 16,15-16 kan man lese at Jesus spør disippelen Peter om nettopp dette spørsmålet: "hvem sier dere at jeg er?". Troen viser til Jesus, hvem han er. Helt fra kristendommens begynnelse har det vært diskusjon om hva som er den rette lære om hvem Jesus er (1 Joh 4,1-3). Årsaken til dette er at vårt personlige forhold til Jesus vil være preget av de dogmatiske sannheter.²

Kirkens oppdrag er også knyttet opp til Jesus som person. I Jesu avskjedstale, kalt "misjonsbefaling" får disiplene sitt oppdrag av Jesus. Jesu disipler skulle gjøre alle folkeslag til Jesu disipler idet de døpte og lærte andre mennesker alt det Jesus hadde lært dem. (Matt 28,18-20). Kirkens oppdrag skal dermed forkynne Jesus, hvem han er, hva han har gjort for oss og hvilke følger det får for oss her i dag.

Det jeg har valgt å konsentrere meg om i denne oppgaven er hvordan Jesus blir forstått i trosopplæringen i dag. Jeg har valgt å konsentrere meg om distinksjonen mellom Jesus som frelser og forbilde. Ved å gjøre fokusere på denne distinksjonen vil jeg undersøke om hovedvekten på forståelsen av Jesus blir lagt på hva Jesus har gjort for oss som mennesker som frelser. Dette kommer spesielt frem ved hvordan mennesket blir fremstilt som i behov for en frelser. Den andre siden av Jesus jeg vil trekke frem er Jesus som forbilde.

1 Arne Redse, *Mennesket i Guds verden* (Oslo: Lunde Forlag, 2011), 69.

2 Ragnar Skottene, "Troen, fornuften og Ånden", i *"Hva betyr det?"*, *Luthers Katekisme i Trosopplæringen* (red. Knut Alfsvåg og Joar Haga; IKO-Forlaget; Oslo, 2013), 163-183, 172.

Jesus har selv sagt at han har gitt oss et forbilde med sitt liv som vi skal etterfølge (Joh 13,15). Når man vektlegger Jesus som forbilde er også fokuset på den enkelte i dag å etterfølge det. I en forståelse av Jesus hører begge disse med. Vektlegges kun den ene vil man miste en veldig viktig del av forståelsen av Jesus og av mennesket. Vektlegges kun Jesus som forbilde vil det være det være lite fokus på menneskets behov på frelse. Man får da et veldig positivt menneskesyn som ikke er avhengig frelse. Jesu oppdrag blir som forbilde å vise mennesket hvordan det skal handle. Vektlegger man derimot alene hva Jesus har gjort for den enkelte som frelser vil man risikere at det ikke gjøres klart at troen skal få betydning iform av å handle i hverdagen etter Jesu eksempel.

1.2 Målsetting

Jeg vil i denne oppgaven undersøke hvordan Jesus blir forstått i trosopplæringen. Jeg har derfor valgt å undersøke hvordan Jesus blir forstått som frelser og forbilde i den nye trosopplæringsplanen for Den norske Kirke: *Gud gir – vi deler*. Denne planen er et resultat av en omfattende trosopplæringsreform i Den norske kirke.³ Planen legger grunnlaget for hvordan Den norske kirke skal utføre sin trosopplæring i årene fremover. Jeg har også valgt å sammenligne denne forståelsen som kommer frem i *Gud gir – vi deler* med *Luthers lille- og store katekisme*. Årsaken til jeg har valgt å sammenligne fremstillingen av Jesus i *Gud gir – vi deler* med Luthers katekismer er at dette på mange måter var starten på en systematisk trosopplæring innenfor den lutherske kirke. Luthers katekismer er regnet som en viktig del av det lutherske bekjennelsesgrunnlag og den lutherske konfesjonelle identitet.⁴ Det kan derfor være interessant synes jeg å se på hva som er felles, og hva som skiller disse dokumentene, og undersøke hva er årsaken til det er slik.

Min problemstilling blir dermed: Hvordan blir Jesus forstått som frelser og forbilde i *Luthers lille- og store katekisme* og *Gud gir – vi deler*. Jeg vil i denne oppgaven primært fokusere på de ulikheter som måtte oppstå i en slik sammenligning og hvilke årsaker som skyldes disse ulikhetene.

3 *Gud gir – vi deler: Plan for trosopplæring i Den norske kirke* (Kirkerådet; Oslo, 2010), 3.

4 Sivert Angel, "Hva kan dagens trosopplæring lære av tidligere tiders lutherske katekismeundervisning?", i *"Hva betyr det?", Luthers Katekisme i Trosopplæringen*, (red. Knut Alfsvåg og Joar Haga; IKO-Forlaget; Oslo, 2013), 19-30, 19.

1.3 Hvordan jeg skal løse oppgaven

For å kunne gjøre denne sammenligningen vil jeg først ta for meg Luthers katekismer i et kapittel. Jeg vil her se på hvordan Luthers katekismer ble til, hvordan de skulle brukes, hvem de var for og hvordan Jesus fremstilles som frelser og forbilde. Jeg vil deretter i kapittel 3 gjøre det samme med *Gud gir – vi deler*. I kapittel 4 vil jeg gjøre en sammenligning av forståelsen av Jesus som frelser og forbilde, i Luthers katekismer og *Gud gir – vi deler*, og kommentere det jeg har funnet. Jeg har sagt jeg vil fokusere på ulikhetene mellom Luthers katekismer og *Gud gir – vi deler*. Jeg vil i kapittel 5 forsøke forklare hva som skyldes disse ulikhetene.

Mine hoveddokumenter i denne oppgave blir *Luthers lille- og store katekisme* som er gjengitt på norsk i *Konkordieboken*. Det andre hoveddokumentet vil være *Gud gir – vi deler*. I tillegg til dette vil jeg bruke litteratur som kommenterer disse verk, trosopplæring generelt, og verk som tar for seg konteksten trosopplæring skal gjennomføres i. Både bøker, tidsskrift og internettsider vil være nyttig her.

Kapittel 2

LUTHERS LILLE- OG STORE KATEKISME

Jeg vil i dette kapitlet undersøke den historiske bakgrunnen for Luthers katekismer. Jeg vil se på hva som gjorde at Luther bestemte seg for å skrive sine katekismer. Jeg vil også si noe om katekismenes innhold og formålet med katekismene. Jeg vil deretter undersøke hvordan katekismene er bygd opp og hvordan de skulle brukes. Til sist vil jeg undersøke hvordan Jesus blir forstått som frelser og forbilde i katekismene.

2.1 Historisk bakgrunn for Luthers katekismer

2.1.1 Hvordan katekismene ble til

Martin Luthers katekismer ble til i en tid hvor kunnskapen blant folket om den kristne tro var veldig lav ifølge Luther. Luther skriver selv om dette i sitt forord til Den lille katekisme: "Den alminnelige mann, især på landsbygden, har ikke det minste kjennskap til kristenlæren".⁵ Årsaken til dette er mange. Mange kunne ikke skrive og lese. I kirkene hadde det vært lenge preket på latin, et språk de fleste ikke forstod. Selv om boktrykkerkunsten var kommet inn og det fantes tyske bibler var dette altfor dyrt å skaffe seg for den hverdagslige person. Men Luther hevder også at ikke bare det vanlige folk manglet kunnskap om den kristne tro. Luther refser også de katolske biskopene for deres kunnskapsnivå⁶ og spesielt det at de ikke greide formilde videre til menigheten og folket hva den kristne tro handlet om.⁷

Noe av hovedbakgrunnen for Luthers katekismer er videre hans såkalte katekismeprekener. De første katekismeprekener holdt Luther i 1516. Her gav han en gjennomgang av De ti bud og Fader vår.⁸ På bakgrunn av disse katekismeprekener utga også

5 Jens Olav Mæland (red.), *Konkordieboken: Den Evangelisk-Lutherske Kirkes bekjennelse* (Oslo: Lunde Forlag, 2000), 278.

6 Dette kan også selv skyldes den lutherske reformbevegelse sin kritikk av det tradisjonelle kloster- og universitetsopplæring. Ut fra denne kritikken skjedde det en sterk reduksjon i studenter i denne perioden ved de sentrale universitetene. Resultatet av dette er at utdannelsesystemet mer eller mindre falt sammen i Tyskland på 1520-tallet. Selv var Luther veldig kritisk til denne utviklingen. Knut Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", i *"Hva betyr det?"*, *Luthers Katekisme i Trosopplæringen* (red. Knut Alfsvåg og Joar Haga; IKO-Forlaget; Oslo, 2013), 141-152, 145.

7 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 278.

8 Oddvar Johan Jensen, *Katekismens teologi* (Oslo: Credo forlag A.S,1994), 12.

Luther en forklaring til De ti bud i 1518. I 1519 ble det også utgitt en forklaring til Fader vår og i 1520 kom en forklaring til trosbekjennelsen. Alle tre forklaringene ble samlet samme år og utgitt i én bok.

Selve det konkrete arbeidet med å lage de to katekismene kom allikevel ikke før etter Luthers visitas til menighetene i Sachsen sommeren 1527.⁹ På sitt menighetsbesøk her blir Luther forferdet av folkets kunnskapsnivå og hvordan de lever sine liv.¹⁰ Omtrent samtidig måtte Luther vikariere for presten Johannes Bugenhagen i Wittenberg.¹¹ Fra Bugenhagens ansettelse i 1523 holdt Bugenhagen 4 ganger i året katekismeprekener over katekismens fem hoveddeler: budene, troen, Fadervår, dåpen og nattverden.¹² Iløpet av denne vikarperioden holder Luther tre ganger serier med katekismeprekener. På bakgrunn av disse katekismeprekener og hans visitas i menighetene i Sachsen begynner Luther dermed arbeide med å utgi to katekismer.

Luther begynner først arbeidet med å lage det vi i dag kaller den store Katekisme. Første del av katekismen lå ferdig i november 1528, mens andre halvdel lå ferdig i april 1529. Den store katekismen ble utgitt under tittelen: En tysk katekisme (Deutsch Katechismus). Samme året ble den også utgitt i en revidert utgave, som inneholdt bilder og et ekstra kapittel om skriftemålet.¹³

Den lille katekismen ble påbegynt i desember 1528 av Luther, etter han hadde skrevet ferdig første halvdel av Den store katekismen. Den lille katekismens første tre deler ble først utgitt som plakattrykk i januar 1529. Tre måneder senere ble 4 ytterligere plakater trykket opp som inneholdt forklaring til bønn og de to sakramentene dåpen og nattverden. Ved å bli utgitt som plakater kunne man dermed henge opp disse, og bli stadig påminnet om disse troens sannheter og Luthers forklaringer. Dette kan henvise til budet i Femte Mosebok 6,6-9, hvor jødene skulle skrive opp budene de hadde mottatt på deres dørstolper og porter. Slik skulle dem stadig bli minnet om Guds krav til dem. I midten av mai samme år ble deretter alle delene samlet som bok og utgitt under tittelen: Den lille Katekisme for vanlige prester og predikanter (Der Kleine Katechismus für die gemeine Pfarherr und prediger).¹⁴

9 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 277.

10 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 277.

11 Jensen, *Katekismens teologi*, 14.

12 Jensen, *Katekismens teologi*, 11.

13 Jensen, *Katekismens teologi*, 14.

14 Jensen, *Katekismens teologi*, 14.

2.1.2 *Katekismenes innhold*

Både den lille og store katekisme deler mye av det samme som blir gjennomgått og forklart. De inneholder begge delene om: Budene, trosbekjennelsen, Fadervår, dåpen og nattverden. Begge utgavene inneholder også forord av Luther om hvordan han tenkte de skulle brukes. I tillegg har den lille katekisme med det som kalles hustavlene som er formaninger til hvordan man skal opptre i sin egen livsstilling og tjeneste.¹⁵ Den lille katekisme får også sitt eget kapittel om skriftemålet slik den store katekisme.

2.1.3. *Katekismenes formål*

Selv om både den lille- og den store Katekisme deler de samme tema de gjennomgår er ikke den lille en forkortet utgave av den store. Som Mæland skriver i *Konkordieboken* er selve tonen forskjellig. Den store er feks veldig polemisk, noe den lille ikke er. Katekismene har også forskjellige målgrupper. Den lille katekisme er skrevet for bruk i hjemmet og blant lekfolk. Den store katekisme er derimot skrevet for menighetens hyrder og lærere.¹⁶

Begge katekismene beskriver hva som er det grunnleggende i den kristne tro. Da katekismene ble utgitt ble de fort autoritative i lærespørsmål i den lutherske-evangeliske kirke. Det er derfor de også har plass i *Konkordieboken*. Katekismene ble ansett som legmannsbibel som formidlet alt det en trengte "til sin sjels salighet".¹⁷ Det er også det nærmeste man kommer en systematisk utlegging av den kristne tro fra Luther.

Katekismenes formål er derimot det samme. Luther skriver i sitt første forord til sin store katekisme: "Denne prekenen er blitt til som en undervisning for barna og for andre som har liten kunnskap. Slik undervisning har fra gammelt navnet Katekismus, det vil si en lærebok for barn, med det som enhver kristne trenger å vite."¹⁸ Trosopplæring er Luthers katekismers sitt formål. Både det å lære opp troende i hjemmet, men også for at katekismene kunne brukes i menigheter og kirker. Luther håpet at med disse katekismene kunne han være med å hjelpe de dømte å få opplæring i sin tro og dermed leve ut denne tro i hverdagen. Det er allikevel ikke slik at katekismene bare er for barn. Det er for alle troende som trenger å få

15 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 293.

16 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 277.

17 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 277.

18 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 300.

innføring i Den hellige skrift. I sin fortale til den store katekisme kritiserer Luther også dem som tror de eier så mye kunnskap de ikke trenger å ta til seg det katekismen rommer:

Men for min egen del vil jeg si: Jeg er også doktor i teologien og predikant, og jeg er like så lærd og har like mye erfaring som noen av disse som er så frekke og trygge på seg selv. Likevel gjør jeg akkurat som et barn som blir undervist i katekismen: Jeg leser og sier fram katekismen ord for ord morgenen og når jeg har tid – Fadervår, de ti bud og trosartiklene, salmene o.s.v., og fremdeles må jeg daglig studere og kan likevel ikke gjøre slike fremskritt som jeg gjerne ville, men må stadig være et barn og en elev i katekismen – ja, jeg er det gjerne. Men disse fine, hovne jypplingene vil straks være doktor over alle doktorer etter å ha lest katekismen bare en gang, de kan alt og trenger ikke noe mer. - Vel, sånt er et sikkert tegn på at de forakter både sin tjenestegjerning og menneskers sjeler, ja til og med Gud og hans ord.¹⁹

Etter Luthers ønske viser det at hans katekismer skulle kunne brukes av alle døpte, både lærde og ikke lærde. Dette hører også sammen med Luthers forståelse av dåpen som ordinasjon for det allmenne prestedømme. Ved å lære opp lekfolket vil dem også utrustes til Jesu disipler. Ved å lære opp lekfolket ønsket Luther de skulle bli oppmerksom på det kallet de har fått av Gud, hvordan utføre det og dermed fungere som Guds arbeidere i hans rike.²⁰ For ved å bli opplært og undervist i sin tro vil man blant annet også oppdage sine talenter og gaver og hvordan bruke disse korrekt.²¹ Kunnskapen om troen om Gud vil dermed ikke bare komme den enkelte til gode som studerer troen. Men det er Luthers mål at det skal også påvirke samfunnet som helhet.²² Troen skulle ikke bare få konsekvenser for den enkelte, men for hele samfunnet. Det betyr samtidig ikke at pga man får opplæring i sin tro og kunnskap så mener Luther at mennesket dermed kan bli feilfritt. Det troende mennesket er rettferdig pga Jesu gjerning, men samtidig synder pga man fortsatt vil være et menneske som er under arvesyndens vilkår. Dette blir man ikke fri fra i dette liv. Mennesket vil derfor fortsatt være utsatt for å gjøre feil og å falle i synd.²³ Men ved å bli opplært i troen vil også den troende bedre kunne stå imot djevelens angrep mener Luther.²⁴ Luther mener også at ved å studere katekismenes forklaringer til de ti bud, credo og Fadervår vil man finne frelse i møte med den hellige rettferdige Gud. Katekismene forklarer av disse tre viser hva man som

19 Mæland (red.), Konkordieboken, 298.

20 Marilyn J. Arran, "The Contemporary applicability of Luther's pedagogy: Education and vocation", *Concordia Journal*, 16 (4) (1990), 321.

21 Arran, "Luther's pedagogy", 324.

22 Arran, "Luther's pedagogy", 328.

23 Arran, "Luther's pedagogy", 329.

24 Arran, "Luther's pedagogy", 324.

mennesket trenger vite for å bli frelst, og hva man som mennesket dermed må gjøre og ikke gjøre.²⁵ Luthers katekismer har dermed også langt på vei mer et praktisk mål, enn rent kunnskapsformidling. Luther ønsket nemlig mer å hjelpe mennesker å forholde seg til Gud, enn å bare øke deres forståelse for han.²⁶ Ved å peke på Guds krav til mennesket vil, ifølge Luther Den hellige ånd opplyse mennesket om at de kommer til kort. Dette vil da drive dem til å søke Jesus som setter mennesket i et rett forhold til Gud. Det overordnede mål for Luthers katekismer er dermed vise mennesker hvordan de kan bli frelst.

2.1.4 Katekismenes oppbygning

2.1.4.1 Den lille katekismes form

Den lille katekisme er bygd opp i en spørsmål/svar form. Dette er en form som ikke finnes i den store katekisme. Denne formen av spørsmål og svar kalles gjerne katekismeforhør.²⁷ Grunnen til at den lille katekismen har en slik oppbygning er for det første målgruppen den lille katekisme er skrevet for. Den lille katekisme måtte være lett å forstå. Først og fremst vil den lille katekisme gi en innføring i delene om de ti bud, troen, Fadervår. Man skulle først og fremst kjenne til disse tekstene. Men disse trengtes også forklares. Det er nettopp dette Luther gjør ved først å legge frem katekismetekstene og dermed stille et spørsmål som han gir et svar på. Når man brukte dette rent praktisk så kunne det gjerne variere mellom å være en lærer som gav svaret på spørsmålet, eller det kunne være gjennom en dialog med en elev. Hovedmålet var for Luther at tekstene skulle være godt kjent i husmenigheter før spørsmålene. Luther ønsket tekstene skulle ha plass i det daglige livet. Muligens ville man kanskje som lærer hvis man leste opp et av tekstene få spørsmålet: hva betyr det? Da ville man ha en utmerket mulighet til å svare da dette er beskrevet i den lille katekisme. Hovedformålet til spørsmål/svar er dermed ikke at man skulle pugge alle disse spørsmål og svar. Men det gir læreren en god mulighet til selv forklare tekstene.²⁸

2.1.4.2 Den Store katekismens form

Den store katekismen(88 sider) er et mye større dokument i forhold til den lille katekisme(18

25 Angel, "Hva kan dagens trosopplæring lære av tidligere tiders lutherske katekismeundervisning?", 23.

26 Angel, "Hva kan dagens trosopplæring lære av tidligere tiders lutherske katekismeundervisning?", 25.

27 Jensen, *Katekismens teologi*, 26.

28 Jensen, *Katekismens teologi*, 29.

sider). Det er de tre samme delene som forklares i den store store katekisme som i den lille katekisme: De ti bud, troen og Fadervår. Den store katekisme har ikke noe spørsmål/svar form slik den lille har. Istedenfor er Luthers forklaringer til de ulike ledd i katekismen lange, detaljerte og utfyllende. Grunnen til at selve størrelse, og form er forskjellig er fordi dette skal reflektere målgruppene katekismene er skrevet for. Den store katekisme er skrevet for prester og lærere, i motsetning til den lille som er skrevet for husfedre og lekfolk.

2.1.5 Hvordan skal man bruke katekismene?

I sin fortale til Den lille katekisme gjør Luther klart hvordan han ønsker man skal bruke katekismene.

2.1.5.1 Lære kjente tekster utenat

I sin fortale til den lille katekisme oppfordrer Luther de troende til å lære utenat de sentrale trostekster: de ti bud, trosbekjennelsen og Fadervår. Disse tre tekstene er igjen hva Luther forklarer kjernen i den kristne tro.²⁹ Det er som er felles for alle disse tekstene er som Jensen fremhever at de er "liturgiske brukstekster".³⁰ Ved dette mener han at disse tekstene ble brukt i gudstjenesten, men de skulle også brukes i ens personlige daglige andakstliv. Fadervår og trosbekjennelsen anbefaler Luther å be flere ganger til dagen.³¹ Fadervår står i en særstilling. Den skulle bes som et fast ledd til alle de daglige bønnestunder.³² I kapittelet i den lille katekisme som omhandler morgenbønn og kveldsbønn, og kapittelet om bordbønn før og etter måltidet, anbefaler Luther å be Fadervår når man står opp om morgenen, før man legger seg om kvelden, og før og etter hvert måltid.³³ Om man spiste minimum tre måltider til dagen ville man da ha bedt Fadervår 8 ganger. Siden Fadervår og trosbekjennelsen brukes så ofte er det derfor viktig å kunne disse utenat. Ved å kunne Fadervår og trosbekjennelsen kunne man også delta i gudstjeneste fellesskapet når disse skulle leses og bes. Hensikten til å lære utenat har dermed en veldig viktig praktisk betydning. Man skulle ikke alltid være avhengig å ha med seg en skrevet Fadervår eller trosbekjennelse. For dem som ikke kunne lese og skrive

29 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 278.

30 Jensen, *Katekismens teologi*, 18.

31 Jensen. *Katekismens teologi*, 19.

32 Oddvar Johan Jensen, "Trosopplæringen – arven og utfordringene" i *"Hva betyr det?"*, *Luthers Katekisme i Trosopplæringen*, (red. Knut Alfsvåg og Joar Haga; IKO-Forlaget; Oslo, 2013), 65-78, 68.

33 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 291-292.

ville heller ikke det å ha en skrevet form være noe til nytte. For at det skulle være mulig å lære tekstene utenat var det viktig for Luther at ordlyden i tekstene ikke forandret seg. Det er lett å bli forvirret om man hele tiden skulle endre ordlyden i det man skulle lære utenat. Luther anbefalte derfor at man holdt seg til en ordlyd. Man skulle bruke den samme ordlyden ellers ville det være veldig vanskelig å lære den utenat. De som har vokst opp i Norge etter 1930 har jo feks iløpet av livet blitt utsatt her i Norge i gudstjenestene i kirkene for tre forskjellige utgaver av Fadervår. Dette gjør det mange ganger utfordrende både i møte med eldre og unge når man skal be Fadervår høyt sammen.³⁴

I tillegg til de ti bud, trosbekjennelsen og Fadervår er tekstene om sakramentene oppfordret av Luther til å lære utenat. Til dåps sakramentet skulle man kunne dåpsbefalingen som var satt sammen av Evangeliet etter Matteus 28,19 og Evangeliet etter Markus kapittel 16,16: "*Gå ut og lære alle folk og døp dem i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Den som tror og blir døpt, han skal bli salig, men den som ikke tror, skal bli fordømt*". I tillegg skulle man kunne utenat nattverdens innstiftelseord som var sammensatt av Paulus' første brev til korinterne 11,23-25 og Evangeliet etter Matteus 26,28:

*Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han brødet, takket og brøt det, gav sine disipler og sa: Ta dette og èt det. Dette er mitt legeme som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter aftensmåltidet, takket, gav dem og sa: Denne kalk er den nye pakt i mitt blod, som er utgydt for dere til syndenes forlatelse. Gjør dette, så ofte som dere drikker det, til minne om meg.*³⁵

Det er fortsatt egentlig tre tekster man skal kunne utenat siden nattverden og dåpen tilhører trosbekjennelsens tredje artikkel om kirken. Disse tekstene ble brukt jevnlig i gudstjenesten og utlegger i seg selv tredje trosartikkel. I tillegg ble de på Luthers tid brukt i leseopplæring for barn. Det er ikke ukjente tekster Luther oppfordrer til å pugge, men viktige brukstekster både i gudstjenesten og i det daglige andaktsliv.³⁶ Om man ikke skulle ønske å lære seg disse

34 I Norge har det siden 1930 vært brukt 3 forskjellige oversettelser av Fadervår i DnK. En utgave fra 1930, en fra 1978/85 og dermed den yngste fra 2011. Årsaken til dette har vært når Bibelselskapet har utgitt Bibelen i ny oversettelse har det også ført med seg at Fadervår teksten har fått en nyere språkdrakt for å gjøre den lettere å forstås og bes for dagens mennesker. Det har gjort at utenat læring av Fadervår i Norge har blitt vanskeligere enn Luther nok ville ha ønsket. Idag har ofte en generasjon sin Fadervår ordlyd som de bruker. Dette gjør det blant annet utfordrende for presten eller forkynneren som ofte må faktisk forholde seg fortsatt til de ulike versjonene siden 1930. Eldre mennesker som ikke lenger kan lese vil gjerne bruke den de lærte utenat da de var unge som er gjerne 1930 eller 1978/87, mens dagens ungdommer bruker enten 1978/85 eller 2011 oversettelsen.

35 Jensen, *Katekismens teologi*, 19.

36 Jensen, *Katekismens teologi*, 20.

tekstene så ville det for Luther være det samme som å fornekte troen.³⁷

Når man pugger tekstene lærer man de slik det slår rot i den enkelte.³⁸ Mennesket er alltid mottaker. Det som den enkelte vil ha av kunnskap og tro av Gud, kan ikke mennesket av seg selv få. Mennesket er kun mottaker. Gudstro må derfor komme utenfra mennesket. Det må skapes av Gud selv. Det enkelte mennesket kan ikke finne dette ved å gi i seg selv. Trosformidlingen må derfor formidles iform av gjentakelse og utenatlæring og ved å praktisere troen iform av bønn i hjemmet og kirken. Det er kun ved å praktisere dette at Den hellige ånd kan gjøre sin gjerning og skape troen i den enkeltes hjerte.³⁹ Luthers pedagogiske metode er dermed en konsekvens av hans forståelse mellom Gud og menneske. Mennesket finner ikke troen i seg selv, det gis av Gud som en gave. Det skjer ved å ta til seg katekismene tekstene i sitt hjerte slik Den hellige ånd kan skape troen hos den enkelte.

2.1.5.2 Studere Luthers forklaringer for forstå meningen til katekismetekstene

Man skulle etter å ha lært katekisme tekstene utenat dermed ta for seg Luthers forklaringer til katekismetekstene i den lille katekisme . Det er ikke nødvendig at alle disse forklaringene skulle kunnes utenat. Man skulle først og fremst ta for seg en tekst om gangen. Man skulle ikke bare pugge en masse tekster. Det ville være for mye mange mente Luther⁴⁰. Målet er at man ved å studere Luthers forklaringer i den lille katekismen skulle få innsikt i hva dette handlet om.⁴¹ Man skulle ta budskapet til seg i hjertet slik man forstod hva dette handlet om.

2.1.5.3 Studere den store katekisme

Ved å ha tatt for seg den lille katekisme skal man dermed ta til seg lærdommen i den store katekismen. Luther skriver: "Når du har lært dem denne lille katekisme, ta så for deg den store katekismen og gi dem en rikere og videre innsikt".⁴² Luthers forklaringer kan her ifølge Luther selv brukes mer som et springbrett til å kontekstualisere budskapet til den konteksten man står i. Ved å gjøre dette blir stoffet nært og relevant for den enkelte.⁴³

37 Jensen, *Katekismens teologi*, 21.

38 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 144.

39 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 145.

40 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 279.

41 Jensen, *Katekismens teologi*, 23.

42 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 279.

43 Jensen, *Katekismens teologi*, 24.

2.1.5.4 Søke gudstjenestefellesskapet og ta til seg katekismeprekenene

Ifølge Luther selv skal man etter å ha tatt for seg disse tre første punktene dermed begå seg til å lære ungdommen noen salmer og sanger som er skrevet om katekismetekstene.⁴⁴ Videre skal man søke til gudstjenestefellesskapet og ta til seg katekismeprekenene der som egentlig blir en muntlig versjon av den store katekisme. Særlig på høytidsdager utla Luther selv de enkelte ledd i trosbekjennelsen, om hvordan Gud ble menneske, født av en jomfru, Jesu lidelse, død og oppstandelse.⁴⁵

2.2. Jesus som frelser og forbilde i den lille- og store katekisme

2.2.1 Jesus som frelser i Luthers katekismer

Jeg vil her gi en gjennomgang av hvordan Jesus blir forstått som frelser i Luthers katekismer. Først vil jeg si noe om hvorfor mennesket trenger Jesus som sin frelser. Ved å snakke om Jesus som frelser så mener jeg hva Jesus har gjort for mennesket.

2.2.1.1 Hvorfor trenger mennesket Jesus Kristus som sin frelser?

Det første jeg vil her svare på er hvorfor trenger mennesket en frelser i Jesus Kristus. Det er også det spørsmålet Luther selv ønsker å gi svar på til sine lesere i forhold til hvordan han har disponert sine katekismer. Både i den lille- og store katekisme er det først budene, De ti bud som møter leseren sammen med Luthers forklaringer til de ulike bud.

De ti bud ble gitt Moses på fjellet Sinai etter jødernes flykt ut fra deres slaveri i Egypt (2 Mos 20). Gjennom De ti bud viser Gud hva han krever av mennesket, nemlig en fullkommen kjærlighet og oppfyllelse av hans bud.⁴⁶ Gud viser mennesket hva det gode er og hvordan mennesket derfor bør leve sammen med Gud og med hverandre.

Luthers katekisme starter dermed ikke med hva Gud har gjort for oss. Men hva vi som mennesker skal gjøre for Gud. I sin forklaring til De ti bud i den lille katekisme viser Luther at alle de andre bud egentlig er konkretiseringer og forklaringer til de første budet om å ikke ha andre guder enn Gud selv. Til dette skriver Luther denne forklaringen: "Vi skal over alle ting frykte og elske Gud og sette vår lit til ham".⁴⁷ Og hvis vi nettopp elsker Gud slik vil alle

44 Jensen, *Katekismens teologi*, 24.

45 Jensen, *Katekismens teologi*, 25.

46 Carl Fr. Wisløff, *Martin Luthers teologi*, Oslo: Lunde Forlag, 1984, 43.

47 Mæland (red.) *Konkordieboken*, 281.

de andre budene følge etter av seg selv skriver Luther.⁴⁸ I det første budet så er det ikke positivt forstått, men budet er negativt beskrevet ved at det står du skal ikke ha andre guder. Ifølge Alfsvåg så vil alltid mennesket forstås ut fra sitt orienteringspunkt⁴⁹. Enten vil det ha Gud som dette punkt, eller vil det lage andre "guder" feks Mammon⁵⁰ som Jesus advarer sine tilhørere mot (Matt 6,24).

Grunnen til De ti bud står først er også ikke bare at dette er Guds krav til hvordan menneskene skal leve. Men loven viser også at menneskene ikke kan av seg selv oppfylle lovens krav. Ingen mennesker kan av egen kraft og styrke oppfylle budet om å over alt frykte og elske Gud og sette sin tillit til han. Loven viser derfor mennesket trenger Jesus Kristus som sin frelser. Ifølge Luther har loven tre funksjoner. Det er nettopp disse tre funksjonene som gjør De ti bud står først.

2.2.1.1.1 Lovens første funksjon: Fremme det gode og begrense det onde i samfunnet.

Den første funksjon til loven er å vise hvordan et samfunn skal ordne seg. Loven skal begrense det onde og fremme de gode. Loven skal her justere det enkelte mennesket og samfunnets samvittighet, og fungere som grunnlag for hvordan samfunnet lager sin lov og sitt styre. I Bibelen står det også at Gud har lagt ned sin lov i menneskets hjerte slik mennesket skal kunne ha en viss kunnskap om hva det gode er, selv om de ikke kjenner til Gud (Rom 2,15). Ifølge Redse gjør ikke dette at mennesker skal tvinges til å tro på Gud.⁵¹ Men loven viser hva det gode for mennesket er. Det gode er feks ikke å lyve, ikke å stjele, ikke å begå ekteskapsbrudd og ikke drepe for å nevne noe. Disse punktene vil de aller fleste mennesker mene er det det gode uavhengig om man har en tro på Gud eller ikke. Lovens allmenne bruk viser dermed hva mennesket selv bør synes er godt og ønske å leve etter dette. Ved å følge Guds lov skal menneske fremme et trygt samfunn hvor man kan leve i fred med hverandre.

2.2.1.1.2 Lovens andre funksjon: Å drive mennesket til Kristus

Ifølge Luther er lovens andre funksjon at den avslører synderen ovenfor Gud. Slik vintersolen

48 Mæland (red.) *Konkordieboken*, 308.

49 Knut Alfsvåg, "Hovedtrekk ved menneskesynet i Luthers lille katekisme", i *Festskrift til Kjell Olav Sannes: Kirkens Bekjennelse i historisk og aktuelt perspektiv* (red. Torleiv Austad og Tormod Engelsviken og Lars Østnor; Tapir Akademisk Forlag; Trondheim, 2010),123-132, 124.

50 Mammon er en personifisering av rikdom.

51 Redse, *Mennesket i Guds verden*, 319.

avslører skitne vinduer avslører loven alle menneskets feil. Ingen mennesker kan bli stående ovenfor Guds krav til den. Loven avslører dermed Guds dom over mennesket. Ingen mennesker kan stå uskyldige foran Guds domstol.⁵² Alle mennesker har brutt loven. Det er slik som Paulus skriver i sitt brev: "alle har syndet og mangler Guds herlighet" (Rom 3,23). Menneskene må derfor ikke stole på sine egne gjerninger og tro de kan oppfylle loven, og dermed bli frelst gjennom dette. Selv om loven i seg selv er god siden den er gitt av Gud, blir den stående som en fiende for synderen foran Gud. Loven dømmer synderen.

Når mennesket oppdager sin synd, og at det foran Guds domstol er hjelpeløs i seg selv fordi det ikke kan oppfylle Gud krav, da skal dette drive mennesket til å søke frelseren Jesus Kristus. Loven vil vise at som mennesket er det nytteløst å forsøke rettferdiggjøre seg selv. Man må stole på Gud selv at han vil ordne frelse for mennesket. Å stole på seg selv vil bare lede til fortapelse for mennesket. Loven viser dermed mennesket er totalt hjelpeløs og Kristus er ens eneste redning.⁵³

2.2.1.1.3 Lovens tredje funksjon: norm for det troende liv⁵⁴

Loven blir ikke opphevet fordi man er drevet til Kristus. Men loven blir stående fortsatt som norm for den troende. Loven er fortsatt Guds ord og forkynner hva som er hans guddommelige vilje.⁵⁵ Man kan også si at loven stadig også vil minne den troende om at man ikke kan oppfylle loven av seg selv, men man er hele tiden minnet på at man må stole på Jesus som sin frelser for at man skal gå fri fra lovens krav.

2.2.1.2 Jesus som formidler av Guds gode gave

Jesus er som frelser forstått av Luther først den som formidler Guds gaver til oss.⁵⁶ Jesus er sammen med Den hellige ånd det mellomledd Gud Fader bruker for å formidle sine gode gaver til oss mennesker. Alt det Gud vil gi oss av sine velsignelser, omsorg blir gitt gjennom Jesus Kristus.

52 Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 44.

53 Bernhard Lohse, *Martin Luther's theology*. (Edinburgh: Fortress Press, 1999), 271.

54 Luther sier aldri direkte i sine tekster at loven har en tredje funksjon. Men det er klart hos Luther at loven oppheves ikke når man har tatt imot troen på Jesus. Loven står fortsatt som en norm for den troende selv om loven er oppfylt av Jesus.

55 Lohse, *Martin Luther's theology*, 275-276.

56 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 345.

2.2.1.3 Jesus som vår forløser

Lovens krav til mennesket som jeg beskrev lenger opp i oppgaven ønsker drive mennesket til troen på Jesus Kristus. Det er her i andre trosartikkel dette får sin tydeligste stemme av Luther. Luther beskriver her menneskets ulykkelige situasjon etter dem ble skapt av Gud. Mennesket ble ifølge Luther her ledet av djevelen bort fra Gud og hans gode gaver. Mennesket ble ledet inn i et liv i synd. Dette førte til at mennesket er fange under djevelens makt. Mennesket er derfor i sin opprinnelige livssituasjon under Guds vrede, ute av stand med sine gjerninger å leve etter lovens krav. Mennesket er født med arvesynd, et hjerte som ikke kan elske Gud slik Gud krever.⁵⁷ Denne arvesynd er del av alle menneskers livsvilkår. Luther skriver dette om Jesus: "Han ble menneske, unnfanget og født uten synd, av Den Hellige Ånd og jomfruen, for å kunne være herre over synden".⁵⁸ Jesus oppfyller loven ved sitt liv. For som Gud kan Jesus ikke synde. Ved sin død på korset forløser Jesus mennesket ut fra sin situasjon og forsoner Gud og mennesket. All den skyld som mennesket anklages for av loven blir overført på Jesus, mens Jesu oppfyllelse av loven blir gitt til mennesket. Det er hva Luther kaller det det salige byttet.⁵⁹ Jesus blir menneskets stedfortreder. Jesus tar imot Guds dom over menneskets synder ved å gi sitt liv på korset. Den straffen som skulle rammet mennesket for deres synder, rammer istedenfor Jesus. Dermed går mennesket fri fra Guds dom. Slik er det også Paulus selv skriver: "Han som ikke visste av synd, har han gjort til synd for oss, for at vi i ham skulle få Guds rettferdighet" (2 Kor 5,19).

Samtidig med at Jesus oppfyller loven på vegne av mennesket og tar på seg dets straff blir også mennesket fridd ut av djevelens makt. Mennesket står ikke lenger under djevelens makt, og syndens følger. Mennesket står nå under Guds nåde pga Jesu frelsergjerning. Ved dette er Jesus blitt vår Herre. "Før det hadde jeg ingen herre og konge, men var fanget under djevelens makt".⁶⁰ Siden Jesus nå er herre over døden og djevelen står ikke lenger mennesket under djevelens makt. Men mennesket står under Jesu makt som er sterkere enn djevelens.

Denne gjerning som Jesus Kristus gjør som frelser gjør han ut fra Guds nåde. Det er ikke en gjerning mennesket har fortjent Jesus skal utrette for dem. Mennesket har som tidligere sagt ingenting å stille opp med. I møte med loven har jo menneskets synd blitt

57 Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 46.

58 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 346.

59 Lohse, *Martin Luthers Theology*, 261.

60 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 346.

avslørt og det er ingenting mennesket kan gjøre for å forbedre sin situasjon. Det at Jesus gir sitt liv, tar på seg menneskets skyld er ene og alene ut fra Guds nåde og noe Jesus gjør frivillig (Joh 6,51). Jesus gjorde det heller ikke for egen skyld, Jesus gjorde det for menneskets skyld.⁶¹

Gjennom Jesus kan mennesket også se Gud (Joh 1,18). Luther beskriver Jesus som et speil hvor man kan se Faderen. Uten Jesus kan ikke mennesket se Gud som noe annet enn en "...vred og forferdelig dommer". Selv om mennesket skulle tro på en Gud, vil mennesket forbli under Guds dom pga uten Jesus kan mennesket ikke forvente å få noe godt fra Gud.⁶²

En riktig utleggelse av Jesu frelseverk som Luther beskriver i den andre trosartikkel er så viktig for Luther at han utlegger det slik: "Hele det evangelium som vi forkynner, er avhengig av en riktig forståelse av denne artikkel. For hele vår frelse og salighet har sin grunn i den, og den er så rik og omfattende at vi alltid har nok å lære av den."⁶³

Forklaringen av denne andre trosartikkel skal derfor ifølge Luther ha plass i forkynnelsen gjennom hele året og spesielt ved de kirkens høytideer som jul, påske, pinse og Jesu himmelfart. Hele evangeliet ligger i denne andre artikkel og det er derfor slik Luther sier viktig at den forkynnes på ny og på ny. Man kan heller aldri komme helt til bunns i dette.

2.2.1.4 Hvordan man får del i Jesu frelsergjerning

Årsaken til at loven står først i katekismene, og dermed delen om troen er at loven skal nettopp peke mot troen. For det er ved troen man får del i Jesu frelsergjerning. Loven viser mennesket kan ikke bidra med noe som helst. Loven må derfor drive den troende til Kristus som oppfyller loven. Det er nettopp ved troen man får del i Jesu frelsesverk. Det er heller ikke hvilken som helst tro. Troen det er snakk må være en tro på evangeliet, nettopp at Jesus som Guds Sønn har oppfylt loven på menneskets vegne. Troen gjør at man foran Guds domstol går fri for Guds vrede. Den rammer ikke den troende, men den rammet Kristus da han døde på korset for menneskets synder. Ved troen så oppfyller mennesket dermed det Gud krever pga den troende får del i Jesu gjerning.⁶⁴ Men hvordan får man da del i denne troen? Om dette gir Luther en forklaring i troens tredje artikkel: "Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft

61 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 346.

62 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 350.

63 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 347.

64 Jensen, *Katekismens Teologi*, 47.

eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham, men Den Hellige Ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg ved sine gaver, helliggjort og bevart meg i den rette tro..."⁶⁵ Dette som Luther skriver er for å tydeliggjøre at selve troen på Jesu frelsesverk er heller ikke noe mennesket selv kan produsere. Det er Den Hellige Ånd som skaper troen hos mennesket på Jesus Kristus. Av denne konsekvens blir mennesket ikke annet enn en passiv mottaker.⁶⁶

Denne forklaringen til den tredje trosartikkel er med å enda mer understreke at frelsen er et verk av Gud som utføres gjennom Jesus Kristus på vegne av alle mennesker. Selv det å tro dette, slik man får del i Jesu verk kan ikke mennesket selv produsere. Da ville også troen være en gjerning. Men det er den ikke ifølge Luther. Troen er gave som Gud gir mennesket. Den Hellige Ånd skaper dette. Mennesket kan ikke av seg selv skape noe tro. Synden som mennesket er under gjør det umulig for mennesket å gjøre det som er etter Guds egen vilje. Troen gis av Gud som en gave ved Den Hellige Ånd. Man kan dermed si mennesket utvelges til frelse av Gud. Gud er den som oppfyller lovens krav gjennom Jesus og ved Den hellige Ånd lar han mennesket få del i den ved å gi dem troen. Mennesket har ingen fri vilje hvor det kan velge å tro på Gud eller ikke. I sitt skrift *De Servo Arbitrio* som Luther skrev i 1525 legger Luther frem sin tese at ideen om at mennesket har en fri vilje når det kommer til dette så har med frelse å gjøre er denne tanken rent og slett kun en illusjon. "Man is not free and is totally unable to contribute to his own salvation..."⁶⁷ Hvor evangeliet forkynnes enten i ord eller i sakrament skaper Gud tro gjennom Den Hellige Ånd på vegne av Jesu Kristi frelsesgjerning.⁶⁸

Hvorfor noen mennesker tar imot evangeliet og andre ikke gjør det når evangeliet forkynnes sier Luther er noe Gud ikke har åpenbart for oss. Men evangeliet gjør det klart for oss mener Luther at Gud tilbyr sin nåde til alle og ønsker alle mennesker skal bli frelst gjennom Jesus.⁶⁹ Evangeliet må derfor forkynnes på ny og på ny.

2.2.1.5 Jesus Kristus som frelser bevarer den troende gjennom livet

Et annet aspekt ved Jesu frelsergjerning som kommer tydelig frem Luthers katekismer er

65 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 284.

66 Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 81.

67 Bengt Häggglund, *History of theology* (St. Lois, Missouri: Concordia Publishing House, 1968), 231.

68 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 31.

69 Häggglund, *History of theology*, 234.

hvordan Jesus bevarer den troende. I delen i katekismene om morgenbønn og aftensbønn kommer dette særlig frem. Om morgenen skal man be Jesus om å bevare en gjennom dagen mot synd og fare. Om kvelden skal man takke Jesus for at man ble bevart gjennom dagen fra dette.⁷⁰ Det er tydelig at Luther så er Jesus med den troende gjennom hele livet og styrker den troende gjennom dagens utfordringer. Det hele kommer spesielt konkretisert i katekismene gjennom delene om fadervår, dåpen og nattverden som jeg her vil ta for meg.

2.2.1.5.1 Den troende bevares av Kristus gjennom bønnen.

Fadervår eller Herrens bønn som den også kalles er den bønn Jesus selv lærte sine disipler å be (Matt 6,9-13). I delen om Fadervår viser Luther hvordan Jesus som frelser setter den troende i et Fars forhold til Gud. Gud, verdens skaper kan mennesket tiltale som sin Far. Gjennom troen på Jesus vinner den troende barnekår hos Gud (Joh 1,12). Gud er alle fedres forbilde. En Far som alltid har tid for sine barn, bryr seg om dem og vil gi dem det de trenger i livet. For Luther så er bønnen hvor man kaller på Gud i sin nød. Det er også noe Jesus har påbudt ifølge Luther og noe som er like alvorlig å følge for den kristne som en av lovens ti bud. Det er ikke opp til den kristne om han vil be eller ikke. Den kristne skal ifølge Luther be.⁷¹

Bønnens overordnede tema er at Gud skal gripe inn for å frelse mennesket. Dette viser seg gjeldende ved de mange passive leddene i bønnen. Gud er den som handler i det mennesket ber om i Fadervår. Gud er det aktive subjekt, ikke mennesket. Mennesket er kun det ledd som Gud arbeider gjennom. Men i bønnen ber den troende om at det Gud skal la skje, må skje for oss. Vi ber om at Guds navn må holdes hellig for oss, at vi skal få del i Guds rike, at Guds vilje skal skje for oss.⁷² Den som ber gjør det ikke bare for seg selv, men ber om at Guds frelse skal bli gjeldende for alle mennesker.⁷³

2.2.1.5.2 Den troende bevares av Kristus i dåpen

Dåpen er hos Luther særdeles viktig. Om dåpen sier Luther: "Vi ble begravet med Kristus ved dåpen til døden, for at likesom Kristus ble oppreist fra de døde ved Faderens herlighet, så skal

70 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 291.

71 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 351.

72 Jensen, *Katekismens teologi*, 135.

73 Jensen, *Katekismens teologi*, 140.

også vi vandre i et nytt levnet." ⁷⁴

Dåpen er selve starten på det kristne livet. I dåpen forenes den troende med Jesus og får del i alle hans gaver. Dåpen markerer også at mennesket som blir døpt dør sammen med Kristus på Golgata. Alle ens synder blir rensset bort i dåpen og slik Jesus selv stod opp fra døden gjør også den troende det i dåpen. Dåpen foregriper det som skal skje ved Jesu gjenkomst da mennesket skal få oppstå fra døden og motta et nytt legeme. ⁷⁵

Det er allikevel ikke slik at dåpen alene gir del i Jesu frelsesverk. Dåpen hører sammen med troen (Mark 16,16). Dåpen gir ikke alene del i Guds frelse. Man kan ikke frelses uten gjennom Jesus. Samtidig er det ikke slik at troen gjør dåpen unødvendig. Tro og dåp hører sammen. Troen viser nettopp til dåpen ifølge Luther. Dåpen viser hva man som troende får del i, nemlig Jesu død og oppstandelse. Den troende blir begravet i dåpen, fridd ut fra den ondes makt og oppstår i et liv sammen med Kristus. ⁷⁶

Selv om den troende er døpt og har fått del i Kristus seier over synden er den troende allikevel ikke fri for synd. Ifølge Luther er den troende samtidig rettferdig og en synder ("Simul iustus et peccator"). ⁷⁷ Den troende er rettferdig pga man har del i Jesu frelse gjennom troen og dåpen, samtidig er man som mennesket under syndens vilkår. Men til tross for sine feil og mangler har man gjennom dåpen del i en livslang nåde. ⁷⁸ Del i dåpen gir syndenes forlatelse dag for dag. Luther trekker opp en sammenligning med dåpen som å være på et skip. Skipet vil alltid stå stødig fast og aldri forlise fordi det er Guds skip og hans ordning. Men man kan allikevel falle ut av skipet. Men den som gjør det må bare svømme tilbake til skipet og seile videre som før. Å ta avstand fra dåpen er å falle bort fra dåpens livsfellesskap med Jesus, men ved å komme tilbake til dåpen får man alt det man mistet tilbake. ⁷⁹ Det er derfor ikke nødvendig å døpe seg på ny om man skulle ha feks blitt døpt som barn, falt fra troen og deretter komme tilbake til den. Dåpen blir aldri ugyldig.

2.2.1.5.3 Den troende bevares av Jesus i nattverden

Om nattverden sier Luther dette er en ordning Jesus Kristus selv har gitt oss mennesker.

⁷⁴ Mæland (red.), *Konkordieboken*, 288.

⁷⁵ Jensen, *Katekismens teologi*, 127.

⁷⁶ Mæland (red.), *Konkordieboken*, 288.

⁷⁷ Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 82.

⁷⁸ Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 83.

⁷⁹ Jensen, *Katekismens teologi*, 127.

Nattverdens elementer brød og vin blir samtidig Jesu kropp og blod under måltidet som gir den troende syndenes forlatelse.⁸⁰ Nattverden gis til alle mennesker som strever i sine synder og ser de trenger Jesus Kristus som sin frelser (Matt 11,28). Nattverden formidler dermed Jesus selv og den nåde han formidler.

Det neste nattverden gjør er å minne de troende om hva Jesus har gjort for den enkelte. Dette kommer spesielt synlig til under nattverdens nattverdens innstiftelseord:

Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brødet, takket og brøt det, gav sine disipler og sa: Ta dette og ét det. Dette er mitt legeme som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han og kalken etter aftensmåltidet, takket og gav dem den og sa: Ta denne og drikk alle av den. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod, som utgydes for dere til syndenes forlatelse. Gjør dette, så ofte som dere drikker det, til minne om meg.⁸¹

Nattverden minner oss også den troende om at man er stadig avhengig Guds nåde som gis gjennom Jesus Kristus. Nattverden skal man ferie så ofte som mulig mener Luther. Dette befaler også Jesus oss å gjøre.⁸²

Den troende skal dermed ta imot nattverden pga sin situasjon som synder og stadig avhengig Guds nåde og tilgivelse i sitt liv. Den troende skal ta imot nattverden siden dette er Jesu befaling til den troende. Jesus vil gjennom nattverden hjelpe den troende å møte synden og livets vanskeligheter. I nattverden gir Jesus ny kraft, tilgivelse og hjelp til å leve ut livet i verden i livsfellesskapet med Jesus.⁸³

2.2.1.5.4 Skriftemålet gir de troende mulighet til å gi Jesu omsorg til hverandre

I delen om skriftemålet viser Luther at Jesus har gitt troende mennesker mulighet til å tilgi hverandre synder på vegne av Jesus.⁸⁴ Gjennom skriftemålet får man muligheten til å bekjenne sin synd for en annen troende som kan gi bekreftelse på at disse synder da er tilgitt på vegne av Jesu frelseverk. Det er ikke slik man skal ramse opp en lang liste med alle syndene man kommer på. Men i skriftemålet kan man ta med seg de synder man kjenner gjør det daglige livet vanskelig. Ved å bekjenne disse åpent til en annen kan man kjenne på

80 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 290.

81 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 291.

82 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 378.

83 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 380.

84 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 383.

syndstilgivelsen gjennom en annen.⁸⁵

Denne ordning om å bekjenne sine synder for en annen er ikke et krav. Men det er del av Guds nåde den troende får del i pga Jesu frelseverk. Det er derfor blant annet Luther regner skriftemålet sammen med bønnen som en nådegave. I det daglige kan man be Fadervår og få sin tilgivelse der. Men skriftemålet hører helt på sin plass mener Luther i det kristne livet fordi det gir godt å høre tilgivelse for syndene personlig fra et annet menneske.

2.2.2 Jesus som menneskets forbilde i Luthers katekismer.

Jeg vil her gjennomgå hvordan Luther forstår Jesus som forbilde. Med Jesus om forbilde mener jeg at Jesus har gjennom sitt liv og gjerning gitt oss eksempel på hvordan vi som mennesker skal leve.

2.2.2.1 Livet med Jesus skal få følger for hvordan den troende lever sitt liv

Den troende er ifølge Luther rettferdig, samtidig synder. Ifølge Luther blir ikke menneske bedre med tiden. Når et mennesket har tatt imot troen på Jesus er dette mennesket blitt så hellig som det kan bli.⁸⁶

Det betyr ikke for Luther at det ikke skjer en endring i livsførsel hos den troende. For Luther hører det med en endring i hvordan den troende lever sitt liv etter å ha tatt imot troen på Jesus. En kristen har nemlig tatt imot Guds ånd i sitt hjerte som bor der. Fordi Guds Ånd har tatt bolig i den enkeltes hjerte ønsker dermed den troende å gjøre det som er etter Guds vilje.⁸⁷ Troen får konsekvenser for livet som leves.

Et mennesket greier ikke avstå fra å gjøre imot Guds vilje. Men det er klart for Luther at det skal være en forskjell før og etter man har tatt imot troen på Jesus. De gode gjerningene har derimot ingenting med å bidra til rettferdiggjørelsen. Det er kun Jesu frelsesverk ene og alene som gjør et menneske rettferdig gjennom troen. Foran Gud så det kun tro som gjelder, ikke ens egne gjerninger.⁸⁸ Gjerninger skal derimot vitne om den troen man har mottatt. De er ikke forutsetninger for å motta tro. Gjerningene er frukten av det troen gjør med et menneske. En sann tro står ikke stille, men skaper en effekt.⁸⁹

85 Jensen, *Katekismens teologi*, 144.

86 Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 81.

87 Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 105.

88 Lohse, *Martin Luthers theology*, 264.

89 Lohse, *Martin Luthers theology*, 265.

Gjeringene kommer ikke dermed av mennesket selv, men fra troen. Det er Gud, ved troen som han gir mennesket som skaper de gode gjeringene. Mennesket er den som Gud handler gjennom ved troen. I dette så er Jesus ikke bare blitt frelser for mennesket, men forbilde. Jesus viser gjennom sitt liv hvordan man som mennesket skal leve. Jesus viser mennesket hva kjærlighet er og hvordan mennesket skal leve, slik Jesus taler til disiplene i Johannes evangeliet: "Et nytt bud gir jeg dere: Dere skal elske hverandre. Som jeg har elsket dere, skal dere elske hverandre" (Joh 13,34).

Troen på Jesus skal for eksempel gjøre at man ærer sine foreldre ved å behandle dem godt og ta godt vare på dem.⁹⁰ Man skal tenke at når man gjør godt mot et annet menneske så gjør man godt mot Kristus selv. Kristus har befalt den troende å være god mot sin neste.⁹¹ Ved å gjøre dette vitner det ikke bare om at troen bor i hjertet, men man vitner om selv om Jesus ved å gjøre det Jesus selv gjorde mot mennesker. Ved å ha troen i hjertet anerkjenner man at alle mennesker er skapt av Gud og dermed har sin verdi ut fra dette. Ingen mennesker skal dermed behandles bedre eller verre. Gud gjør ikke forskjell på folk og derfor skal heller ikke den troende gjøre det (Rom 2,11).

Når man tjener andre mennesker skal man tenke at man samtidig tjener Gud ifølge Luther.⁹² Vi tjener Gud hvor vi er i livet mener Luther. Alle gode gjeringer i det daglige livet er i tjeneste for Gud. Man trenger ikke se etter noen spesielle tjenester eller gjeringer. Man kan tjene Gud hvor man er, på arbeidsplassen, eller i hjemmet eller hvor det enn skulle være Gud kaller mennesket. Det å tjene Gud slik kaller Luther videre for å gjøre Gudstjeneste. Ved å gjøre gode gjeringer tjener vi Gud, og om man gjør dette over hele verden så blir verden ifølge Luther full av gudstjeneste.⁹³

2.3 Oppsummering av Luthers katekismer

Luthers katekismer er som jeg har nevnt i oppgaven tidligere et verktøy for å gi troende mer kunnskap om deres tro og hjelp til å leve i denne troen. Ved dette ønsker Luther de troende skal bli klar over hva det vil si å være en kristen, hva det kristne livet innebærer og få hjelp til å leve dette. Det betyr samtidig ikke for Luther at man ved mer kunnskap

90 Mæland, *Konkordieboken*, 321.

91 Mæland, *Konkordieboken*, 325.

92 Mæland, *Konkordieboken*, 294.

93 Wisløff, *Martin Luthers teologi*, 113.

automatisk vil kunne leve etter idealet denne kunnskapen beskriver. Om man kjenner til de De ti bud og vet hva som står i dem så fører ikke dette til at man automatisk kan leve etter dem. For Luther så er det tvert imot det sanne, økt kunnskap kan ikke hjelpe mennesket til å leve rett. Det gode kan hos Luther ikke læres, men det må skapes av Gud. Katekismetekstene må derfor læres ved utenatpugging slik det slår rot i den enkeltes hjerte. Kun når det skjer kan Den hellige ånd skape troen hos den enkelte ifølge Luther. Hva kunnskapen derimot er viktig for Luther er å understreke hvor avhengig mennesket er av Den treenige Gud. Luther ønsker ved sitt dokument at mennesket skal innse sin situasjon ovenfor Gud, en synder som trenger forsoning. En forsoning som ikke mennesket selv kan produsere, men som Gud selv gir mennesket i gave ved sin nåde gjennom Jesu Kristi offer på Golgata kors. Luther ønsker dermed med sin troslære la mennesker innse hvor mye de er avhengig av Gud i sine liv. Han ønsker drive mennesket ikke bare til å oppdage hva troen består i, men å drive dem til å søke kildene for hvor Gud gir troen. Mennesket er ovenfor Gud kun en passiv mottaker av Guds nåde. Gud er den som skapte mennesket, gir forsoning gjennom sin sønn og skaper tro gjennom sin ånd i mennesket.

Videre er Luthers katekismer en hjelp til å leve i denne troen. Ved å inneholde delene om De ti bud, Fader vår og om troen så var Luthers ønske at man skulle kunne få hjelp til å leve troen ut i hverdagen og delta når de troende samlet seg til gudstjenesten. Luthers katekismer har derfor et praktisk mål. Luther beskriver også selv i katekismene hvordan de skal brukes og hva man bør feks lære utenat. Størrelsen på de to katekismene reflekterer målgruppen, man skulle begynne med den lille katekisme for å lære seg det helt grunnleggende og når man kunne dette skulle man gå videre med å arbeide med den store katekisme. Katekismene er laget både for den vanlige lekmann og for bruk av prester. Katekismene er dermed til å brukes både i hjemme for selvstudie, undervisning og det samme i kirken.

Kapittel 3

PLAN FOR TROSOPPLÆRING: GUD GIR - VI DELER

Jeg vil her ta for meg dokumentet *Gud gir – vi deler*. Jeg vil her først gjennomgå kort historien bak hvorfor det foreligger et slikt dokument. Pga oppgavens størrelse vil jeg her avgrense meg fra 1700 tallet og frem til idag i korte trekk kun slik leseren kan få dannet seg et overblikk over de viktigste historiske hendelser. Deretter vil jeg forklare hvem dokumentet er beregnet for, dokumentets mål og hvordan det skal brukes. Til sist vil jeg gå gjennomgå med å se på hvordan Jesus blir forstått som frelser og forbilde både ved å se på hvordan Jesus blir forstått direkte, men også hvordan Jesus blir forstått indirekte.

3.1 Historisk bakgrunn

3.1.1 Hvordan ble Gud gir- vi deler til?

3.1.1.1 Skolen som ansvarlig for kirkens trosopplæring

Det historiske bakteppet for hvorfor dokumentet "Gud gir - vi deler" foreligger har sin bakgrunn helt tilbake til Luther og hans katekismer. Historien og formålet med katekismene har jeg skrevet om i kapittel 2. Videre er det ordningen med konfirmasjon som er viktig her. På kirkemøtet i Florens 1439 ble konfirmasjonen dogmatisk fastlagt til å være et sakrament i den romersk katolske kirke. Konfirmasjonen skulle dermed supplere dåpen. Konfirmasjonen var ikke noe undervisning, men det var en handling hvor konfirmanten som var mellom 7 og 12 år ble salvet og mottok håndspåleggelse av biskopen.⁹⁴

I Luthers arbeid med å reformere kirken hvor han arbeidet med sakramentslæren fjernet Luther konfirmasjonen som et sakrament siden det ikke oppfylte Luthers krav til hva et sakrament er: nemlig å være et synlig ytre tegn som er innstiftet av Jesus. Luther reduserte dermed den katolske kirkes 7 sakramenter ned til to: dåp og nattverd. En annen innvendingen Luther hadde mot konfirmasjonshandlingen var at det tok vekk fokuset fra dåpen. I dåpen mottar jo den troende hele sin frelse. En konfirmanthandling som dermed skulle supplere

⁹⁴ Brynjar Haraldsø, "Konfirmasjonen i Den norske kirke i 250 år. En historisk oversikt", i *Konfirmasjonen i går og i dag* (red. Brynjar Haraldsø; Verbum; Oslo, 1986), 14-46, 15.

dåpen ble overflødig og unødvendig for Luther.⁹⁵

Men som jeg har beskrevet i kapittel 2 mente Luther det var utrolig viktig å lære opp troende i sin tro. Dette resulterte i Luthers arbeid og utgivelser med den lille- og den store katekisme. I de lutherske kirkene fikk man etterhvert konfirmant undervisning. Dette skulle gi hjelp til den troende å stadfeste sin tro man hadde mottatt i dåpen gjennom undervisning og en prøve før konfirmanten dermed kunne ta imot nattverden for første gang.⁹⁶

Da reformasjonen kom til Norge ble det også her som hos Luther vektlagt på undervisning. Den lille katekisme ble oversatt til norsk i 1538. Den som kom til nattverd første gang skulle kunne svare på noen spørsmål for å vise han var klar til å ta imot nattverd. Det tok allikevel lang tid før konfirmasjonen som egen ordning ble innført i Norge. Dette skjedde ikke før i 1732. Konfirmasjonen i Norge ble innført på bakgrunn av biskop Peder Herslebs ønske om å innføre konfirmasjon i eget bispedømme, Akershus stift.⁹⁷

Biskop Herslebs hovedårsaker til at han ønsket å innføre en konfirmasjonsordning var for det ene var barnas foreldre som ikke lenger ønsket spørre barna om de var beredt til å gå til nattverd, det andre var at flere prester ikke gjennomførte noe kunnskapsprøve før nattverd deltakerens første nattverd. Hersleb foreslo dermed en offentlig prøve i menigheten hvor kandidat til nattverdgang må gjennom en høring i sentrale trossannheter før man kunne ta imot sin første nattverd. I 1736 blir Biskop Herslebs ønske til realitet og det blir innført en obligatorisk nattverd seremoni som alle kandidater til nattverd må gjennom. Før selve konfirmasjonsdagen skulle konfirmanten få undervisning slik man var forberedt til å stå prøven på konfirmasjonsdagen. Samtidig ble det sagt at konfirmasjonsbehandlingen var en handling hvor man bekreftet sin dåp.⁹⁸

Konfirmasjonen skulle også myndiggjøre konfirmanten. Fra nå av er selv konfirmanten ansvarlig for å leve i sin dåp. Konfirmanten måtte samtidig avgi et troslofte ved konfirmasjon om at de ville leve i sin tro.⁹⁹ Denne undervisning og konfirmasjonsbehandling ble innført som obligatorisk for alle barn. Ansvarlig for undervisning var prestene som gav undervisning minst to ganger i uken tre måneder før konfirmasjonsdagen.¹⁰⁰

95 Haraldsø, "Konfirmasjonen i Den norske kirke i 250 år. En historisk oversikt", 15.

96 Haraldsø, "Konfirmasjonen i Den norske kirke i 250 år. En historisk oversikt", 16.

97 Haraldsø, "Konfirmasjonen i Den norske kirke i 250 år. En historisk oversikt", 17.

98 Haraldsø, "Konfirmasjonen i Den norske kirke i 250 år. En historisk oversikt", 18.

99 Haraldsø, "Konfirmasjonen i Den norske kirke i 250 år. En historisk oversikt", 20.

100 Hans-Jørgen Dokka, *En Skole gjennom 250 år* (Oslo: NKS-Forlaget, 1988), 12.

Tre år senere, i 1739 kom loven om allmueskolen. Alle barn skulle gjennom en offentlig skole forberedes til konfirmasjonshandling og nattverd gang. Idealet for allmueskolen var dermed: "å gi en vekkende undervisning, så den enkelte elev gjennom omvendelse og tro kunne nå fram til et engasjert liv som en kristen".¹⁰¹

Videre kom loven av 1827 som sa alle barn fra 7-8 års alderen var skolepliktige frem til konfirmasjonen. Soknepresten var den som avgjorde om en elev hadde nådd riktig kunnskapsnivå og dermed kunne konfirmeres. Barn over 9 år som ikke deltok i allmueskolen fordi de gikk på omgangsskole, eller fikk undervisning hjemme, og ikke var konfirmert, skulle overhøres en gang i året av presten.¹⁰²

Elevene fikk ikke bare kristendom kunnskap i skolen. Men de skulle også lære å lese, skrive og regne. Regning og skriving var fra begynnelsen av ikke obligatorisk, men elevene skulle undervises i dette om foreldrene ønsket dette.¹⁰³ Hovedintensjonen med elevens skolegang var derimot å tilegne seg kristendomkunnskap slik dem kunne bestå konfirmasjonen. Lesing var obligatorisk fordi man så det nødvendig for at barna nettopp skulle tilegne seg kunnskap om den kristne tro.¹⁰⁴ Selv om skolen etterhvert også ble påvirket av opplysningstidens ideal om å legge vekt på borgerlig oppdragelse forble skolens mål å oppdra barna som kristen gjennom undervisning, skoleandakt, salmesang slik barna skulle kunne leve som kristne først og fremst i kirken, men også i samfunnet.¹⁰⁵ Kirken var videre ansvarlig for å utnevne og utdanne lærere til skolen.¹⁰⁶

Læreboken var Erik Pontoppidans katekismeforklaring *Sandhed til Gudfrygtighed*¹⁰⁷ Denne boken var en forklaring til Luthers katekismer, som egentlig gjorde boken til en forklaring til en forklaring. Boken var som katekismene til Luther delt opp i fem deler. Den inneholdt *Luthers lille katekisme* og Pontoppidans forklaringer. Man skulle dermed først lære Luthers katekisme og hans forklaring og dermed lære Pontoppidans forklaringer. Det var en stor utfordring, da Pontoppidans forklaringer inneholdt hele 759 spørsmål og svar som man forventet de fleste elever skulle kunne utenat.¹⁰⁸ Pontoppidans forklaringer ble brukt selv om

101 Brynjar Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", i *Kirke-Skole-Stat* (red. B. Haraldsø; IKO-Forlaget; Oslo, 1989), 10-43, 16.

102 Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", 17.

103 Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", 18.

104 Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", 20.

105 Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", 22.

106 Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", 27.

107 Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", 29.

108 Haraldsø, "1739-1850 Det stille hundreåret – menighetsskolens tid", 31.

den av mange prester av opplysningstiden ble regnet som avleggs og mange anså det som meningsløs pugg. Den som hardest kom til å kritisere denne formen for læring og hele konfirmant opplegget skolen drev med var dikteren Alexander Kielland. I 1883 utkom hans bok *Gift* som omhandlet en gutt Marius som omkom pga hans overdose av giften latin og katekismepugg.¹⁰⁹ Da boken ble utgitt skapte dette debatt rundt dette med katekismepugg. Pontoppidans bok holdt allikevel frem som den store læreboken for konfirmanter frem til årtusen skiftet.

Utenom debatten rundt det mange så på som meningsløs pugging var det lite debatt rundt kristendommens plass i skolen. De siste 50 år av årtusenet var derimot mye mer aktivt. Her kom debatten for fullt rundt at skolen ikke bare skulle være en forberedelse til konfirmasjon, men også utdanne mennesket slik det kunne bidra ellers i samfunnet. Man fikk i 1845 dissenterloven som gav andre kristne samfunn tillatelse til å organisere seg. Dette gjorde at spørsmålet om lærerne måtte være døpt og medlem i Den norske kirke også kom for fullt. Det samme gjorde spørsmålet om hvordan skolene skulle styres. Skulle kirken ha ansvaret alene for dette, eller skulle også offentlige ikke direkte kristelige være involvert i dette? Det ble også diskutert om konfirmasjonen skulle fortsatt være pliktig for alle, og i det hele tatt religionens plass i skole og samfunn. Mange prester var nok bekymret for at utviklingen skulle gå slik den gikk i Frankrike hvor man fikk skole som ikke hadde en særlig plass for religion. Diskusjonen endte opp i landsskoleloven fra 1889. Blant det som var vedtatt var at dissenterne kunne være lærere i skolen og at flere fag som ikke direkte hadde med bibelfag ble innført.¹¹⁰ Kristendom ble dermed ett av flere fag i skolen. Skolen som en luthersk homogen forberedelse til konfirmasjon i den norske kirke var dermed slutt. Men fortsatt ville skolen stå for kirkens trosopplæring i mange år fremover.

Fra 1900 frem mot krigen fortsetter kristendommen å være et sentralt fag og noe skolen har som sitt hovedmål å undervise i. Men antall timer reduseres i skolen. Arbeiderbevegelsen setter stadig kristendommens plass i skolen under press. Både urbanisering og sekularisering gjør at Norge i enda større grad blir et mer pluralistisk samfunn, kombinert med de mange dissenter trossamfunn som øker sin oppslutning. I 1911 blir det vedtatt at konfirmasjonen heller ikke lenger skal være obligatorisk. Det blir nå en

¹⁰⁹ Jensen, "Trosopplæringen – arven og utfordringene", 65.

¹¹⁰ Åge Holter, "1850-1890 Det store spranget – fra menighetsskole til borgerskole", i *Kirke-Skole-Stat* (red.B.Haraldsø; IKO-Forlaget; Oslo, 1989),44-72, 72.

frivillig ordning.¹¹¹ Det blir større fokus på frihet, til å tenke og handle etter sin egen overbevisning. Videre blir skolen mer utviklet som kunnskapsskole hvor andre fag får større plass og enda mer skal skolens oppgave være å danne mennesket til å bidra i samfunnet, mer enn å bestå kirkens konfirmasjonsoverhøring. Samtidig holder skolens forhold til kirken seg relativt god i disse årene. Frivillige skolegudstjeneste og besøk av biskopen får god oppslutning både fra lærere og elever. Utover kristendomundervisning i skolen får man søndagsskolen som vokser stadig større i disse årene.¹¹² Selv om det blir noe kamp om skolens identitet og om religionsundervisning mellom det nystartede Arbeiderpartiet og pietistiske lekmannsmisjon får kirken selv styre hvordan kristendomundervisningen skal foregå. Allikevel må blant annet biskop Lunde erkjenne at skolen er på vei mot sitt eget og geistligheten greier ikke holde følge med dets utvikling.¹¹³ I forhold til selve undervisningen blir det tatt en revidering av undervisning pensum og metode. "Meningsløs pugg og lær" ut fra Pontoppidan forsvinner, og inn kommer nye lærebøker blant annet fra Oslo biskop Berggrav som gir ut bok om bibelhistorie og en ny utgave av katekismen.¹¹⁴ Man skal nå i undervisningen ha mer fokus på barnets egenverd og legge selve undervisningen på barnets premisser.

Krigsårene førte til at endel av debatten rundt om faget kristendom skulle fortsatt være et obligatorisk fag ble satt på vent. En viktig organisasjon som startes opp i 1945 er IKO. Som arbeidsfelt begynte dem å lage kristelig pedagogikk og tok opp aktuelle skole spørsmål, utga tidsskrift og bøker.¹¹⁵ Men etter krigen blusset det igjen opp til kamp om kirkens rolle i skolen. Særlig Arbeiderpartiet gikk ved flere anledninger hardt ut mot religionens plass i skolen.¹¹⁶ Det var også endel diskusjon rundt dissenterne som ikke fikk lov å undervise i skolens kristendomsfag. Dette ble av mange sett på som urettferdig og spesielt at personer som ikke selv var lutheranere fortsatt måtte sende barna sine til en skole som hadde en utpreget luthersk kristendomsundervisning.¹¹⁷ Den nye skoleloven kom til å være et veldig stort skritt mellom å skille skolen og kirken ytterligere. I denne loven mistet presten sin faste

111 Bernt Torvild Oftestad, "1890-1940 Kirkens møte med skolen i en moderne tid", i *Kirke-Skole-Stat* (red.B.Haraldsø; IKO-Forlaget; Oslo, 1989),73-104, 78.

112 Oftestad, "1890-1940 Kirkens møte med skolen i en moderne tid", 91.

113 Oftestad, "1890-1940 Kirkens møte med skolen i en moderne tid", 93.

114 Oftestad, "1890-1940 Kirkens møte med skolen i en moderne tid", 99.

115 Torstein Harbo, "1940-1960 Kirken, foreldrene og skolen i møte med staten", i *Kirke-Skole-Stat* (red.B.Haraldsø; IKO-Forlaget; Oslo, 1989),105-131, 120.

116 Harbo, "1940-1960 Kirken, foreldrene og skolen i møte med staten",123.

117 Harbo, "1940-1960 Kirken, foreldrene og skolen i møte med staten",124.

plass i skolestyret, og biskopen gikk ut av overtilsynet. Skolen fikk også nå selv velge sine lærebøker i kristendomsfaget uten at dette måtte godkjennes av menighetsrådene. Allikevel ble kristendomsfagets bekjennelse karakter styrket.¹¹⁸

Fra skoleloven fra 1969 var det "offisielt" slutt for at skolen skulle drive kirkens dåpsopplæring. Men kristendommen som fag beholdt allikevel sin plass i skolen og var fortsatt forankret i den "evangelisk-lutherske lære".¹¹⁹ Loven fra 1969 gav nå også endelig dissenterne tillatelse til å undervise i faget. Videre ble fokuset i faget mer på det som var felles for alle de ulike kristne konfesjoner, enn kun den lutherske, selv om faget fortsatt var tuftet på den evangeliske-lutherske lære. Videre ble ikke lenger kristendomsfaget obligatorisk. Etter press fra blant annet Humanetisk forbund kunne foreldre som ikke var medlem av den norske kirke og ønsket fritak for deres barn fra kristendomsundervisning, og istedenfor nå få en alternativ livssyn undervisning i skolen.¹²⁰ Videre forsvant morgenandakten som en obligatorisk del av skolehverdagen. Presten fikk lov å møte til skolestyret, hvor han fikk rett til å høre på og gi råd angående kristendomsundervisning.¹²¹ Videre ble det gjort noe med lærebøkene i kristendomsfaget som til nå hadde for det meste bestått av katekismen, bibelhistorie og salmebok. Man fikk nå nye moderne bøker. Videre spesielt på 80 tallet gav den massive innvandringen store utfordringer for kirkens tilstedeværelse i skolen. I noen klasser i Oslo kunne så mye som halve klassen være barn av innvandrere som ikke hadde en kristen bakgrunn.

3.1.1.2. Kirken med egen trosopplæring

Etter loven fra 1969 var det klart at skolen ikke lenger kunne være kirkens dåpsopplæring arena lenger. Det historiske bruddet mellom kirken og skolen var et faktum. Men kristendommens sterke posisjon i skolen gjorde at det allikevel tok flere år før kirken kom på banen med sin egen systematiske trosopplæringsplan. I arbeidet mot dette ble IKO spesielt viktig. I 1970 gav IKO ut sitt undervisningsprogram for hjem og kirke ut hvor man satte inn tiltak mot bestemte aldersgrupper for å lære disse opp i sin dåp. I 1975 fikk også IKO og kirkerådet i oppdrag fra Bispemøtet om å utrede Den norske kirke sin dåpspraksis og videre

118 Harbo, "1940-1960 Kirken, foreldrene og skolen i møte med staten", 130.

119 Sverre Mogstad, "1960-1989 Kirken i kulturkampen om skolen", i *Kirke-Skole-Stat* (red.B.Haraldsø; IKO-Forlaget; Oslo, 1989),132-157, 157.

120 Mogstad, "1960-1989 Kirken i kulturkampen om skolen", 151.

121 Mogstad, "1960-1989 Kirken i kulturkampen om skolen", 154.

arbeide for å lage en dåpsopplæring plan for bruk i kirken. I 1982 kom resultatet av dette i form av utredningen: *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*¹²² Resultatene fra denne utredningen sluttet Bispemøtet seg til og ønsket det skulle bli laget et dåpsopplæringprogram til kirken. Ønsket fra Bispemøtet ble videre godtatt og vedtatt av Den norske kirke sitt første offisielle kirkemøte i 1984. Man vedtok her å prioritere dåpsopplæring. Ut fra dette møtet ble det gjennomført flere forskjellige dåpsopplæring forsøk og dette resulterte videre i 1991 i *Plan for Dåpsopplæring i Den norske kirke* som ble presentert for kirkemøte samme år.¹²³ I 1997 ble det også vedtatt en egen *Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke* av kirkemøte.¹²⁴

I 1999 startet den politiske prosessen på Stortinget med å utarbeide en trosopplæringsreform for den Den norske kirke for å kunne hjelpe kirken til å selv ta ansvar for trosopplæringen og for at dette skulle kunne bevare Den norske kirke som Norges folkekirke. 16.juli 1999 ble det utstedt en kongelig resolusjon og oppnevning av et utvalg som blant annet fikk mandat å: "Kartlegge og beskrive behovet for en organisert kirkelig dåpsopplæring i lys av samfunnsutviklingen og endringene i skolens kristendomsundervisning".¹²⁵

Stortinget begrunnet behovet med innføringen av KRL-faget i skolen og de store kulturelle og religiøse endringene som hadde skjedd i det norske samfunnet de siste tiårene. Den norske kirke skulle gjennom en slik reform fortsatt kunne være en bred folkekirke og formidler av den kristne kulturarven.¹²⁶ I 2003 ble den politiske utrednings- og avklaringsprosessen avsluttet. Stortinget ga da klarsignal til en reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke finansiert av staten. Fra 2003 til 2008 skulle man først gjennom en forsøk- og utviklingsfase som på bakgrunn av de erfaringer man gjorde skulle realisere et trosopplæringsdokument. Resultatet fra denne trosopplæringsreformen og forsøk- og utviklingsfase endte opp med trosopplæringsdokumentet *Gud gir - vi deler* som ble vedtatt på kirkemøte i 2009. *Gud gir-vi deler* erstattet da også de tidligere

122 Otto Hauglin og Sverre Dag Mogstad "Trosopplæring før reformen", i *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform* (red. Otto Hauglin, Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad; Fagbokforlaget; Oslo, 2008),29-40, 30.

123 Otto Hauglin og Sverre Dag Mogstad, "Trosopplæring før reformen", 30.

124 Otto Hauglin og Sverre Dag Mogstad, "Trosopplæring før reformen", 33.

125 Otto Hauglin, Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad, "En ny fase i dåpsopplæringens historie", i *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform* (red. Otto Hauglin, Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad; Fagbokforlaget; Oslo, 2008),13-26, 13.

126 Otto Hauglin og Sverre Dag Mogstad, "Trosopplæring før reformen", 31.

trosopplæringsdokumentene for Den norske kirke: *Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke*(1991) og *Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke*(1996), til å være Den norske kirke sitt nye trosopplæringsdokument som skulle være med å hjelpe kirken fremover med å lære opp barn og unge i sin tro.

3.2 Dokumentets formål, oppbygning, form og innhold

3.2.1. - Formålet med Gud gir – vi deler

Gud gir – vi deler er et resultat ut fra kirkens oppdrag på bakgrunn om å gjøre alle mennesker til Jesu Kristi disipler ved å døpe og lære dem alt det Jesus har befalt. Dokumentet er en ressurs for den enkelte menighet til å selv lage en systematisk trosopplæringsplan slik den dømte kan hjelpe den dømte til å leve i sin dåp og vokse i et forhold til Gud.. Hva dåpen er forklares ved å trekke frem et sitat fra *Luthers lille katekisme*: "*Det betyr at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot, og dø med alle synder og onde lyster, og at et nyttmenneske daglig skal stige fram og leve evig for Gud i rettferd og renhet.*"¹²⁷

Planen taler videre selv om formålet med *Gud gir – vi deler*:

Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv for alle dømte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.¹²⁸

Planen er laget for bruk i den enkelte menighet som en rammeplan og ressursdokument. Den skal hjelpe den enkelte menighet til å selv lage sin egen trosopplæringplan for barn og unge i alderen 0-18 år fordelt på veiledende 315 timer totalt, tilpasset de lokale behov og forutsetninger.

Alt dette er utarbeidet ut fra denne visjon: "En raus og tydelig kirke der barn og unge lever livet i tro, håp og kjærlighet."¹²⁹

3.2.2 Hvordan skal Gud gir – vi deler brukes?

127 *Gud gir – vi deler*, 4.

128 *Gud gir – vi deler*, 4.

129 *Gud gir - vi deler*, 64.

Gud gir – vi deler legger opp til at den enkelte menigheten skal lage sitt eget trosopplæringsdokument: "Planen er en kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument som skal stimulere arbeidet med å utvikle og gjennomføre lokale planer for trosopplæring."¹³⁰ Ved å arbeide systematisk gjennom planen skal den enkelte menighet utarbeide sin trosopplæringsplan for barn og unge 0-18 år. I flere av kapitlene i *Gud gir – vi deler* kan man også finne spørsmål som er viktig å stille seg når man skal utarbeide sin egen lokale plan. Den legger dermed inn hva som skal læres og hvordan dette skal gjøres. Trosopplæringen har for det første som mål å nå alle døpte. Den norske kirke kaller seg også ofte for en folkekirke. Det er en kirke som ønsker å omfavne alle typer mennesker. For at Den norske kirke skal kunne overleve som folkekirke må den derfor omfavne alle døpte. Trosopplæringsreformen som var utgangspunkt for planen *Gud gir – vi deler* er nettopp en forutsetning for å sikre folkekirkens fremtid. Den norske kirke må organisere sitt trosopplæringsarbeid slik at den kan nå alle døpte.¹³¹

Grunnlaget for all opplæring er nemlig dåpen. Barna skal få hjelp til å leve i den dåp, i det liv de er døpt til. Men spørsmålet kan dermed være hvordan dette skal skje. Det som *Gud – vi deler* selv legger opp til er en form som kalles oppdagelseslæring.¹³² I opplæringen skal man hjelpe den døpte til å oppdage hva han/hun har fått i dåpen. Ved å få kjennskap til sin egen dåp skal barnet få vite at det er skapt av Gud og elsket av han.¹³³ Opplæringen handler dermed om å bekrefte barnas identitet. Dette peker mot et skapelseorientert dåpssyn. I dåpen feirer man sin posisjon ovenfor Gud som skapt og elsket. Dette er i motsetning til en mer vekkelseorientert dåpssyn hvor man mer vektlegger å føre barnet frem mot et bevisst mål. Slik *Gud gir – vi deler* legger opp til er fokuset mer på å bekrefte og oppdage hva man har blitt gitt i dåpen. Ved å oppdage hva man har mottatt i dåpen skal den døpte få hjelp til å mestre livets mange sider og selv tolke livet ut fra troen som er gitt i dåpen. Fordi troen er del av hele livet og ikke bare deler av det må opplæringen legge til rette for å romme alle livets dimensjoner. Man kan dermed ikke bare ha en opplæring som er rent kunnskapsformidling

130 *Gud gir – vi deler*; 4.

131 Harald Hegstad, "Teologien i reformen" i *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform* (red. Otto Hauglin, Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad; Fagbokforlaget; Oslo, 2008), 73-91, 84.

132 Heid Leganger-Krogstad, "Pedagogisk innhold og utvikling" i *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform* (red. Otto Hauglin, Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad; Fagbokforlaget; Oslo, 2008), 123-142, 140.

133 Hegstad, "Teologien i reformen", 75.

som fokuserer på det intellektuelle, men den må også være levd liv.¹³⁴ Opplæringen må gi rom for at barnets religiøse dimensjoner skal få utvikle seg. Dette gjøres ved at den dømte skal selv få delta og oppleve hva man har fått i dåpen. Innføring i kristen praksis og selv bli del av et kristent fellesskap er her viktig. Slik kan den dømte selv oppdage hva en har mottatt i dåpen. Fokuset er på at den dømte er både subjekt og objekt i trosopplæringen.¹³⁵ Man skal derfor la dem selv medvirke i hvordan trosopplæringen skal utformes. Den dømte skal i menigheten få mulighet til å delta i tillitsverv og dermed få påvirke hvordan trosopplæringen skal utformes.

Ved å gjennomgå trosopplæringsplanen systematisk gjennom planen, svare på spørsmålene til hver kapittel og bruke verktøyet i kapittel 9 skal man utarbeide sin egen visjon for sitt trosopplæringsarbeid og lage en plan for hvordan man ønsker oppnå dette. Til hjelp for å utarbeide en lokal plan er det egne verktøy til dette i kapittel 9 og her finner man også eksempel på hvordan andre menigheter har utarbeidet sin egen trosopplæringsplan.

3.2.3 Innhold, form og oppbygning

Trosopplæringsplanen *Gud gir – vi deler* er delt opp i hele 9 kapitler. Jeg vil her kort ta for meg innholdet, oppbygningen og formen i de 9 ulike kapitlene.

3.2.3.1 Kapittel 1: Livslang læring

Dette første kapitlet som kun er på én side sier noe om hva som er det helt grunnleggende for å drive trosopplæring og dermed også formålet med det. Den forteller også hvem trosopplæringen er for og hvor selve læringen skal gjennomføres. Hva dette kapitlet også setter fokus på er det som tittelen reflekterer. Trosopplæringen er en livslang læring, det er en prosess. Det er noe som skal pågå over lang tid. Selv beskriver planen det slik:

Trosopplæring er en dannelsingsprosess der oppdragelse, undervisning, kultur- og tradisjonsformidling og kristen tro i praksis spiller sammen. Opplæringen må bære preg av totalformidling, der kunnskap og opplevelser i menighet og hjem gir læring i og av fellesskapet.¹³⁶

3.2.3.2 Kapittel 2: Gud gir - vi deler

134 Hegstad, "Teologien i reformen", 75.

135 *Gud gir – vi deler*, 28.

136 *Gud gir – vi deler*, 5.

Kapitlet begynner med å fortelle hva som er grunnlaget for vår tro, nemlig Gud som gir troen til mennesket: "Bare Gud kan skape og opprettholde menneskers tro."¹³⁷ Troens opphav er Gud selv. Mennesket kan ikke av seg selv produsere tro. Mennesket kan bare ta imot troen. Gud er også selv den som gir mennesket mulighet til å ta imot troen og holder den vedlike.

Kapitlet forteller også om hva som ligger bak tittelen på trosopplæringsplanen. Troen som skapes av Gud gir mennesket mulighet å dele med hverandre: "I kirken kan vi dele tro og fellesskap fordi Gud hver dag er den som deler først."¹³⁸ Troen er ikke noe som kun er for individet. Troen skal få konsekvenser utover en selv. Velsignelsene Gud har møtt en selv med skal man møte andre mennesker med. Kapitlet forteller videre om hvem disse vi som deler troen er, nemlig kirken og hva dokumentet mener med kirken. Kirken blir forstått som et verdensvidt fellesskap som samtidig gir seg til uttrykk i lokale fellesskap, altså menigheten som består av alle typer mennesker. Trosopplæringsplanen skal derfor være inkluderende slik kirken skal fungere som et mangfoldig og tallrikt fellesskap.¹³⁹

Kapitlet gir også uttrykk for at kirken er et fellesskap hvor man lærer sammen om troen og samtidig et fellesskap hvor man deltakere og arbeidere i menighetens arbeid. Alle mennesker er en viktig ressurs og har noe å bidra med i dette. Barn og unge skal inkluderes, det samme skal voksne og eldre.¹⁴⁰ Dåpen gir barn og unge et fullverdig medlemskap i kirken. Dåpen er selve innvielsen til det alminnelige prestedømme. Barn og unge skal derfor tas på alvor på lik linje med alle andre. Barn og unge har noe å bidra med i selve planleggingen og gjennomføringen av kirkens trosopplæring.¹⁴¹

Kapittel 2 viser et viktig poeng at barn og unge skal få mulighet til å prøve ut sine tanker og spørsmål og slik få hjelp til å tolke livet i lys av den kristne tro. Dette gjøres på bakgrunn av at Jesus selv skapte tro og undring hos de han møtte gjennom det han sa og gjorde. Trosopplæringen skal derfor ikke bare gi svar, men også skape spørsmål og tro og undring hos barn og unge. Trosopplæringen har dermed som mål ikke bare gi svar, men også vise til at det er mange spørsmål man ikke får svar på. Dette peker videre på hvem Gud er: Gud kan ikke fattes av menneskets tanker. Det er en vesentlig forskjell mellom Gud og

137 *Gud gir – vi deler*; 6.

138 *Gud gir – vi deler*; 6.

139 *Gud gir – vi deler*; 7.

140 *Gud gir – vi deler*; 8.

141 *Gud gir – vi deler*; 8.

mennesket. Dette skal komme frem i trosopplæringen.¹⁴² Det er som det står skrevet i Jesaja 55,9: "Som himmelen er høyt over jorden, slik er mine veier høyt over deres veier og mine tanker høyt over deres tanker."

Videre skal trosopplæringen formidle de tradisjoner og kulturarv som en invitasjon til troen. Kirkeåret og de ulike kirkelige høytider er på en spesiell måte med og markerer dette slik man blir tatt gjennom Bibelens store fortelling. Det dobbelte kjærlighetsbudet peker spesielt på hvilke verdier et liv bør preges av. Trosopplæringen skal ut fra dette budet formidle gode verdier til barna som tilgivelse, omsorg og solidaritet. Alle mennesker er like høyt elsket av Gud og har samtidig et ansvar for å ta vare på hverandre og Guds skaperverk.¹⁴³

Trosopplæringen skal videre gi plass for at kunnskap og læring skal skje gjennom å selv oppleve og delta. "Trosopplæringen innebærer en totalformidling der opplevelser, handlinger, ritualer, følelser, kunnskaper og erfaringer spiller sammen."¹⁴⁴ Når man selv lærer ved å delta og oppleve så vil kunnskapen bedre tas til den enkelte.

Det siste punktet i kapittel 2 er at dåpens oppstandelsehåp sprenger grensene for dette livet og utfordrer den enkelte til et liv i ansvar og kjærlighet.¹⁴⁵ Guds kjærlighet utrunder det enkelte mennesket og utfordrer det til et liv i omsorg og tjeneste. Den kjærligheten man har selv blitt møtt med skal man møte sin neste med. Troen som Gud skaper i et mennesket liv skal føre til handling i livet. Gud utrunder og kaller mennesker til å handle i en verden som trenger å bli møtt med Guds kjærlighet.

3.2.3.3 Kapittel 3: Størst av alt – Trosopplæringens innhold

Kapittel 3 forteller om hva som skal være trosopplæringens innhold. Sentralt for dette innholdet er kjærligheten som Gud har vist oss ved å sende Jesus til å dø for våre synder slik vi kan bli forsonet med Gud og hverandre (1 Joh 4,9-11). "Kjærligheten er det sentrale verdibegrepet som beskriver både hvordan Gud er og hvordan vi utfordres til å møte hverandre."¹⁴⁶ Den dømte skal videre gjennom daglig omvendelse leve og vokse i denne dåpen. Dåpen er for den dømte selve starten på livet og målet. Man blir som troende aldri

¹⁴² *Gud gir – vi deler*, 9.

¹⁴³ *Gud gir – vi deler*, 10.

¹⁴⁴ *Gud gir – vi deler*, 10.

¹⁴⁵ *Gud gir – vi deler*, 11.

¹⁴⁶ *Gud gir – vi deler*, 13.

ferdig med sin dåp fordi troen selv peker til hva man fikk i dåpen, nemlig del i Jesu død og oppstandelse. Dåpen gir dermed alt det en trenger, men troen hører også med. "Den som tror og blir døpt, skal bli frelst. Men den som ikke tror, skal bli fordømt" (Mark 16,16). For å hjelpe barn og unge til å leve i sin dåp skal kirken møte barn og unge der de er slik de er for å hjelpe dem til å leve ut troen i hverdagen. Kjærligheten til Gud skal leves ut i hverdagen med de mennesker man omgås.¹⁴⁷ Nærmere om innholdet i denne første seksjonen vil jeg komme tilbake til spesielt i avsnittet om hvordan Jesus forstås som frelser og forbilde i *Gud gir – vi deler*.

Guds kjærlighet i Jesus Kristus er troens sentrum og skal derfor følge alle de ulike tiltakene. Denne troens sentrum skal gjennomsyre troens innhold og det som barna skal lære, og det skal fordeles på tre ulike aspekter:: Livstolkning og livsmestring, kristen tro og tradisjon, og kristen tro i praksis.

I det første aspektet "livstolkning og livsmestring" skal man hjelpe den troende til å tolke sitt liv i lys av troen, at mennesket er skapt av Gud, elsket og møte livets gode og vonde dager. Man skal videre i dette aspektet få tro på seg selv og sine egne ressurser på bakgrunn av at man er skapt og elsket av Gud. Aspektet "Kristen tro og tradisjon" viser at formidlingen skal skje på bakgrunn av Bibelen, trosbekjennelsen, Fadervår, gudstjeneste og kulturarv. I dette hører det også med hvordan det norske samfunnet har blitt preget av kristendommen gjennom dens inntog i Norge. Ved å lære dette vil barn og unge kunne delta i kirkens liturgi og få innsikt i den kristne kulturarven. I Det siste av de tre aspekter "Kristen tro i praksis" fokuseres det på at det kristne livet, troen som man mottar i dåpen ikke er en passiv teori. Troen er handlende og noe som skal leves ut i livet. Gjennom praktisering av troen ved å lese i Bibelen, be, delta på gudstjeneste, lovsynge, og et liv i tjeneste og etterfølgelse skal man oppdage det nye livet i Kristus man fikk i dåpen. "En innføring i troen gjennom praksis gir hjelp til å leve livet i lys av Kristi kjærlighet og nåde. Kristen tro leves ut i hverdagen gjennom å være medmenneske og medarbeider i familien, kirken og samfunnet ut fra hver enkelt sine forutsetninger."¹⁴⁸

Hva som er spesifikke temaer som skal læres i de tre ulike aspekter gjennomgås på side 16 og 17 i *Gud gir – vi deler*. Selve innholdet er fordelt på de tre aspekter som beskrevet

¹⁴⁷ *Gud gir – vi deler*, 13.

¹⁴⁸ *Gud gir – vi deler*, 14.

ovenfor.

3.2.3.4 Kapittel 4: Trosopplæringens oppbygning

I kapittel 4 fortelles noe av hvordan trosopplæringen skal romme de unge i alderen 0-18 år. Trosopplæringen har for det første å være "systematisk og sammenhengende". Menighetene skal derfor opprette tiltak som sørger for man har jevnlig kontakt med barna gjennom deres oppvekst. For det andre skal den tilby "bredde, mangfold og dybde". Den skal derfor ta hensyn til barna er ulike, både i forhold til kjønn, interesser og evner.¹⁴⁹ Til slutt i dette kapitlet fortelles det hvert barn skal motta et veiledende antall timer trosopplæring på 315 timer fordelt på barnas første 18 år. Kapitlet gir her eksempler på tiltak som kan rettes mot de ulike aldersperioder.

3.2.3.5 Kapittel 5: Konfirmasjonstiden

Dette kapittel er som dens overskrift spesielt rettet mot konfirmasjonstiden. Kapitlet beskriver for det første forholdet mellom konfirmasjonen og dåpen. Her kommer det frem at konfirmasjonsdagen er en forbønnshandling. Man kan delta i konfirmasjonsundervisningen, men selve dagen er forbeholdt den som er døpt. Dette er fordi selv om konfirmasjonshandlingen ikke lenger er en bekjennelsehandling, bekrefter kirken at konfirmanten på konfirmasjonsdagen er døpt til et liv i Kristus.¹⁵⁰

3.2.3.6 Kapittel 6 Sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring

I dette kapitlet beskriver hvilke dimensjoner en trosopplæring skal romme. For det første skal den også inkludere familien og hjemmet. Det er i hjemmet den viktigste trosopplæring skjer og derfor er det viktig kirken samspiller på en gode måte sammen med hjemmet om trosopplæringen.¹⁵¹

For det andre er det at barn og unge skal ikke bare være objektet for trosopplæring. Barn og unge kan selv være med å påvirke hvordan trosopplæringen skal foregå og selv foreta trosopplæring. Det trekkes her igjen frem at dåpen gir den enkelte et fullverdig medlemskap i kirken. Barn og unge skal derfor gis full mulighet til å bidra med sine ressurser

¹⁴⁹ *Gud gir – vi deler*, 18.

¹⁵⁰ *Gud gir – vi deler*, 24.

¹⁵¹ *Gud gir – vi deler*, 27.

inn i menighetsfellesskapet og kirkedemokratiet.¹⁵²

Det tredje punktet handler om inkludering og tilrettelegging. Gud har skapt alle mennesker i sitt bilde. "Det kristne menneskesynet framhever at alle er skapt likeverdige i Guds bilde. Alle har samme menneskeverd og har noe å bidra med."¹⁵³ Kirken skal derfor legge til rette for at alle barn skal få et tilbud om trosopplæring. Dette punktet tar også opp punktet om viktigheten av tilrettelegging iforhold til selve kirkebygget slik at den som måtte være bevegelseshemmet skal kunne delta i kirken. Punktet setter også fokus på behovet for tilrettelegging av undervisningen om det skulle være behov og ønskelig med barn med utviklingshemninger og nedsatt funksjonsevne.

For det fjerde trekkes Gudstjenesten frem. Gudstjenesten fremheves som menighetens hovedsamling: "Gudstjenesten er menighetens hovedsamling og er i tillegg til et trosfellesskap også et læringsfellesskap".¹⁵⁴ Barn og unge må få oppleve og erfare at de hører til i menighetens storsamling på lik linje med alle andre. Gudstjenesten skal være inkluderende og skape aktiv deltakelse fra menigheten. Mange av de ulike liturgiske leddene hører ikke bare til søndagen og gudstjeneste, men flere av dem hører til også i hverdagen. Fadervår, trosbekjennelsen, bønner og velsignelsen er noe man også møter og tar med seg i hverdagen.

Det femte punktet omhandler diakoni. Diakoni defineres her som kirkens omsorgstjeneste. Diakoni er en kirke som handler ut fra dens tro. "Kirkens tro og bekjennelse må erfares og praktiseres. Diakonien er en tjeneste for medmennesker, skaperverket og en tjeneste for Gud"¹⁵⁵ Diakoni skal peke på alle menneskers behov for å bli møtt med nestekjærlighet. Diakoni må konkretiseres i handling. Kirken må ikke bare tale om kjærlighet, men kirken må praktisere kjærlighet. Diakonal trosopplæring skal vise barn og unge at de har ansvar for å ta vare Guds skaperverk og hjelpe dem til å engasjere seg i samfunnet som disipler av Jesus.¹⁵⁶

Det sjette punktet omhandler misjon. Misjon gir uttrykk for kirken er sendt av Jesus. Den bærer på et budskap den skal ikke beholde for seg selv, men dele med andre. Misjon kan også bety å ta imot og lære av andre mennesker. Misjon handler ikke bare derfor om fra oss

152 *Gud gir – vi deler*, 28.

153 *Gud gir – vi deler*, 28.

154 *Gud gir – vi deler*, 29.

155 *Gud gir – vi deler*, 30.

156 *Gud gir – vi deler*, 31.

til dem, men også fra dem til oss. Det handler også om å dele på en respektfull måte med andre mennesker. Hele kirken har misjon som sitt oppdrag på bakgrunn av Jesu befaling om dette (Matt 28,18-20). Kirken, både den lokale og hele den verdensvide kirken står sammen i misjonsoppdraget.¹⁵⁷

Det syvende punktet handler om musikk og kulturs plass som uttrykk for tro både i kirken og i det daglige livet. Det oppfordres til at kirken presenterer her en bredde av ulik musikk og kultur uttrykk for å omfavne de ulike aldre og kjønn i kirken.¹⁵⁸ Det åttende punktet bekrefter igjen dåpen gir del i det allmenne prestedømme. Kirkens frivillige er selve kirken, de er ikke å regne kun som medhjelpere. Det er viktig for kirken å legge rette for en god strategi som gjør det mulig for frivillige å bidra med sine ressurser.¹⁵⁹ Det åttende punktet tar opp behovet om å samarbeide med ulike barne- og ungdomsorganisasjoner. I det niende punktet vektlegges behovet for å samarbeide som kirke tverrfaglig i trosopplæring oppdraget. I det siste punktet, kommunikasjonsarbeid, skrives det om behovet for markedsføring og hvordan dette kan gjøres i praksis for å gjøre kjent de tilbud kirken har.¹⁶⁰

3.2.3.7 Kapittel 7: Lokalt planarbeid

Kapittel 7 gir flere praktiske tips og råd for å kunne hjelpe den enkelte menighet å lage sin lokale trosopplæringsplan. Kapitlet gir for det første noen gode råd for å kunne fordele trosopplæringstimene på de 0-18 år trosopplæringsplanen skal romme. Her blir det også stilt viktige spørsmål man må ta hensyn til både når man kartlegge en lokal trosopplæringsplan og gjennomføre den. Det er viktig menighetene lager sin egen trosopplæringsplan og i den prosessen forsøker finne ut hvem som bor i menighetens lokalmiljø og hvilke behov trenger disse for å få fylt sine krav til trosopplæring. Viktigheten av at trosopplæring er noe hele menigheten står sammen om og hjelp til hvordan hele menigheten får et eierskap til dette blir også tatt opp i dette kapitlet. Til slutt taler kapitlet om viktigheten av evaluering for å kvalitetssikre trosopplæringen.¹⁶¹

3.2.3.8 Kapittel 8: Ansvarsforhold

157 *Gud gir – vi deler*, 31.

158 *Gud gir - vi deler*, 32.

159 *Gud gir – vi deler*, 33.

160 *Gud gir – vi deler*, 35.

161 *Gud gir – vi deler*, 38-39.

Kapittel 8 tar for det meste om hvem som har ansvaret rundt trosopplæringen. For det første trekkes igjen foreldre og faddere frem sammen med menigheten som dem som har hovedansvaret for trosopplæringen. Samtidig står hele kirken sammen om dette oppdraget. Kapitlet gir derfor en detaljert ansvarsbeskrivelse til de ulike leddene man har i Den norske kirke.

3.2.3.9 Kapittel 9: Verktøy

Kapittel 9 gir en hjelp til å finne verktøy for å utarbeide en lokal trosopplæringsplan. Her beskrives det hvor man kan søke om blant annet støtte til å gjennomføre trosopplæringstiltak. Her får man også oversikt over såkalte kjernetekster i Bibelen som man ønsker dem som deltar i trosopplæring får gjennomgått. Av disse tekstene er 31 tekster hentet fra Det nye testamentet. Hovedparten av disse tekstene fra Det nye testamentet er fra evangeliene, kun 6 av tekstene er fra brevlitteraturen og en tekst er hentet fra Johannes' åpenbaring. Fra Det gamle testamentet er det plukket ut 19 kjernetekster. 6 av disse er hentet fra Salmenes bok (Salme 8; 23; 51; 71; 139; 150).¹⁶² Helt til slutt i dette kapitlet gis det eksempler fra menigheter som har utarbeidet sin lokale trosopplæringsplan.

3.3 Jesus som frelser og forbilde i Gud gir – vi deler

3.3.1 Jesus som frelser i Gud gir vi deler

3.3.1.1 Jesus gir den troende del i frelsen gjennom dåpen

I dåpen mottar den dømte hele Jesu frelse. I *Gud gir – vi deler* så brukes Luthers definisjon av dåpen for å forklare den for leseren: "*Det betyr at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot, og dø med alle synder og onde lyster, og at et nytt menneske daglig skal stige fram og leve evig for Gud i rettferd og renhet.*"¹⁶³ Dette livet som man mottar i dåpen må samtidig næres for at det skal holdes vedlike. Dåpen er dermed noe dynamisk, men ikke statisk. Man kan falle ut av dåpens velsignelser, men man kan samtidig komme tilbake om man feks skulle "miste troen" for en periode. Det er heller ingen automatikk i at den som er døpt er frelst. Livet man mottok i dåpen må næres. I sitatet fra Luther som blir brukt i *Gud gir – vi deler* så er det gjennom daglig anger og bot. Helt direkte tas ikke dette opp videre i

¹⁶² *Gud gir – vi deler*, 46-47.

¹⁶³ *Gud gir – vi deler*, 16.

Gud gir – vi deler utenom å nevne daglig omvendelse lenger ut i dokumentet.¹⁶⁴ Men *Gud gir – vi deler* legger opp til at den døpte skal kunne leve og vokse i det livsforholdet til Gud man mottok i dåpen. Det er derfor man trenger å bli opplært i troen slik man kan oppdage hva man mottok i troen og bli istand til å leve i sin dåp. "Det betyr at dåpen forutsetter opplæring og opplæring forutsetter dåpen. Dåp og opplæring er med andre ord to sider av samme sak."¹⁶⁵ Å bli døpt hører sammen med å også bli lært opp i alt det Jesus har befalt slik *Gud gir – vi deler* sier i innledningen om dokumentets formål og oppbygning.¹⁶⁶

"Ved dåpen blir mennesker forenet med Kristus, uavhengig av den døptes evne til å forstå eller gi uttrykk for troen."¹⁶⁷ Det man mottar i dåpen er en gave fra Gud ingen mennesker kan gjøre seg fortjent til. Det gis ut fra Guds nåde. Dåpen virker ikke pga menneskets tro. Det betyr ikke at troen gjøres unødvendig. Troen er ikke overflødig. Tro og dåp hører sammen. Troen er heller ikke noe mennesket selv kan gjøre seg fortjent til, men det er en gave fra Gud. Det skjer når ordet forkynnes og Den hellige ånd virker hvor og når Gud vil.¹⁶⁸ Det er ikke menneskets evne til å forstå dåpen som gjør den gyldig. Dåpen gjøres gyldig pga Guds løfte og det er Gud selv som handler i dåpen. Selv om man har som kirke en lære om dåpen, er ikke dåpen noe man kan forstå fullt ut. Det er derfor ikke nødvendig at den som blir døpt eller den døptes foreldre må kunne forstå alt som skjer i dåpen for at det skal kunne være dåp. Men foreldre må ved dåp kunne svare ja til spørsmålet: "*Vil dere at NN skal døpes til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og oppdras til et liv i den kristne forsakelse og tro? ?*"¹⁶⁹

En troende blir aldri ferdig med dåpen. Fordi troen hele tiden peker tilbake på hva mottok i dåpen: et nytt liv i Kristus.¹⁷⁰ Dåpen peker også fremover mot det håp man har i møte med døden. Den døde skal oppstå til et nytt liv når Jesus vender tilbake. Det peker frem mot evigheten, men deles av Gud her og nå.

3.3.1.2 *Jesus er alltid hos den troende*

Som Frelser er Jesus alltid tilstede hos den troende: "Vi tror på løftet om Jesu nærvær i gode

164 *Gud gir – vi deler*; 66.

165 Hauglin, Lorentzen og Mogstad, "En ny fase i dåpsopplæringens historie", 21-22.

166 *Gud gir – vi deler*; 4.

167 *Gud gir – vi deler*; 5.

168 *Gud gir – vi deler*; 6.

169 Kirken "Dåpsliturgien"; tilgjengelig på <http://kirken.no/nb-NO/daap/dapsliturgien/>; besøkt 21.11.2014.

170 *Gud gir – vi deler*; 4.

og onde dager inntil verdens ende...".¹⁷¹ Jesus har gitt den troende løfte om at han alltid vil være hos dem (Matt 28,20). Den troende står aldri alene, Jesus er alltid med gjennom alle livets ulike sider. Den troende har dermed ikke bare et løfte i dåpen om en evig oppstandelse. Men man står i en livslang relasjon til Jesus. "Gjennom Jesu fødsel og dåp, liv, død og oppstandelse deler Gud livet her og nå og håpet om evig liv med oss."¹⁷²

3.3.1.3 Jesus forsoner Gud og mennesket

"Trosopplæringen skal dermed alltid ha et fokus på det mest sentrale i kristen tro: Gud har vist sin kjærlighet ved å sende sin sønn Jesus Kristus for å dø for våre synder og forsoner alle mennesker og verden med seg selv." Dette er hentet fra Johannes' første brev 4,8-11 at Guds kjærlighet er at Gud tar initiativ til å la Jesus dø for våre synder uten å vente noe tilbake fra mennesket. Ved dette så viser Jesus hva Guds nåde er. Nemlig at det Gud gir mennesket gjør han ut fra sin godhet, sin kjærlighet. Gud gir sin sønn ubetinget til mennesket. Mennesket måtte ikke fortjene Guds offer ut fra sine gjerninger, men Jesus ofres for å dø for våre synder.

3.3.2 Jesus som forbilde i Gud gir – vi deler

3.3.2.1 Jesus viser oss Guds kjærlighet og nåde

Jesus viser oss med sitt liv Guds kjærlighet og nåde. "Jesus Kristus viser oss Guds nåde i sannhet og kjærlighet."¹⁷³ Dette er ifølge *Gud gir – vi deler* troens sentrum, nemlig kjærligheten Gud viser i Jesus. Det å oppdage denne kjærligheten er trosopplæringens mål: "Troens sentrum, Guds kjærlighet i Jesus Kristus, skal prege alle tiltak, mens ulike aspekter ved trosopplæringens innhold fordeles og utdypes systematisk gjennom ulike tiltak og samvær."¹⁷⁴ Gjennom trosopplæringen skal man få hjelp til å forstå sitt i lys av at man er elsket av Gud og få mulighet til å tolke livet ut fra denne trossannheten. Når man vet man er elsket av Gud vil dette gi utrusting til å møte livets mange sider. Guds kjærlighet i Jesus utrunder videre mennesket til et liv i omsorg og tjeneste for Gud og sin neste.¹⁷⁵ Kjærligheten Gud har vist mennesket i Jesus skal dermed gi hjelp til å mestre livet, livsmestring. Guds kjærlighet hjelper til å mestre de gode og vonde dagene. Guds kjærlighet demonstrerer

171 *Gud gir – vi deler*, 5.

172 *Gud gir – vi deler* 6.

173 *Gud gir – vi deler*, 13.

174 *Gud gir – vi deler*, 14.

175 *Gud gir – vi deler*, 11.

dermed ikke bare sin kjærlighet i Jesus. Men denne demonstrasjonen gjør noe med mennesket selv når det blir møtt med en slik kjærlighet. Det gir hjelp til den dømte å møte livet.

"Livsmestring handler om kunne møtelivet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for framtiden. Å være skapt og elsket av Gud gir grunnlag for et slikt håp."¹⁷⁶ Dette kommer blant annet konkret til syne i kapittelet om konfirmasjonen: Konfirmasjonstiden skal fremme opplevelsen av egenverd og legge til rette for at konfirmantene kan se seg som skapt, elsket, frelst og holdt oppe ved Guds kjærlighet."¹⁷⁷

Hva sann kjærlighet er viser Gud i Jesus. Dette er en kjærlighet som gjør noe med mennesket. Ved å bli møtt på en slik måte vil man møte livet på en helt annen måte. Man får en annen tolkningsnøkkel å se livet gjennom ved. Man får en kristen livstolkning.¹⁷⁸ Det lar mennesket se sin verdi i relasjonen til Gud. Mennesket ser at det er skapt av Gud, elsket og verdifullt for Gud. Det viktige for den dømte er dermed å søke troen og kjærlighetens kilder slik man kan motta Guds kjærlighet og dermed kunne bruke denne kjærlighet til å tolke livet og mestre det som livet byr på av gleder og utfordringer. Mennesket som mottar en slik kjærlighet vil dermed få et mye rikere liv enn den som lever uten denne kjærligheten. Den som lever uten slik kjærlighet vil ikke ha denne dimensjonen med seg og heller ikke den hjelpen til å møte livets utfordringer og heller ikke den kraften kjærligheten gir til å ha tro på egne ressurser og dermed også mangle et viktig håp for framtiden. Kun Jesus kan gi denne åpenbaringen av Guds kjærlighet. Gjennom Jesus kommer Guds kjærlighet klarest til syne og blir tilgjengelig for oss mennesker.

Guds kjærlighet i Jesus gir også dermed mennesket en identitet. Mennesket får en klar oppfatning om hvem de er: mennesket er skapt av Gud og tilhører Gud. Dette skal trosopplæringen hjelpe mennesket til å forstå hvem de er.

3.4 Oppsummering

Gud gir – vi deler er et resultat at Den norske kirkes trosopplæringsreform. Denne reformen ble til på bakgrunn av at skolen ikke lenger er kirkens trosopplæringsarena. Kirken skal nå selv ta ansvar for å undervise de dømte i deres tro. Den er laget for å være en

176 *Gud gir – vi deler*, 14.

177 *Gud gir – vi deler*, 24.

178 *Gud gir – vi deler*, 14.

kombinasjon av ressursdokument og en rammeplan.¹⁷⁹ Planen er dermed ikke et fullt ferdig opplegg for å bruke i trosopplæring. *Gud gir – vi deler* skal hjelpe den lokale menighet i Den norske Kirke til selv å lage sin egen trosopplæringsplan. *Gud gir – vi deler* legger rammer for dette arbeidet både i form av hvordan det skal læres og hva som skal læres. *Gud gir – vi deler* legger dermed føringer for hvilket teologisk innhold og metode når en lokal menighet skal utvikle sin egen trosopplæringsplan.

Planen har derfor som sitt hovedmål gruppe dem som er ansvarlig i den lokale menighet for å lage trosopplæringsplan. Trosopplæringen skal inkludere alle døpte mellom 0-18 år. Ved dette skal Den norske kirke kunne bevare sin status som Folkekirken. Kirken skal i sitt møte med unge være raus, tydelig og inkluderende.¹⁸⁰ Kirken skal ved sin trosopplæring hjelpe barn og unge å vokse opp i den dåpen de er døpt til, føle seg inkludert i kirken og få hjelp til å utøve sin tro i kirken og i alle livets dimensjoner. Kunnskap skal ikke være svar på spørsmål, men skal få praktiske konsekvenser. Man skal bli istand til å delta i kirken og leve som kristne i verden. Sentral her er målet om at planen skal hjelpe den dømte med livsmestring og kunne tolke livet på bakgrunn av det man har mottatt i dåpen. Troen skal være levd liv. Navnet på dokumentet tyder videre på dets fokus. Det er Gud som gir. Det er trosopplæringsens mål å hjelpe mennesker til å oppdage hva Gud gir og dermed hjelpe en til å dele dette videre med andre. Dette peker mot en tydelig sosialt mål for trosopplæringsplanen. Troen skal få betydning utover en selv. Det Gud har møtt en selv med skal en møte andre med.

Iforhold til hvordan det skal læres er det et fokus på at barna skal få tilhørighet til kirken og til den kristne tro de er døpt til gjennom selv å oppleve og delta gjennom praksis. Den som skal læres opp i den kristne tro, skal heller ikke kun ses på som et objekt på læring, men som subjekt. Han/hun skal selv få påvirke og bidra med hvordan trosopplæringen skal skje. Læringen skjer iform av oppdagelse, hvor man skal hjelpe den enkelte til å bli klar over hva man allerede har mottatt av Gud i dåpen. Dåpen er utgangspunktet for trosopplæringen. Det er et fokus å hjelpe den enkelte til å oppdage hva man har mottatt i dåpen. Man skal i trosopplæringen bekrefte ens identitet foran Gud. Det er fokus på skapelseteologien. Dette er i motsetning til en "vekkelselæring" hvor man skal forsøke føre den enkelte mot et mål. Det

¹⁷⁹ *Gud gir – vi deler*, 4.

¹⁸⁰ *Gud gir – vi deler*, 64.

er et fokus mer på den enkelte skal oppdage hva man har fått i dåpen gjennom egne opplevelser enn på tradisjonell kunnskap læring som overføres.

Kapittel 4

EN SAMMENLIGNING AV FORSTÅElsen AV JESUS I LUTHERS KATEKISMER OG GUD GIR VI DELER

Jeg vil her forsøke sammenligne og kommentere hvordan Jesus blir forstått som frelser og forbinde mellom *Luthers lille- og store Katekiske* og *Gud gir – vi deler*. Jeg vil i denne sammenligningsprosessen hovedsaklig fokusere på ulikhetene som skulle oppstå mellom disse.

4.1 Sammenligningsgrunnlaget

Som det fremgår av oppgaven så langt er ikke Luthers katekismer og *Gud gir – vi deler* helt identiske dokumenter. *Luthers katekismer* er både til bruk i hjemmet og i skolen. De kunne også gjerne brukes som en legmannsbibel og ble etterkant regnet som bekjennelseskrifter i den lutherske kirke. *Gud gir – vi deler* er mindre ambisiøst innholdsmessig i å forklare den kristne tro enn katekismene. Dens hovedmål er å hjelpe den enkelte menighet å lage sin egen trosopplæringsplan Allikevel gir *Gud gir – vi deler* føringer iforhold til hva som skal læres, altså innholdet i opplæringen, men også hvordan det skal læres. Dette vil jeg komme tilbake i sammenligningene.

4.2 Sammenligning av forståelsen av Jesus

4.2.1. Direkte sammenligning av forståelsen av Jesus

Jeg har i punkt 2.2 beskrevet hvordan Jesus blir forstått direkte i Luthers katekismer. I punkt 3.3 har jeg beskrevet forståelsen av Jesus i *Gud gir – vi deler*. Når man ser på disse to direkte hvordan Jesus blir beskrevet så er det ikke store forskjeller. Omfanget er større hos Luther. Noe som er naturlig ut fra hvilket type dokument katekismene er iforhold til *Gud gir – vi deler*. Katekismene har et større fokus på hva som skal læres og er ganske fyldige i forklaringen av den kristne tro. Det er jo nettopp forklaringer katekismene er til sentrale trostekster. I *Gud gir – vi deler* kommer Jesus direkte frem nesten bare punktvis i kapittel 3

om hva som skal være trosopplæringens innhold¹⁸¹

Om jeg skal først si en generell karakteristikk så er det større fokus på Jesus som forbilde i *Gud gir – vi deler* enn i Luthers katekismer. Hovedfokuset på Jesus er nemlig det at Jesus har vist oss hvem Gud er og dermed hvordan vi skal leve våre liv. Trosopplæringens innhold er sentrert i *Gud gir – vi deler* rundt dette at Gud har vist sin kjærlighet til oss i Jesus Kristus.¹⁸² Dette er hovedkjernen i hva som skal formidles av innhold i *Gud gir – vi deler*, og det er hovedforståelsen av hvilken rolle Jesus har. Ved å vise hva Guds kjærlighet er, gir Jesus samtidig oss eksempel hvordan vi som mennesker skal leve. Jesus viser oss selv hva det gode er, for Gud selv er selv god og kilden til alt godt.

Hovedfokuset hos Luther er derimot hvilken rolle Jesus har som forsoner og frelser. Luther er opptatt av hva Jesus har gjort for å forsonne menneskene med Gud. Luther er lite opptatt av Jesus som forbilde for oss mennesker. Aspektet Jesus som forbilde er ikke helt borte, men fokuset hos Luther er helt klart på hva Jesus har gjort for menneskene, altså hans frelsesgjerning på Golgata og hvordan menneskene kan få del i dette.

En direkte sammenligning av hvordan Jesus blir fremstilt mellom *Gud gir – vi deler* og Luthers katekismer gir ikke noen store avvik. Ved dette mener jeg man kjenner helt klart ikke er store motsetninger om hvem Jesus er. Både katekismene og *Gud gir – vi deler* presenterer Jesus slik han kommer til uttrykk i Bibelen når Jesus nevnes direkte. Generelt har Luther et mye større fokus på Jesus forsonende og frelsende rolle, mens *Gud gir – vi deler* har sitt hovedfokus på Jesus som forbilde for oss mennesker og som lar oss se Guds kjærlighet med dette viser hvordan mennesker skal leve.

4.2.2 Indirekte sammenligning av forståelsen av Jesus

For å se nærmere på hvordan Jesus blir forstått vil jeg se på noen av de forskjellene imellom katekismene og *Gud gir – vi deler* for å undersøke hvordan Jesus ved dette blir forstått som frelser og forbilde ved å se på hvordan Jesus forstås indirekte. Det betyr jeg ser ikke på de tekstene som nevner Jesus direkte. Der er det som jeg har sagt ovenfor og presentert i kapitlene om forståelsen av Jesus som frelser og forbilde hos Luther og i *Gud gir – vi deler* ikke store forskjeller. Jeg vil derfor her se på hvordan forståelsen av mennesket, forståelsen

181 *Gud gir – vi deler*, 16.

182 *Gud gir – vi deler*, 15.

av Gud og hvordan dette formidles påvirker hvordan Jesus blir fremstilt i *Gud gir – vi deler* i motsetning til *Luthers lille- og store katekisme*.

4.2.2.1 Menneskets status foran Gud

Luther begynner den *Lille- og Store Katekisme* med en innføring i loven, altså De ti bud. Hvorfor Luther gjør det har jeg nærmere beskrevet i punkt 2.2.1. Ved å gjøre dette viser Luther hvilken status mennesket har foran Gud. Mennesket er en synder ute av stand til å leve etter de bud Gud har gitt dem. Mennesket er dermed i desperat behov for en frelser som kan redde dem ut fra denne situasjonen. Luther presenterer dermed først i sine katekismer et negativt syn på menneske. Han gjør det klart menneske er hjelpeløst iforhold til å leve slik Gud påbyr menneske å leve. Det er her lovens andre bruk kommer spesielt fram, loven skal nemlig gjøre menneske oppmerksom på sine lovbrudd, sin synd slik det søker Jesus Kristus for å motta frelse. Menneskesynet er derimot ikke fullstendig negativt da Luther i sin forklaring til den første trosartikkel bekrefter det positive ved at mennesket er skapt av Gud, ønsket av han og Gud har omsorg for menneske.¹⁸³ Mennesker er tydelig forstått også som synder etter å ha blitt rettferdiggjort på vegne av Jesus. Mennesket blir aldri noe mer enn rettferdig og samtidig synder. Mennesket forbedres ikke. Mennesket forblir alltid den samme, en synder. Det som endres er menneskets stilling foran Gud pga Jesu forsoning. Mennesket kommer ikke til et punkt hvor det ikke lenger gjør det onde. Hos Luther blir dette også vektlagt ved skriftemålet. Mennesket vil trenge et stadig behov for tilgivelse siden mennesket aldri blir feilfritt. Mennesket må leve med at det feiler og synder, men på bakgrunn av Jesu offer på korset kan menneske motta tilgivelse igjen og igjen for sine synder når det vender seg til Jesus. Mennesket kan ikke forbedres. Men troen som Gud gir mennesket skal samtidig få følger i livet. Men disse følgene kommer ikke fra mennesket selv, de skapes av Gud. Mennesket er kun mottaker av Guds nåde og kan ikke bidra noe som helst til sin frelse eller gjøre noe godt i seg selv. Det gode kommer fra Gud.

I *Gud gir – vi deler* bekreftes menneske som synder ved å bruke sitat fra *Luthers Lille Katekisme* om at ved dåpen skal det gamle mennesket i oss Adam "...skal druknes ved daglig anger og bot, og dø med alle synder og onde lyster, og at et nytt menneske daglig skal stige

¹⁸³ Mæland (red.), *Konkordieboken*, 283.

fram..."¹⁸⁴ Mennesket som behov for en frelser pga dets syndige situasjon komme også kun videre tydelig i sitatet fra Johannes' første brev 4,9-11 hvor kjærligheten blir beskrevet nettopp ved at Jesus har dødd for menneskets synder.¹⁸⁵ Utenom disse to sitatene er menneskets status som synder ikke tilstede i dokumentet. Det reflekteres ikke i dokumentet på noen måte at mennesket er under syndens vilkår. Iforhold til innholdet man skal gjennomgå i står kun synd oppført og man skal lære om dette i forbindelse med tilgivelse.¹⁸⁶ Men det kommenteres ikke utover det i dokumentet. En tydelig forklaring av hvordan mennesket skal leve med sin synd og hvor mennesket skal gå får å motta tilgivelse for dette blir ikke nevnt. Aspektet rettferdig, samtidig en synder er ikke i dokumentet. Forståelsen av mennesket utlegges kun ut fra det skapelsesteologiske. Man skal i *Gud gir – vi deler* bekrefte menneskets verdi som skapt av Gud og hvilke følger det får for livet. Den dømte skal få hjelp til å se seg som elsket av Gud, verdifullt og holdt oppe av Gud.¹⁸⁷

Tanken om lov og evangelium har innenfor luthersk teologi blitt forstått som selve tolkningsnøkkelen og referanserammen for å forstå Bibelen og troen. Loven som ikke bare er De ti bud, men hele Guds krav til mennesket. I loven erfares Gud som rettferdig som skal ta oppgjør med all uretten. Evangeliet er dermed Guds kjærlighet som gis til mennesket ufortjent av Guds nåde slik mennesket får del i Guds frelse. Dette mottar mennesket betingelsesløst.¹⁸⁸ Hele denne dimensjonen som er veldig sentral hos Luther og som jeg har vist i punkt 2.1.3 er hvordan selve katekismen til Luther er bygget opp. Mennesket blir stilt med loven som viser hva det alminnelige gode er, mennesket innser det kan ikke oppfylle loven på sine egne vegne og må derfor bli møtt med evangeliet slik det kan motta frelse og videre blir loven stående som rettesnor i det nye livet i Kristus man får del i ved dåpen og troen av Guds nåde. Hvorfor Jesu frelsende rolle kommer der tydelige frem. Jesus har ikke en slik klar rolle om man leser *Gud gir – vi deler* som helhet. Jesu forsoning og frelse er punkter av innhold som nevnes i kapittel 3 i *Gud gir – vi deler*. Men selve behovet for hvorfor mennesket trenger en frelser og forsoner er ellers helt fraværende i dokumentet.

Hos Luther trenger mennesket en frelser for å kunne møte Gud. I *Gud gir – vi deler* er Jesu rolle heller å vise Guds kjærlighet og dermed ved dette utruste mennesket til å leve ut

184 *Gud gir – vi deler*, 4.

185 *Gud gir – vi deler*, 13.

186 *Gud gir – vi deler*, 16.

187 *Gud gir – vi deler*, 14.

188 Redse, *Mennesket i Guds verden*, 315.

denne kjærligheten. Hos Luther er det større fokus på menneskets hjelpeløse situasjon og hvor mennesket finner svaret på sin situasjon ved å søke troen. I *Gud gir – vi deler* er mennesket mye mer aktiv selv. "Kjærligheten er det sentrale verdibegrepet som beskriver både hvordan Gud er og hvordan vi utfordres til å møte hverandre."¹⁸⁹ Slik jeg tolker forskjellen er mennesket mer et aktivt subjekt i *Gud gir – vi deler* iforhold til det passive mennesket man finner hos Luther. Hos Luther er fokuset på hva Jesus har gjort klart. I *Gud gir – vi deler* blir det større fokus på hva mennesket skal gjøre. Jesu demonstrasjon av Guds kjærlighet frigjør mennesket til selv å elske. Det er en sterk vektlegging av en subjektiv frelsesforståelse man finner her. Kanskje også nesten ensidig om man leser *Gud gir – vi deler* som helhet. Luthers katekismer bærer derimot et sterkt preg av en objektiv frelsesforståelse hvor Gud er den som trenger å forsones med seg selv pga menneskets lovbrudd. Man finner ikke en slik kjærlighet respons hos Luther. Luther var selv svært forsiktig med å ytre seg at mennesket kunne svare med kjærlighet til Gud. Ifølge Luther kan mennesket bare svare med en passiv mottakende tro.¹⁹⁰ Dette som Luther forstod som affektiv kjærlighet var noe han selv kritiserte i sin samtid.

For Luther er troen rette innstilling til Gud. Dette var også som et gjensvar til en "gjerninghetsfromhet" hvor man mente mennesket kunne svare tilbake til Gud med kjærlighet og mennesket kunne utføre en bot med gode gjerninger ut fra denne kjærlighet. Denne teologi stammer fra Abelard(d. 1142). Fordi Gud elsket menneskene så høyt gir Gud seg til mennesket og når mennesket erfarer denne kjærlighet så "oppflattes" menneskets hjerte slik det svarer på denne Guds kjærlighet.¹⁹¹ Denne kjærlighets respons fra menneskets skyldes Den hellige ånd som tar bolig i menneskets sjel. Den hellige ånd utruker og gir den troende en overbevisning om sin synd og i takk til Gud for denne kjærlighet Han har vist skaper det gode i den troendes liv. Etterhvert ble denne tanke om at det var Den hellige ånd som skapte kjærligheten i den troendes hjerte mer og mer forstått som en dyd knyttet til mennesket selv. For mange kom dermed tanken at mennesket selv kunne produsere den rette anger og rette kjærlighet til Gud av seg selv. Kombinert med at skjærsilden ble mer og mer forstått som et sted for straff enn en renselseprosess ble det et fokus å hva mennesket kan

189 *Gud gir – vi deler*, 13,

190 Eivor Andersen Oftestad, "Tro som mestrer livet eller bærer gjennom døden?", i *"Hva betyr det?"*, *Luthers Katekisme i Trosopplæringen* (red. Knut Alfsvåg og Joar Haga; IKO-Forlaget; Oslo, 2013), 51-63, 52.

191 Oftestad, "Tro som mestrer livet eller bærer gjennom døden?", 53.

gjøre av egen innsats for å tilfredsstillte Gud med sine egne gjerninger. Et resultat av dette ble avlat-systemet hvor man kunne kjøpe seg ut hvis ens egne gjerninger ikke strakk til. Luther forlater dette med gudskjærligheten i sentrum til fordel for læren om rettferdiggjørelse ved tro. Mennesket blir ikke frelst og handler ikke fra sine "åndelige anfektelser". Menneskets gode handlinger kommer utenfra mennesket selv, det er ikke en dyd som mennesket har selv. Ved også å gå vekk fra kjærligheten og vektlegge troen er det ikke følelser og handlinger som betinger frelsen, men det er troen som mottas av det passive mennesket alene av nåde. I sin kommentar til Fadervår i den store katekisme forklarer Luther at man som troende ikke ber som gjensvar til Guds kjærlighet, men ut fra en lydighet. Gud har påbudt mennesket å be og derfor skal menneske gjøre det.¹⁹² Når man vektlegger kjærligheten slik *Gud gir – vi deler* som motivasjonen til å handle og ikke gudsfryktens holdninger og aksept av Guds handlinger kan det virke som man har gått tilbake til det den teologi som Luther selv tok avstand fra.

Jesu kjærlighet skal videre gjøre den enkelte istand til å mestre livet i *Gud gir – vi deler*. Dette kommer særlig frem i punktet om livsmestring og som nevnes flere steder i dokumentet: "Livsmestring handler om kunne møte livet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for framtiden. Å være skapt og elsket av Gud gir grunnlag for et slikt håp."¹⁹³ Ifølge Oftestad blir dette aspektet "livsmestring" kommunisert på en slik måte i *Gud gir – vi deler* at man kan få en oppfatning at trosopplæringen "...er en religiøs coaching for å mestre livet".¹⁹⁴ Troen blir med det en menneskets livshjelp, ikke det som gir mennesket håp i møtet med døden. Hos Luther er troen noe man har med seg inn i livet, men er først og fremst noe man møter døden med. Troen gir mennesket del i Guds frelse og lar det få del i oppstandelsen fra de døde hos Luther. I *Gud gir – vi deler* sitter jeg igjen med inntrykket at troen skal hjelpe mennesket å mestre livets mange sider og se at ens identitet ligger i at man er skapt av Gud og elsket av Han. Hos Luther er det å gi mennesket en frelsesvisshet i møte med døden. Mennesket skal hos Luther være sikker på at man eier troens gaver og har del i frelsen Gud har ordnet for mennesket gjennom Jesus Kristus. Det handlet om å akseptere livets betingelser og holde ut fram til døden møtte en. "Troen artet seg som en aksept av livsvilkårene".¹⁹⁵ I *Gud gir – vi deler* blir døden kun en av mange livets dimensjoner troen

192 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 352.

193 *Gud gir – vi deler*, 14.

194 Oftestad, "Tro som mestrer livet eller bærer gjennom døden?", 51.

195 Oftestad, "Tro som mestrer livet eller bærer gjennom døden?", 61.

skal kunne tolkes på bakgrunn av troen. Troen blir her ikke forstått slik som det man holdt ut gjennom livets mange vanskelige motganger og til slutt når man ble møtt med døden. Iforhold til livstolkning og livsmestring kan tro blir forstått noe som bare skal gi en ekstra dimensjon til livet, gjøre livet enda litt rikere.

4.2.2.2 Gudsbildet

I Luthers forklaring til De ti bud blir det til hver av disse budene forklart i *Den lille Katekisme* man skal frykte og elske Gud. Gud er dermed hos Luther ikke bare en man skal elske, men også frykte. Frykten har dermed en sentral rolle i forståelsen av Gud hos Luther. Ifølge Albrecht Peters skal denne frykten for Gud "...avverge brudd med Guds vilje".¹⁹⁶ Man skal frykte Gud slik man ikke ønsker gjør det som er imot Guds vilje. Frykten skal videre drive mennesket til Kristus. Guds frykten hos Luther skal gjøre at mennesket ikke lenger stoler på seg selv eller lar kjærligheten til seg selv få styre. Guds frykten skal la mennesket se at kilden til livet er utenfor en selv, det er hos Gud.¹⁹⁷ Menneskets tillit og tro må derfor rettes mot Jesus, ikke mot en selv. Det er et sterkt skille i Luthers katekismer mellom Gud og det skapte. Ifølge Luther skal mennesket frykte Guds vrede slik man søker å leve etter Guds bud. Om mennesket ikke kan leve etter de bud Gud har gitt vil Gud nemlig straffe mennesket for deres lovbrudd.¹⁹⁸ Mennesket må derfor søke Jesus siden han oppfyller loven på menneskets vegne slik den enkelte får del i dette gjennom troen. Frykten skal drive mennesket til å innse sin passivitet ovenfor Gud. Mennesket kan bare være mottaker, og ikke gjør. Frykten for Gud skal drive mennesket til å innse det er hjelpeløst fortapt ovenfor Gud uten Jesus. Det Guds bilde Luther gir her er dermed ganske skremmende, man frykter for sitt liv og fremtid når man får denne beskjed om Guds vrede som vil komme over det menneske som ikke følger hans bud.

I *Gud gir – vi deler* er ikke dette fryktaspektet tilstede. Det er ingen sted i dokumentet snakk om en kommende straff fra Gud for dem som ikke holder hans bud. Gud og mennesket identifiseres ikke som like i *Gud gir- vi deler*. Gud er skaperen som ikke kan fullt ut forstås av mennesket.¹⁹⁹ Det er i *Gud gir – vi deler* et fokus på Gud som kjærlighet. Gud viser

196 Joar Haga, "'Det er: Du skal frykte og elske Gud', i *"Hva betyr det?"*, *Luthers Katekisme i Trosopplæringen* (red. Knut Alfsvåg og Joar Haga; IKO-Forlaget; Oslo, 2013), 31-49, 33.

197 Haga, "'Det er: Du skal frykte og elske Gud', 45.

198 Mæland (red.), *Konkordieboken*, 283.

199 *Gud gir – vi deler*, 9.

kjærligheten gjennom Jesus og utrunder mennesket til å selv elske han og sine medmennesker.²⁰⁰ Gud blir ikke noe sted beskrevet slik Luther gjør noen steder i sine katekismer at Gud er en vred dommer man skal frykte. Guds frykt er ikke tilstede i *Gud gir – vi deler*. Det er heller ikke snakk om konsekvenser om hva som er følgene av at mennesker skulle bryte Guds bud. Tanken er helt fraværende at et menneske kan krenke Gud i tanker, ord og handlinger i *Gud gir – vi deler*. Iforhold til Gud skal menneske få verdi og hjelp til å mestre og tolke livet. Mennesket drives ikke av ærefrykt for Gud, men av gjensvaret på Guds kjærlighet vist i Jesus Kristus. Denne kjærligheten kommer som et gjensvar på erfaringen av Guds kjærlighet. Erfaringen kommer innenfra mennesket selv.

Gud blir heller ikke beskrevet i planen som hellig eller opphøyd som er noe spesielt profetene i Gamle testamentet beskriver Gud når de får syn av han, feks i Jesaja 6. Når Gud beskriver uten disse egenskaper greier ikke *Gud gir – vi deler* å fange inn de ulike variasjoner som Bibelen selv bruker for å beskrive Gud.²⁰¹

Frykt betyr allikevel ikke det bare er noe negativt. Frykt kan være et utslag av kjærlighet og en frykt for å miste den man er glad i som kirkefader Augustin fremhever når han beskriver det å frykte Gud.²⁰²

4.2.2.3 Hvordan skal dette læres?

Det siste spørsmålet jeg vil ta for meg i disse ulikheter mellom *Luthers lille- og store katekisme* og *Gud gir - vi deler* er undervisningsmetoden. Her spør man egentlig etter hvordan kan man finne sannheten, noe som Jesus selv sier han er (Joh 14,6). Jeg vil derfor ta for meg hvordan stoffet skal undervises og hvilke konsekvenser dette får for forståelsen av Jesus.

4.2.2.3.1 Pedagogisk metode

Som jeg har nevnt i kapittel 2 om *Luthers lille- og store katekisme* er Luthers metode læring utenat læring. Man skulle lære å pugge katekismene, altså De ti bud, trosbekjennelsen, Fadervår, dåpsteksten og nattverden. Ja, dette å lære seg disse tekstene var så viktige Luther at om man nektet å lære seg dette skulle man ifølge Luther ikke lenger kalle denne person for

²⁰⁰ *Gud gir – vi deler*, 16.

²⁰¹ Haga, "'Det er: Du skal frykte og elske Gud', 31.

²⁰² Haga, "'Det er: Du skal frykte og elske Gud', 38.

en kristen!²⁰³ Tekstene skulle gjentas og gjentas til disse satt. Luther bruker dette etter budet i Femte Mosebok om hvor det stod at budet om å elske Herren din Gud av hele ditt hjerte, sjel og forstand skulle gjentas for barna, når man går på veien, når man står opp og når man legger seg (5 Mos 6,4-9). Når man hadde pugget inn tekstene skulle man for å forstå innholdet gå til Luthers forklaringer først i den lille katekisme, dermed til Luthers forklaringer i den lille katekisme. Årsaken til dette er at når man pugger tekstene tar man ordet til hjertet og da lærer man innholdet ifølge Luther.²⁰⁴ Når man har lært seg tekstene kan man utdype og aktualisere innholdet. Luther legger også vekt på at katekismene skal bes. Det er derfor Luther har med innhold og ordning for morgenbønn, kveldsbønn og bordbønn. Katekismene stoffet skal videre utlegges i gudstjenesten. Ifølge Luther er det å lære og ta til seg katekismestoffet en del av en åndelig kamp man aldri blir ferdig med iløpet av sitt liv. Å lære seg katekismen er dermed for Luther del av den troendes bønne- og gudstjenesteliv.²⁰⁵

For Luther har skillet mellom Gud som skaper og det skapte pedagogiske konsekvenser. Gud identifiseres ikke med det skapte. Gud er skaper og giver. Mennesket er skapt og mottaker. Troen kan aldri komme fra mennesket selv. Det må gis i gave fra Gud. Livsperspektivet hos den enkelte må derfor være å se livet som en gave fra Gud. Ifølge Alfsvåg får man et slikt livsperspektiv som forstår livet som forstår Gud som livgiver når "...dens tilblivelse er overvinnelsen av menneskets gudsskepsis gjennom bibelfortellingenes retoriske potensial".²⁰⁶ For Luther har mennesket alltid en gud som det orienterer livet sitt rundt, om det er penger, visdom, kunnskap eller Gud som er alles opphav. Det er derfor det mest essensielle budet er at: "Du skal ikke ha andre guder enn meg".²⁰⁷ Mennesket har i sin syndige natur en gudsskepsis, det vil si det søker andre guder enn Gud. Mennesket kan bare få bort sin gudsskepsis ved at Gud skaper troen i den enkeltes hjerte. Dette skjer når evangeliet formidles. I katekismene ligger evangeliet. Ved å pugge dette slik man tar det inn til hjerte og ber over det kan Gud skape troen i den enkeltes hjerte. Troen må komme utenfra. Om hva troen er slik katekismene forklarer må det komme utenfra mennesket gjennom læring. Det kan ikke komme innenfra mennesket. Derfor er det viktig at man lærer stoffet gjennom utenat læring og øver seg i dette ved å be og praktisere tros livet i hjemmet og kirken.

203 Mæland, *Konkordieboken*, 279.

204 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 144.

205 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 144.

206 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 144.

207 Mæland, *Konkordieboken*, 281.

Når man gjør dette kan Den hellige ånd virke i hjertet til den enkelte og skape tro på Gud og bevare den troende i dette gjennom livet.²⁰⁸

Troen blir til hos Luther gjennom at ordet må forkynnes igjen og igjen. Troen skapes av den Den hellige ånd når ordet blir forkynt (Rom 10,17). Troen kommer dermed utenfra mennesket, det må tas imot av den enkelte i sitt hjerte (Rom 10,9). Men troen kommer ikke fra hjertet, den kommer fra Gud, skaperen og livgiveren. Den enkelte kan ikke produsere tro fra sitt indre, men den enkelte kan bare ta imot troen passivt i sitt indre. Mennesket må derfor søke Gud hvor han kan skape troen i hjertet til den enkelte. Den troende blir aldri utlært og ferdig og må stadig på ny og på ny gjenta sin katekisme slik man blir bevart i troens liv.

I *Gud gir – vi deler* er det en spenning i dokumentet hvordan man skal lære. På den ene siden møtes man Israel folkets trosbekjennelse i begynnelsen av kapittel 3, på side 13 som sier man skal gjenta disse ordene fra trosbekjennelsen for at man skal ta det inn til hjertet slik Luther forutsetter med sin læringsmetode i katekismene. Planen sier også direkte man skal bli kjent med Bibelens store fortelling: "Kjennskap til Bibelens store fortelling, troens ord og symboler og erfaring med tro som praktiseres i menighetens fellesskap og i hverdagslivet er sentralt innhold i trosopplæringen."²⁰⁹ Dette viser jo på den ene siden at man har i *Gud gir – vi deler* et klart mål om å gi kunnskap til den som deltar i trosopplæring. Det er kunnskap som kommer gjennom undervisning, altså utenfra til den som skal læres opp slik Luther selv legger opp til man skal lære. På den andre siden legger *Gud gir – vi deler* tydelig opp en læring som er mer konsentrert om oppdagelseslæring. Man tenker at pedagogikken skal invitere inn til refleksjon og drøfting gjennom opplevelse og undring. Dette er nok stikk motsatt av hvordan man lærer når kunnskapen kommer utenfra. Det er derfor en spenning i dokumentet om hvordan læring skal skje. Altså man tenker her at det man trenger av kunnskap skal komme innenfra mennesket selv, det skal ikke læres utenfra slik det gjøres ved utenatføring, eller ved formidlingsundervisning. Hva man lærer fra de ulike opplevelsene kommer innenfra mennesket. Det *Gud gir – vi deler* legger dermed opp til er lage arena for at man kan undre og oppleve og dermed lære gjennom dette. Ved å delta i disse arenaer hvor man gis mulighet til å oppleve og undre gjennom deltakelse i kirkens liv er målet at disse opplevelser skal gi bakgrunn for livstolkning og livsmestring.²¹⁰

208 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 145.

209 *Gud gir – vi deler*, 9.

210 *Gud gir – vi deler*, 5.

Det man skal oppdage er hvilken identitet man har som menneske. Man skal gjennom oppdagelseslæringen få den erfaring at man er som menneske skapt av Gud og opprettholdt av han. Denne identitet som skapt i Guds bilde skal dermed gjøre at man tolker livet ut fra denne trosdimensjonen. Man er som menneske ikke et tilfeldig produkt. Ens liv er ønsket, skapt av Gud og ens verdi ligger ikke i hva man greier å produsere med sitt liv. Menneskets verdi ligger i det at man er skapt av Gud og gitt sin verdi av Gud. Alle mennesker har dermed samme verdi og skal behandles med den samme respekt. Den som oppdager denne dimensjonen får dermed et mye rikere liv.

Gud gir – vi deler har noen aspekt ved pedagogisk metode på at kunnskapen er noe den enkelte må lære utenfra slik som utenatføring hos Luther. Det er allikevel et større fokus på å legge til rette for opplevelser slik den enkelte kan tolke livet på ut fra hva en opplever. Læringen kommer gjennom deltakelse og opplevelse. Det er ikke først og fremst noe som må komme utenfra mennesket selv. Det gjelder å gi den enkelte rom og mulighet til å selv komme frem til hva dette betyr. Dette ligner veldig på Sokrates sin pedagogiske metode hvor han ikke forsøkte å overføre egen kunnskap til andre, men heller forsøkte å forløse det som allerede lå i mennesket gjennom sin metode som er blitt kalt Sokrates jordmorkunst. Jeg vil i det følgende punktet gi en innføring i dette.

4.2.2.3.2 *Sannheten finnes i mennesket selv, men må forløses*

Sokrates hadde et ønske om å hjelpe mennesker til å finne kunnskap. I motsetning til sine meningsmotstandere Sofistene som mente det gode er relativt, mente Sokrates at det fantes det som var virkelig god og sann kunnskap. Mennesket måtte bare få tak i hva det var. For å hjelpe mennesker til å finne denne kunnskapen stilte Sokrates spørsmål gjennom samtale. Når Sokrates stilte spørsmål tok han alltid også utgangspunkt i samtalepartnerens svar. Han tok dermed aldri utgangspunkt i sine egne tanker og reaksjoner, men fulgte opp samtalepartnerens svar med nye spørsmål. Årsaken til hvorfor Sokrates gjorde dette, er fordi i sin oppgave å hjelpe mennesker å finne kunnskap, mente Sokrates han ikke kunne overføre sin egen kunnskap til dem han samtalte med. Men Sokrates mente at gjennom å samtale med den enkelte, stille spørsmål så kunne han hjelpe dem til å finne kunnskap. Mennesket kan bare finne ekte sannhet ved å gå inn i seg selv ifølge Sokrates.²¹¹ Det er det

211 Torstein Tollefsen og Henrik Syse og Rune Fritz Nicolaisen, *Tenkere og ideer* (Oslo: Gyldendal Akademisk,

guddommelige som rommer sannhet og kunnskap. Ifølge Sokrates selv så hadde han en "daimon", en guddommelig kraft som hjalp han til å stille spørsmålene for å hjelpe mennesker til å finne kunnskap. Innsikten man får er dermed ikke noe som man får av seg selv, men det er noe guddommelig.²¹²

Sokrates sin teknikk har blitt kalt "Sokrates jordmorkunst". Sokrates så på seg selv som en jordmor som skulle forløse sannheten som den enkelte hadde slik en jordmor hjelper den gravide å føde sitt barn. Ved å bruke spørsmål i samtale mente Sokrates den enkelte ble nødt til å gi i seg selv og etterhvert erkjenne seg selv. Ved å bli stilt spørsmål vil man etterhvert komme frem til erkjenne seg selv og hvor mye man egentlig ikke vet. Ifølge Sokrates må man for å filosofisk kunnskap gå inn i seg selv og erkjenne seg selv. I dette er det viktig å være ærlig mot seg selv. Dette skal hjelpe mennesket til å ikke bli overmodig og tro det kan løse alle problemer av seg selv. Men det skal heller hjelpe mennesket til å se hvor mye man faktisk ikke vet. Det var nettopp dette Sokrates også mente om seg selv. Sokrates mente det var mye han selv ikke mente og kanskje visste han ikke noe selv.²¹³

Det er bare ved en guddommelig hjelp at mennesket kan få ekte kunnskap og denne kunnskapen er som sagt knyttet opp til menneskets sjel. Hvis man er styrt av begjær og lyst er det kroppen som styrer og man greier ikke forløse det guddommelige som er i menneskets sjel. Når ens kropp styrer blir man lurt til å tro man erkjenner kunnskap, mens man i realiteten har vendt seg bort fra kilden til den guddommelige kunnskap.²¹⁴

Ifølge Sokrates kan ikke den enkelte motta kunnskap ved å få dette lært fra en lærer. Kunnskapen hos den enkelte må oppstå gjennom selverkjennelse. Gjennom samtalen ønsker Sokrates å forløse den guddommelige kunnskapen som bor inni menneskets sjel, slik en jordmor hjelper den fødende mor å føde sitt barn. Kunnskapen som et menneske har kan ikke bare overføres til et annet menneske, men det må selv oppdage dette ved å erkjenne seg selv, hva et mennesket er og hvilke begrensinger det har. For Sokrates er også kunnskap egentlig det å erkjenne hvor mye man egentlig ikke vet.

4.2.2.3.3 Sannheten må komme til mennesket utenfra

2008), 76.

212 Tollefsen, Syse og Nicolaisen, *Tenkere og ideer*, 80.

213 Tollefsen, Syse og Nicolaisen, *Tenkere og ideer*, 78.

214 Tollefsen, Syse og Nicolaisen, *Tenkere og ideer*, 80.

Sokrates mener sannheten finner man ved å gi i seg selv, sannheten kommer derfra innenfra mennesket. Den må bare oppdages. Den rakke motsatte filosofiske retningen til Sokrates presenterer mennesket ute av stand til å selv få tak i denne kunnskapen og er avhengig at den blir gitt utenfra. Søren Kierkegaard en som har gitt uttrykk for at det er nettopp i en slik situasjon mennesket nettopp er.²¹⁵ Hos Sokrates så er det mangel på kunnskapen som er problemet for å kunne gjøre det som er godt. Ifølge Kierkegaard så hjelper det ikke om mennesket har all den visdom og kunnskap som finnes. Det vil allikevel ikke føre til at mennesket kan gjøre det gode.²¹⁶ Sokrates ville nemlig mene at et mennesket som vet hva det gode er vil såklart gjøre dette, noe annet ville være absurd. Det er dermed menneskets ignoranse eller mangel på kunnskap som gjør at mennesket handler dårlig.

For Kirkegaard er hva som er problemet med mennesket ikke kunnskapen, men det er viljen til mennesket. For ifølge Kierkegaard er selve menneskets vilje ødelagt av synd. Og denne synden er mennesket selv i skyld i da det tar avstand fra Gud selv og tilber heller seg selv og det skapte. Alle mennesker er under syndens følger som gjør mennesket selv verken kan få tak i hva det gode er, og iallfall heller ikke gjøre det. Denne tanke om synd er noe som ikke finnes hos Sokrates. Men hos Kirkegaard er det selve problemet og den faktor som gjør mennesket forkrøplet, blind og i en tilstand av ignoranse. Mennesket kan av seg selv ikke komme ut av denne ignoranse for synden hindrer mennesket. Synden hindrer mennesket å se hva sann kunnskap, det gode er og handle etter det gode. Mennesker er i sin tilstand en synder. Kunnskapen kan derfor ikke komme innenfra mennesket som hos Sokrates. Mennesket er avhengig av en lærer utenfra, en frelser som kan gjøre noe med menneskets syndige situasjon og ignoranse. Det er Gud selv som må komme til mennesket for å opplyse og skape noe nytt i mennesket slik det kommer ut fra sin syndige situasjon. Det er dette som skjer når mennesket pga sin ulykkelige syndige situasjon trenger en frelser utenfra. Gud sender dermed sin sønn Jesus for å sone menneskets synder og gi mennesker mulighet til å bli forsonet med Gud og få del i et nytt liv gjennom troen. Gud må også selv skape tro i mennesket, fordi mennesket har pga sin syndige natur ikke et naturlig forhold til Gud. Mennesket søker å tilbe seg selv og det som er i verden, altså det skapte framfor skaperen.

215 Soren Kierkegaard, "D Anthony Storm's commentary on Kierkegaard"; tilgjengelig på <http://www.sorenkierkegaard.org/philosophical-fragments.html>; besøkt 13.11.2014.

216 Soren Kierkegaard, "D Anthony Storm's commentary on Kierkegaard"; tilgjengelig på <http://www.sorenkierkegaard.org/philosophical-fragments.html>; besøkt 13.11.2014.

Troen og tilliten til Gud må Gud selv skape. Dette må komme til mennesket utenfra. Mennesket kan ikke søke inn i seg selv for å finne det. Gud må skape det i menneskets indre. Det skjer når ordet forkynnes til mennesket utenfra. Da skaper Den hellige ånd tro i menneskets hjerte ut fra Gud selv.

Mennesket vet ikke hva det gode er. Menneskets synd gjør det umulig for mennesket å både søke og gjøre det gode. Problemet med mennesket er derfor ikke menneskets kunnskapsnivå, men menneskets vilje tilstand. Mennesket er under syndens vilkår i verden som gjør det umulig for mennesket å gjøre fullt og helt det gode. Mennesket trenger en frelser utenfra som kan hjelpe dem ut fra deres håpløse situasjon.

4.2.2.3.4 Hvordan påvirker pedagogisk metode forståelse av Jesus?

Hvis vi fra gjennomgangen av Sokrates jordmorkunst og Kierkegaard kommer tilbake til *Gud gir – vi deler* og Luthers katekismer. *Gud gir – vi deler* har som helhet et større fokus på oppdagelse læring. Det gjelder å la den enkelte selv få oppdage hva en gjør betyr for den enkelte. Kunnskapen kommer innenfra mennesket selv gjennom dens erfaring og opplevelse. Luther er konsekvent at kunnskapen må kommes utenfra. Den må pugges slik den får slå rot i hjertet og Den hellige ånd kan skape tro. Kunnskapen kan ikke komme innenfra fordi menneskets vilje er forhindret av synd til å både vite og gjøre det gode. Mennesket er under syndes vilkår hos Luther. Mennesket trenger en radikal inngripen av Gud for å ikke bare opplyse mennesket, men å skape noe nytt i mennesket. Mennesket trenger en frelser, Jesus for å komme ut fra sin situasjon. Mennesket skapes nytt av Gud, men forblir allikevel fortsatt et mennesket. Mennesket er hos Luther fortsatt en synder, samtidig rettferdig. Men troen skaper en trang i mennesket til å gjøre det gode.

Gud gir – vi deler legger med sin pedagogiske metode opp et positivt menneskesyn. Læringen kan komme innenfra menneske. Mennesket er ikke avhengig av noe radikal endring for å gjøre det gode. Mennesket trenger kun kunnskapen om det. Det reflekteres ikke noe sted i *Gud gir – vi deler* at mennesket hindres til å gjøre det gode pga viljen som er bundet av synden. Kunnskapen kommer også innenfra mennesket selv. Man tenker seg kanskje her at når man er blitt døpt da har man alt. Men Luther sier jo man kan falle ut av dåpen. Dåpen er ikke en garanti for å bli frelst. Man blir heller ikke frelst av dåp alene. Men dåpen og troen hører sammen (Mark 16,16). Man får inntrykket av *Gud gir – vi deler* at den

døpte har allerede troen som gave og dermed har del i det som er trosopplæringens basis- og hovedinnhold.²¹⁷ Troen blir noe vi oppdager i oss selv gjennom den pedagogiske metode skal det som allerede ligger i mennesket forløses. Dette speiler ikke den forståelse som Luther legger frem. Den speiler heller ikke den menneskeforståelse som ligger i Bibelen selv om at mennesket er skapt, men pga dens synd mistet det gode forholdet til Gud og trenger dermed en frelser i Jesus for å nyskape mennesket og gjenopprette gudsforholdet. *Gud gir – vi deler* går også imot seg selv når den sier: "Trosopplæringen skal formidle kristen tro slik den kommer til uttrykk i Bibelen, bekjennesskriftene, gudstjenesten og gjennom vår kulturarv."²¹⁸ Dette utsagnet er selv veldig ambisiøst, men *Gud gir – vi deler* greier ikke følge opp dette. Den sier jo selv her at kunnskapen må formidles utenfra, men ellers i dokumentet blir ikke dette fulgt opp annet enn sitatet fra Femte mosebok 6,4-9 og i innholdet i kapittel 3 om hva som skal læres. *Gud gir – vi deler* stiller seg mellom to forskjellige dannelsesidealer. Det ene idealet har opplæring gjennom tilførsel av vitenskapelig sertifisert kunnskap som har som mål å danne et menneske. Det andre idealet forstår danning som forming. Det handler om å sosialisert inn i et fellesskap ved deltakelse og gradvis kunne gjøre dette kollektives moral og normer man blir sosialisert inn i til sine egne.²¹⁹ Slik jeg forstår det vil man oppdra mennesket gjennom trosopplæringen enn å legge til rette for en radikal nyskaping av mennesket slik evangeliet legger opp til.

Troen er en gave fra Gud og det er ikke noe man kan komme fram til gjennom bevissthet og kunnskap. Samtidig har troen et bevisshetsnivå og kunnskapsnivå som må formidles til den troende.²²⁰ Ved å fokusere på oppdagelse og hva den enkelte får ut av opplevelser forutsetter *Gud gir – vi deler* et menneskesyn som til syvende og sist ikke trenger en frelser. Mennesket trenger kun et forbilde, en som kan vise hva som er det gode. Mennesket har ikke en vilje som er hindret av synd. Mennesket har selv mulighet for å gjøre det gode når det vet hva det er. Jesus blir dermed ikke forstått som frelser.

4.3 Oppsummering

217 Kristine Aksøy Alveng, "Forsøksperiode og ny plan for trosopplæring", *Prismet* 4 (2008): 269.

218 *Gud gir – vi deler*, 14.

219 Heid Leganger-Krogstad og Sverre Dag Mogstad, "Trosopplæringsreformen under lupen", *Prismet* 2-3 (2006), 119.

220 Kjell Olav Sannes, "Dåpen, Kristus-troen og kirken", *Prismet* 2-3 (2006), 154.

Jeg har i dette kapitlet forsøkt å vise hvordan Jesus blir forstått i *Gud gir – vi deler* og *Luthers lille- og store katekisme*. Ved å sammenligne Jesus direkte mellom disse dokumentene er det ikke stor forskjell i forståelsen av Jesus. Katekismene er så klart mye mer fylldige i forklaringen, og presentasjonen av Jesus. Noe av forklaringen ligger også i forskjellen på hvilke dokumenter de er. Hos Luther forklares kristne kjernetekster, mens *Gud gir – vi deler* mer er ressurs dokument for å hjelpe menigheter til å utarbeide sin lokale trosopplæringsplan. Samtidig legger den føringer for hva som skal læres, den har dermed et innhold og plan for hvordan dette skal læres. I forståelsen av hvem Jesus er, er dokumentene egentlig samstemt når man sammenligner Jesus direkte. Tyngden av forståelsen av Jesus blir hos Luther lagt på Jesus sin rolle som frelser. Luther har i sine katekismer lite vekt på hvordan Jesus som forbilde. Luthers prioritet er å vise mennesket er en synder som trenger en frelser for å bli forsont med Gud. *Gud gir – vi deler* har derimot hovedtrykk på Jesus som forbilde. Jesus er Guds kjærlighet og har med sitt liv vist oss hvordan vi mennesker skal handle. Dette er hovedbudskapet som *Gud gir – vi deler* forsøker formidle.

Om man deretter går til å se på andre aspekter ved *Gud gir – vi deler* for å se hvordan Jesus forstås indirekte. Da kan man se ganske store forskjeller iforhold til hvem Jesus er og hvorfor mennesket trenger Jesus. *Gud gir – vi deler* har for det ene et veldig annerledes menneskesyn enn Luther. Det er veldig positivt i *Gud gir – vi deler*. Gjennom trosopplæring skal man bekrefte menneskets identitet som skapt i Guds bilde, elsket av Gud og opprettholdt av han. Hos Luther er menneskesynet preget av at mennesket er en synder som trenger frelse fra sin syndstilstand. Forståelsen av hvem Gud er skiller *Gud gir – vi deler* og Luthers katekismer også. Hos Luther er Gud en man skal ha gudsfrykt for og blir forstått som en vred dommer som skal straffe syndere som har krenket Gud. I *Gud gir – vi deler* er disse negative aspektene ikke tilstede. Gud forstås ene og alene som god og identifiseres med kjærligheten. Det er ene og alene ikke galt og Bibelen dekker opp dette. Men fremstillingen er ensidig og greier ikke fylle inn en full bibelsk fremstilling av Gud. Aspektet at Gud skulle kreve noe fra mennesket er helt fraværende i *Gud gir – vi deler*. Den sentrale tolkningsnøkkelen for å lese skriften nemlig læren om lov og evangelium som er helt sentral i Luthers katekismer er i *Gud gir – vi deler* helt fraværende. Menneskets status som rettferdig og fortsatt synder er også ikke reflektert over i *Gud gir – vi deler*. Mennesket blir forstått ganske ensidig godt og hovedmålet til *Gud gir – vi deler* er å løfte frem menneskets verdi i at det er skapt er i Guds

bilde. Luther har derimot større fokus på menneskets syndige tilstand ovenfor Gud og dens avhengighet av en frelser i Jesus for å kunne få et godt forhold til Gud og bli radikalt skapt på ny gjennom troen. Hva dette gjør med forståelsen av Jesus i *Gud gir – vi deler* er at Jesu frelsesgjerning ikke blir vektlagt. Jesus blir kun forstått som et forbilde for oss mennesker til å vise hvem Gud er og hva kjærlighet.

Iforhold til pedagogisk metode er pugging ved læring sentral hos Luther. Ved dette gir man rom for at Gud kan skape troen på Jesus. Kunnskapen må komme utenfra mennesket fordi mennesket selv er under syndens vilkår som hindrer mennesket å vite hva det gode er og gjøre det gode. Mennesket trenger en nyskaping som Jesus har gjort mulig pga sin frelsesgjerning som man får del i gjennom troen. I *Gud gir – vi deler* er oppdagelse læring sentralt. Man skal legge til rette for at den enkelte skal oppdage hva troen betyr og skal gi hjelp til livsmestring og livstolkning. Læring kommer innenfra mennesket selv ut fra modellen til Sokrates jordmorkunst. Læringen skal forløse det som allerede ligger i mennesket. Denne type læring forutsetter en menneskeforståelse som ikke trenger å bli radikalt skapt på ny gjennom troen på Jesu frelsesgjerning. Jesus frelsesgjerning blir dermed ikke vektlagt i det hele tatt. Mennesket trenger kun Jesus som et forbilde.

Kapittel 5

HVORFOR BLE DET SLIK?

Det er naturlig å tenke at de endringer som har skjedd i forståelsen av Jesus og hvordan dette formidles, altså bruk av pedagogisk metode har noe med endrede rammevilkår å gjøre. Jeg vil derfor her se på hvordan konteksten for dåpsopplæring har forandret seg siden Luthers tid og hvordan det ser ut i dagens Norge. Ved dette så håper jeg å finne ut hvorfor *Gud gir – vi deler* er blitt det dokumentet det er.

5.1 Det religiøse samfunnet på Luthers tid

På Luthers tid var det et ganske religiøst homogent samfunn. Det var ikke noe reelt alternativ til kristendommen. Kristendommen var å mange måter et lim som holdt samfunnet sammen. Selv når det var maktkonflikter mellom pave og keiser var det viktig å holde folkene kristne. Både den kristen tro og det politiske hørte sammen. Lederne på vegne av folket valgte hvilken religion folket skulle tilhøre som var kristendommen.²²¹ Det var ikke noen andre alternativer til dette på Luthers tid i samfunnet han lagde hans katekismer. Da kirken i Norge innførte sin obligatoriske konfirmasjon og med dette startet allmueskolen var situasjonen ganske lik. Det var den evangeliske lutherske kristendom som var folkets religion. Dette var bestemt av Norges ledere. Det var ikke godkjent å verken møtes til alternative religiøse møter, eller tilhøre et annet trossamfunn enn Den norske kirke. Slik var det også i Norge i mange år da kirken startet med sin trosopplæring ved å danne allmueskoler for å løse unge mennesker gjennom obligatorisk konfirmasjonsundervisning. Den norske kirke og kristendommen var en selvsagt størrelse i de fleste menneskers verden.

5.2. Det religiøse samfunnet i dagens Norge

5.2.1 Det kirkelige landskapet

I dagens Norge er man for det første ikke pliktet til å tilhøre et spesielt kirkesamfunn. Man er

221 Oddvar Johan Jensen, "Den kirkelige undervisning i senmiddelalderen og under reformasjonstiden i Tyskland", i *"Lær meg din vei..." Kristen trosopplæring i går og i dag. En historisk oversikt* (red. Torrey Seland; Tapir Akademisk Forlag, Trondheim, 2009), 71-82, 71.

heller ikke lenger pliktet til å døpe sine barn eller til å delta i kirkens konfirmasjon. I Norge har det siden 1969 vært full trosfrihet da loven om "trudomssamfunn og ymist anna" ble vedtatt. I 1981 inkluderte denne loven også ikke-religiøse livssyn og ikke-registrerte trossamfunn som skulle få økonomisk støtte fra staten til å organisere seg.²²² Norges befolkning er dermed ikke bundet til et spesielt kirkesamfunn. Ingen i Norge er heller ikke forpliktet til en spesiell religion. Selv om staten og Den norske kirke(DnK) har nære bånd ved at staten lønner kirkens ansatte og ved de fleste offentlige institusjoner som har ansatt prest så er dette prest fra DnK, så er man ikke forpliktet til å tilhøre DnK. I 2012 kom også det et forlik som offisielt gjorde det klart at Norge ikke lenger har en statskirke.²²³ Det er dermed her en stor forskjell til Luthers tid hvor det ikke fantes noe alternativ til den kristne tro. Knapt få hadde hørt om alternativ til den kristne tro. Man kan som person i Norge stå fritt til å velge å tilhøre et trossamfunn, kristent eller en annen tro uten at et på noe måte vil hindre ens muligheter i samfunnet.

I dagens Norge er DnK fortsatt det tros- og livssynsamfunn hvor de fleste mennesker i dagens befolkning er medlem. Per 1.januar 2014 er hele 75% av Norges befolkning medlem av DnK. Denne prosentandelen er dermed synkende. KNIFO sin tilstandsrapport for DnK for 2014 viser at siden 2005 har medlemsantallet synket med hele 10%.²²⁴ Dette skyldes blant annet at færre melder seg inn i DnK enn dem som melder seg ut. Det er også færre som velger å døpe sine barn som gir medlemskap i kirken.²²⁵ For 50 år siden i Norge var det slik nesten alle lot døpe sine barn. Mens det nå i 2014 er dåpsprosenten i DnK nede i 62%.²²⁶

I 1980 var det i Norge kun 3,8% av Norges befolkning som tilhørte et tros- og livssynsamfunn utenfor Den norske kirke.²²⁷ Idag er det 587000 personer, altså 11,5% av Norges befolkning som er registrert i tros- og livssynsamfunn utenfor DNK. Av disse 11,5% er 57% del av kristent trossamfunn. Den andre største gruppen er dem som tilhører Islam med

222 Regjeringen, "Dissenterlovkomitéen og lov om trudomssamfunn og ymist anna"; tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/nouer/2013/nou-2013-1/4/1.html?id=711232>; besøkt 24.11.2014.

223 Konfirmant, "Er det statskirke i Norge"; tilgjengelig på <http://www.konfirmant.no/sporsmal-og-svar/om-kirken/er-det-statskirke-i-norge>; besøkt 20.11.2014.

224 Sunniva E. Holdberg og Ånund Brottveit(red.), *Tilstandsrapport for den norske kirke 2014* (Oslo: KIFO Stiftelsen Kirkeforskning, 2014), 9.

225 Holdberg og Brottveit(red.), *Tilstandsrapport for den norske kirke 2014*, 43.

226 Vårt land, "Synkende dåpstall bekymrer kirkeledelsen"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/synkende-d%C3%A5pstall-bekymrer-kirkeledelsen-1.16026>; besøkt 25.11.2014.

227 Ulla Schmidt, "Norge: et religiøst pluralistisk samfunn?", i *Religion i dagens Norge* (red. Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt; Universitetsforlaget; Oslo, 2010), 25-43, 27.

23%. Islamske trossamfunn er også det som vokser raskest. ²²⁸ For få tiår siden var religioner som islam, hinduisme og buddhisme helt fraværende eller sterkt marginalisert. ²²⁹ Denne økning fra islam og andre religioner skyldes i stor grad innvandringen til Norge som startet for alvor nettopp for noen tiår siden. Selv om Den norske kirke og kristendommen står sterkest når det kommer i medlemsantallet, så har man i dagens Norge et mangfold av religioner. Selv om kristendommen står sterkest i medlemsantallet skal den derimot ikke gis noe spesiell forrang framfor de andre religioner. I det offentlige skal kristendommen presenteres som en av de mange religioner. Dette speiles for eksempel i dagens grunnskole hvor kristendommen blir presentert som et av ulike tros- og livssyn i faget RLE. "Undervisningen skal være objektiv, kritisk og pluralistisk på alle nivå, og alle religioner skal behandles på en faglig og sakssvarende måte ut fra sitt særpreg". ²³⁰ Dette er i stor kontrast til det for noen tiår siden da skolen underviste i kristen lære og fungerte som kirkens trosopplæring.

Kristendommen har allikevel fortsatt endel forrang. På sykehus og i militæret er det fortsatt ganske vanlig man har ansatt en sykehusprest som har sin utdanning og bakgrunn fra DnK. Men i større grad legges det til rette for at matvaner basert på andre religioner blir tatt hensyn til, slik som halal mat. Det legges også vekt på nå at det skal gjøres plass for et større mangfold enn kun representanter i DnK og kristendommen i feks forsvaret. ²³¹ Man utformer også i større grad religiøs nøytrale rom slik det kan brukes av mennesker med ulik religiøs bakgrunn. ²³² Det økonomiske tilskuddet til de ulike tros- og livssynsamfunn beregnes også ut fra hvor mye DnK mottar. ²³³

Det er også ikke bare et religiøst mangfold utenfor DnK. Men det rapporteres i større grad om et mangfold innad i DnK. Andre religioners praksis og tro påvirker dem som ikke direkte tilhører disse. Man bruker sin basis tilhørighet for dermed å supplere med inspirasjon av de andre religioner. ²³⁴ Ett eksempel på dette er inntoget av nyåndelighet i kirken hvor troen på karma og reinkarnasjon er på full vei inn blant kirkens medlemmer. Ifølge Botsvar så er

228 SSB, "Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. Januar 2014"; tilgjengelig på <http://www.ssb.no/trosamf/>; besøkt 24.11.2014.

229 Schmidt, "Norge: et religiøst pluralistisk samfunn?", 31.

230 Schmidt, "Norge: et religiøst pluralistisk samfunn?", 39.

231 Fritanke, "Humanisten som skal jobbe i feltprestkorpsset"; tilgjengelig på http://fritanke.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=9559; besøkt 27.11.2014.

232 Schmidt, "Norge: et religiøst pluralistisk samfunn?", 40.

233 Schmidt, "Norge: et religiøst pluralistisk samfunn?", 38.

234 Schmidt, "Norge: et religiøst pluralistisk samfunn?", 31.

det et like stort mangfold blant kirkens medlemmer som dem som ikke er medlem av kirken.²³⁵ Dette betyr at mangfoldet av religiøse forestillinger og praksis ikke bare er utenfor kirkens medlemmer, men også blant de døpte selv. Dette gjør at målgruppen som man skal drive trosopplæring mot er en helt annen gruppe enn den gruppe som Luther hadde som mål med sine katekismer.

Dagens Norge er et sammensatt landskap på en helt annen måte enn i Luthers tid. Det var nok ikke mulig for Luther å se for seg et slikt samfunn som Norge idag er. Selv om DnK fortsatt omfavner den største delen av den norske befolkning så er det et stort religiøst mangfold. Mangfoldet er ikke bare utenfor kirken, men det er et mangfold selv innenfor kirken. På Luthers tid var man forpliktet til å tilhøre kirken og delta i dens liv. I dag står man fritt til å velge å tilhøre den religion man vil og uten at dette får konsekvenser for sine muligheter.

5.2.2 Virkelighetsforståelse

Det andre punktet jeg vil si kort om er virkelighetsforståelse. Dette henger klart sammen med det første punktet om hvordan samfunnet ser ut. På Luthers tid hadde kristendommen en helt sentral plass i folket og samfunnet. Troen på Gud var noe veldig få bestridet. Livet ble sett på som gudgitt og Luthers utfordring

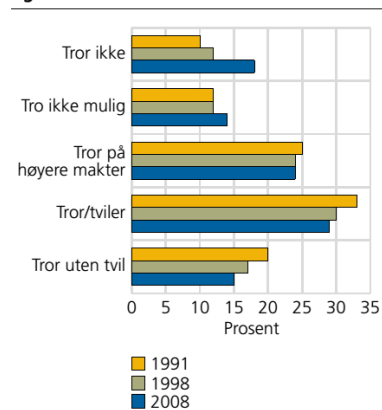
var dermed ikke forsøke bevise

Guds eksistens. Luthers utfordring var derimot å hjelpe menneskene å innrette seg under denne sannheten ved hvordan folket burde leve sine liv.

Ifølge statistisk

sentralbyrå så er det i dagens Norge kun 15% som har en klar tro på Gud. Dette er en nedgang fra 20% som oppga en klar tro på

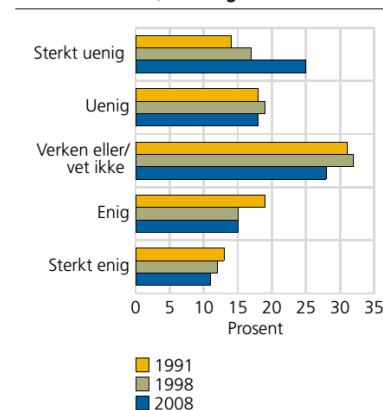
Figur 1. Andel svar på spørsmål om man tror på noen form for Gud. 1991, 1998 og 2008¹

¹ Figuren er rettet 25. februar 2014.

Kilde: Religionsundersøkelsen 1991-2008, «Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering», Universitetsforlaget, Oslo.

Figur 2. Andel svar på spørsmålet om tro på en Gud som er opptatt av hvert enkelt menneske. 1991, 1998 og 2008¹

¹ Figuren er rettet 25. februar 2014.

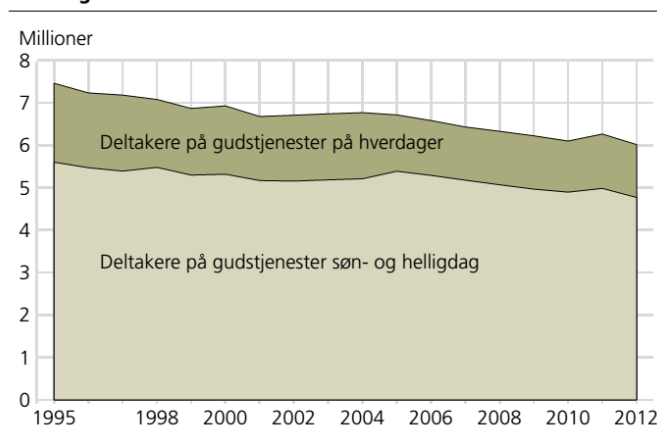
Kilde: Religionsundersøkelsen 1991-2008, «Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering», Universitetsforlaget, Oslo.

235 Vårt Land, "Nyåndelighet inntar kirken"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/ny%C3%A5ndelighet-inntar-kirken-1.32876>; besøkt 21.11.2014.

Gud i 1991. Antall personer som sier de klart ikke har en tro har økt fra 10% i 1980 til nesten 20% i 2008. Det er dermed en tendens at folk blir mer klar over hvor de står. Denne klarheten resulterer i at flere tar et tydeligere avstand fra troen på en form for Gud. Når man ser på spørsmålet om tro på en Gud som er opptatt av hvert enkelt menneske viser dette samme tendens. Det er en økende prosentdel som sier seg uenig i en slik påstand at det finnes en Gud som er opptatt av det enkelte menneske. Den som er sterkt uenig i dette har gått fra 14% i 1991 til 25% i 2008.²³⁶ Når så mange som 75% av Norges befolkning fortsatt er medlem av DnK viser det at blant de dømte må det også være mange som ikke har en klar tro på en form for Gud. Man kan dermed ikke regne med at dem som er døpt har en tro på Gud. Gud blir for mange dermed ikke en størrelse man kan ta som selvsagt dem man har som målgruppe i trosopplæring. Men Gud blir for mange en størrelse som må bevises.

Om man ser på gudstjeneste besøket i DnK er denne også synkende. I 2012 deltok millioner på gudstjeneste, mens i 1995 var deltakelsen på 7,5 millioner. 2011 kan på mange måter sies å være et unntaktsår da store deler av befolkningen søkte til kirkene etter tragedien 22. juli 2011.²³⁷ Nordmenn slutter fortsatt ganske godt opp om de kirkelige rituelle handlinger som dåp, konfirmasjon, vielse og begravelse. Dette kommer som en følge av at DnK fortsatt er stor majoritetskirke.²³⁸

Figur 3. Gudstjenstedeltakelse søndager, helligdager og hverdager. 1995-2012. Antall besøk

Kilde: Årbok for Den norske kirke, Kirkerådet, og årsstatistikk for Den norske kirke, Statistisk sentralbyrå.

I Luthers katekismer er den narrative frelseshistorien fraværende for eksempel. Dette er fordi dette kunne Luther kunne ta for gitt. Luthers laget nemlig ikke innføring i den kristne tro, men innøvelse i troen. Luthers fokus var å gi innføring for de som allerede var innforstått med den kristne tro. Forutsetningen for Luthers katekismer var at man levde i et

236 SSB "Religion og livssyn i endring Norge – et sekulært samfunn?"; tilgjengelig på <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/norge-et-sekulaert-samfunn>; besøkt 20.11.2014.

237 SSB "Religion og livssyn i endring Norge – et sekulært samfunn?"; tilgjengelig på <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/norge-et-sekulaert-samfunn>; besøkt 20.11.2014.

238 Pål Kjetil Botvar, "Endringer i nordmenns religiøse liv", i *Religion i dagens Norge* (red. Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt; Universitetsforlaget; Oslo, 2010), 11-24, 17.

felleskristelig samfunn.²³⁹ Om mange av menneskene som fikk Luther til å skrive sine katekismer ikke hadde god kunnskap om det kristne livet og hvordan det skulle leves. Så kunne dem bibelhistoriene. I dagens samfunn er kunnskapen om bibelhistoriene veldig lav. Det er for eksempel kun 1 av 4 som kjenner til hvilken bibelhistorie som hører til pinsehøytiden.²⁴⁰ I dagens samfunn er det ikke selvsagt at mennesker ser på livet som gudgitt. Dette gir også et helt annet utgangspunkt for undervisning enn hos Luther hvor man kunne ta kunnskapen til bibelhistoriene for gitt. En nylig engelske undersøkelse viser derimot at kunnskapsnivået blant konfirmanter er veldig lav. Dette bekreftes også av norske kateketer. Det har skjedd en nedgang i kunnskapen blant unge siden 80 tallet fortelles det i en artikkel fra *Vårt land* om bibelkunnskapen blant unge i dag.²⁴¹ Man kan da ikke som hos Luther ta bibelkunnskapen for gitt. Man driver i dag trosopplæring hos en gruppe som har svært liten kunnskap til bibelens fortellinger. Dette er igjen å gir trosopplæring på helt andre premisser for *Gud gir – vi deler* enn Luthers katekismer.

Både denne lave prosentandelen som tror på Gud, som jeg har nevnt ovenfor og det lave kunnskapsnivået i bibelfortellingene fører også videre til et annet aspekt som skiller *Gud gir – vi deler* fra Luthers katekismer. Luther og *Gud gir – vi deler* tar utgangspunkt i å gi svar og hjelp til ulike problemstillinger. Luthers spørsmål og utgangspunkt er hvordan kan man bli frikjent fra Guds dom, hvordan kan man som menneske bli frelst i møte med den rettferdige Gud. Denne virkelighetsforståelse som preger Luther og hans ontologi forutsetter troen.²⁴² Når troen på Gud er lav blant folket så leder dette til at det er få som spør hvordan man kan gå fri fra Guds dom. Det er få mennesker i dagens norske samfunn som spør hvordan de kan bli frelst. Spørsmålene til de fleste mennesker i dagens norske samfunn handler mer om identitet.²⁴³ Mange mennesker er i det ville om hvem de i er dagens høyteknologiske samfunn. Samtidig har de en sterk tro på hva et menneske kan få til. Man har et veldig optimistisk menneskesyn. Det er ingenting som hindrer mennesket å fullføre sitt potensiale annet enn menneske selv. Det er derfor et fokus på at man skal ha tro på seg selv slik man kan

239 Roger Jensen, "Trosopplæring i en ny tid?", i *Kirke, protestantisme og samfunn: Festskrift til Professor Dr. Ingun Montgomery* (red. Roger Jensen, Dag Thorkildsen og Aud V. Tønnesen; Tapir Akademisk Forlag; Trondheim, 2006), 337-351, 342.

240 VG, "VG mener: På kirkens fødselsdag"; tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/meninger/vg-mener-paa-kirkens-foedselsdag/a/23225441/>; besøkt 20.11.2014.

241 Vårt land, "Unge kjenner ikke bibelhistoriene", tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/unge-kjenner-ikke-bibelhistoriene-1.39214>; besøkt 25.11.2014.

242 Jensen, "Trosopplæring i en ny tid?", 348.

243 Angel, "Hva kan dagens trosopplæring lære av tidligere tiders lutherske katekismeundervisning?", 20.

forløse sitt potensiale. Hos Luther er det dermed et veldig pessimistisk syn på menneske. Menneskets vilje er rammet av syndens vilkår. Mennesket kan ikke gjøre det gode uansett hvor mye det vil. En slik tanke er for de fleste i Norge helt fremmed. Når virkelighetsforståelsen og ontologien er så annerledes fra Luther og oss i dagens samfunn er dette med å vise at trosopplæring ikke kan skje på samme måte og innhold som hos Luther. Luthers virkelighetsforståelse og ontologi vil ikke kunne kommunisere med dagens mennesker som lever i den moderne eller senmoderne virkelighet.²⁴⁴

For de aller fleste så er Gud ikke en nødvendig del av livet. Gud trengs ikke for å leve godt. Mennesket kan leve både godt og opptre ansvarlig uten Gud.²⁴⁵ Mennesket er i dagens samfunn sin egen lykkesmed. Mennesket har selv kontroll på hvordan det vil utforme sin fremtid.

5.3 Privatisering og individualisering av tro

Et annet aspekt i hvordan religiøsitet har forandret seg siden Luthers tid er hvordan den enkelte forholder seg til øvrigheten. På Luthers tid var det øvrigheten som bestemte hva folket skulle tro. Luthers pugge pedagogikk forutsetter en hierarkisk ordning i samfunnet. På Luthers tid ble det godtatt når øvrigheten sa hva man skulle lære og hvordan det skulle læres. Dagens moderne mennesker godtar svært sjeldent noe fordi en øvrighet eller tradisjon skulle si er sannhet.²⁴⁶ Dette gjør at det automatisk blir vanskelig å si noe om hva som er rett fra et overordnet hierarkisk system slik som hos Luther. Det er sjeldent at det er en sannhet som anses som den eneste riktige i dagens postmoderne samfunn. Det gjør det dermed vanskelig å drive teologi uten at samtale og dialog er del av måten læren skal formidles.

Denne svekkelsen for øvrigheten fører også til en større grad av individualisering. Autoriteten overføres fra institusjoner til individet. Den ene konsekvensen av dette har jeg allerede nevnt ovenfor da mange blander sammen religiøse systemer. Individualiseringen gjør at den enkelte selv kan finne ut hva som er best for en selv.²⁴⁷ Troen blir løsrevet fra de religiøse institusjoner. Mange som sier de er religiøse vil i mange sammenhenger ha andre

244 Jensen, "Trosopplæring i en ny tid?", 347.

245 Åse Margrethe Berger Cameron, "Synd og skriftemål – aktuelle temaer i trosopplæringen?", i *"Hva betyr det?"*, *Luthers Katekisme i Trosopplæringen* (red. Knut Alfvåg og Joar Haga; IKO-Forlaget; Oslo, 2013), 93-114, 95.

246 Jensen, "Trosopplæring i en ny tid?", 348.

247 Botvar, "Endringer i nordmenns religiøse liv", 13.

forestillinger om gud og tanker om døden enn det man finner i en kirkelig sammenheng.²⁴⁸ Dagens befolkning tror ikke noe bare pga man blir fortalt slik er det. Dette skiller dagens målgruppe igjen ganske tydelig fra dem som var Luthers målgruppe.

5.4 Hvorfor ble det slik?

Er det slik at de endrede samfunnsvilkårene gjør at man ikke har noen annen utvei enn den *Gud gir – vi deler* har valgt når den forsøker å gi trosopplæring til dagens unge? Kunne man ha funnet andre løsninger i å formidle den kristne tro idag? Dem som har stått bak *Gud gir – vi deler* har forsøkt å ta inn over seg de endringer som har skjedd i samfunnet siden Luthers tid og da hans katekismer ble brukt. Med de endringer som har skjedd fra Luthers tid til vår tid er det vanskelig å bruke Luthers katekismer. Luther tok jo nemlig utgangspunkt et samfunn hvor de fleste anså livet som gudgitt og hvor kunnskapen om bibelens historier var relativt høy. I dagens samfunn er det få som ser livet som gudgitt slik jeg har vist ovenfor. Den kristne tro er også nå idag en av mange. Selv blant DnK sine dømte medlemmer finner man en religiøs pluralisme. Evangeliet må kontekstualiseres hvor det gjøres kjent. Det må tilpasses slik det blir forstått i det samfunnet det skal formidles. Noen eksempler på dette er hvordan bibeloversettere arbeider og må kontekstualisere språket og ofte billedene som Bibelen selv bruker slik det blir forstått av dem de oversetter til. Gud selv lar seg også kontekstualisere da han lar seg bli født som et mennesket Jesus slik menneskene skulle forstå noe av Guds storhet, og se noe av hans kjærlighet. Man må ta utgangspunkt i der hvor folkene er. Hos Luther var det et folk som var sterkt knyttet sammen av kristendommen. I dagens Norge er dette et folk påvirket av mange religiøse strømninger og hvor en klar tro på Gud er svak i folket.

5.4.1 Hva har man oppnådd?

Gud gir – vi deler har med utgangspunktet i dagens Norske samfunn fokusert på skapelsesteologi og bekrefte menneskets verdi ovenfor Gud. Planen ønsker å favne bredt ved å inkludere alle dømte i sitt opplegg. Ved å ta utgangspunkt i skapelsesteologien skal den enkelte få bekreftet sin verdi som skapt i Guds bilde. Denne sannheten skal den enkelte selv oppdage ved å delta i kirkens læringsarena. Denne sannheten skal hjelpe den enkelte å tolke livet og gi

²⁴⁸ Botvar, "Endringer i nordmenns religiøse liv", 23.

livsmestring.

Ved å fokusere på dette så fremhever man det positive med mennesket. Det er noe som kan trenge i en tid hvor stadig flere unge opplever stress og dårlig selvbilde. Man lager heller ikke noe skille ved å fokusere på skapelsesteologien. Alle mennesker er skapt av Gud og like verdifulle. Jeg tror selv at denne sannheten har mye for seg og kan påvirke positivt livene til dem som blir møtt med dette. Denne sannheten kan i et samfunn som legger mye press på prestasjon hjelpe den enkelte til å møte livets utfordringer. Sannheten om at man er elsket av Gud uansett er en fantastisk nyhet.

Denne sannheten om at man er elsket av Gud og skapt av han kan også reise mange kritiske spørsmål rundt hvordan man tenker i dagens samfunn i forhold til menneskeverd og forvaltning av jordens ressurser. Trosopplæringen har også mål å favne hele livet. Troen er ikke noe som skal reduseres til kirkens samlingspunkt, men det skal få betydning og følger hvor man er i hverdagen. Dette et mål *Gud gir – vi deler* har med seg.

Iforhold til Jesus så blir Jesu liv og et eksempel det man skal måle opp sine handlinger og verdier opp mot. Jesus er den som viser hva kjærlighet er og hvordan livet skal leves i møte med mennesker. Det er stort fokus på WWJD(What would Jesus do).

5.4.2 Hva har man mistet?

Jeg har i denne oppgaven valgt å fokusere på hvordan Jesus blir forstått med særlig henblikk på Jesus som forbilde og frelser. Hvis jeg skal kommentere noe man har mistet i *Gud gir – vi deler* så er det nettopp behovet for Jesus. Hos Luther er det veldig klart hvorfor Jesus trengs. Det er for å forsone mennesker med Gud. Jesus trengs for at mennesket skal få del i en radikal nyskapelse og få del i Jesu frelse, mens Jesus tar på seg menneskets synd, det salige byttet. Dette som kalles Guds nåde blir sterkt fremhevet hos Luther pga hans utleggelse av menneskets syndige situasjon. Dette er ikke vektlagt i *Gud gir – vi deler*. Riktig forstått nevnes synd i kapittel 3 om innhold man skal gjennomgå. Tekster som omhandler om Jesu offer for mennesker er også nevnt blant kjernetekster man skal gjennomgå blant annet Jesaja 53.²⁴⁹

Synd får utenom denne opplistingen ingen vekt verken i hvordan dokumentet drøfter

249 *Gud gir – vi deler*, 46.

hva som skal vektlegges i innholdet og dets grunnlag.²⁵⁰ Tema som synd, ondskap, fortapelse og frelse blir kontroversielle tema i en folkekirke.²⁵¹ Man har hatt et ønske om å nå bredt ut med trosopplæringen. Det virker som man i dette regner med at alle de dømte man skal inkludere i trosopplæringen allerede er kristne slik man kun ønsker å bekrefte det man allerede er. Er dette kanskje for å ikke støte noen bort ved å lage skiller på dem som er frelst eller ikke? DnK er til tross for stor oppslutning iforhold til antall medlemmer en del av det store mangfoldet som er i dagens samfunn. Ifølge Hegstad så gjør denne bredden om å nå alle at man unngår å ta opp det som blir ansett som kontroversielle tema i folkekirken.²⁵² Det virker som man er redd for å ikke støte noen. Jesus selv provoserte med sin forkynnelse. Dette gjorde at man enkelte steder kan lese at folket tok avstand fra han(Joh 6,60). *Gud gir – vi deler* har med hvordan Jesus blir formidlet og med hva som blir formidlet forsøkt å gi en fremstilling av den kristne troen som ikke skaper noe skiller mellom dem som tar imot budskapet og dem som gjør det ikke. Jesu frelsende rolle blir ikke vektlagt. Jesus blir kun forstått som en referanse for hvordan mennesket skal oppføre seg. Dette rommer langt ifra alt den bibelske fremstillingen av hvem Jesus er og hvorfor Gud valgte å bli født som et menneske blant oss.

En av grunnene til at det har blitt slik innholdsmessig og pedagogisk er nemlig DnK sitt forsøk å favne alle dømte. I en undersøkelse delvis gjengitt i avisen *Vår Land* kom der frem av foreldre flest(95%) var opptatt av at barna deres lærte gode verdier enn å bli kjent med hvem Jesus er(4/10 så dette som viktig).²⁵³ Det fortelles også i denne samme artikkelen at foreldrene har større ønske om at kirken skal formidle gode verdier og tradisjoner enn å hjelpe den enkelte å få et personlig forhold til Jesus. Hvis det er DnK sitt ønske å favne alle dømte så er nok resultatet i en slik undersøkelse noe av grunnen til at man har valgt å fokusere slik man har gjort at Jesus blir forstått først og fremst som et forbilde.

Man har derimot mistet det radikale budskapet som evangeliet er: nemlig benådningen av synderen som Jesu frelsesverk gir den enkelte del i gjennom troen. Menneskets

250 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 149.

251 Harald Hegstad, *Når tro skal læres: sju fortellinger om lokal trosopplæring* (Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2008), 131.

252 *Vårt Land*, "Lite tro i trosopplæring"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/lite-tro-i-trosoppl%C3%A6ring-1.38399>; besøkt 28.11.2014.

253 *Vårt land*, "Nestekjærlighet viktigere enn Jesus i trosopplæringen"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/nestekj%C3%A6rlighet-viktigere-enn-jesus-i-trosoppl%C3%A6ringen-1.64042>; besøkt 8.12.2014.

utilstrekkelighet er ikke favnet av verken innhold eller metode.²⁵⁴ Både innholdet og pedagogisk metode legger ikke dette til grunn. Pedagogisk metode greier ikke ta konsekvensen av den bibelske sannheten om at mennesket trenger å bli skapt på nytt og gjort til en ny skapning (2.Kor 5,179). Den nye trosopplæringsplanen greier heller ikke favne inn at pga skillet mellom Skaperen og det skapte ved at man legger opp til en oppdagelse-læring hvor kunnskapen dermed kommer innenfra mennesket selv, i motsetning til at dette er noe som må bli gitt utenfra(Joh 3,27).

Ved å legge opp innholdet og fokusere på oppdagelse-læring vil jeg si at *Gud gir – vi deler* ikke greier å gi et svar på hvorfor mennesket egentlig trenger en frelser. Hvorfor trengte Jesus å dø på korset? Dette legger dessverre ikke *Gud gir – vi deler* opp til å svare på med sitt innhold og metode. *Gud gir – vi deler* greier dermed ikke favne den bibelske forståelsen av hvem Jesus er, heller ikke menneskets forhold til Gud og menneskets behov for frelse.

5.4.3. Kunne det vært annerledes?

Den virkelighetsforståelse, ontologi som er i dagens norske samfunn gjør at Luthers katekismer vanskelig kan brukes. Ontologien som Luther uttrykker i sine katekismer forutsetter troen. På Luthers tid var tidens og troens ontologi den samme. Katekismene til Luther er bundet av en tid som er veldig annerledes enn da de ble brukt av Luther. Den virkelighetsforståelse i katekismene lar seg vanskelig kommunisere med dagens mennesker.²⁵⁵ Fordi virkelighetsforståelsen er så annerledes har man nok sett seg nødt til å ta et annet utgangspunkt enn Luther.

Om kirken i dag skulle tatt over den undervisning i den kristne tro som skolen tidligere gav så er faren at det kun er den indre kjerne som vil ta del i dette.²⁵⁶ Man vil i Den Norske Kirke vil da risikere å miste sin folkekirkelige status. Motsatt kan faren være at man ved fokusere på den allmenne erfaring at innholdet går tapt. Blir det sosiale fokuset står man ifølge Jensen i fare for å skape et tilbud på linje med andre kulturtilbud. Kirken vil da risikere å bli stående i konkurranse med disse andre tilbudene, hvor man stadig søker å være det mest attraktive.²⁵⁷

254 Alfsvåg, "Trosopplæring og virkelighetsforståelse", 149.

255 Jensen, "Trosopplæring i en ny tid?", 347.

256 Jensen, "Trosopplæring i en ny tid?", 351.

257 Jensen, "Trosopplæring i en ny tid?", 350.

Gud gir – vi deler har et ønske om å ha en trosopplæring som skal kunne nå alle døpte.²⁵⁸ Med denne tanke i bakhodet har man tatt utgangspunkt i hvem dagens mennesker er og hvilke spørsmål de fleste sitter med. De fleste spør ikke etter frelse, men identitet.²⁵⁹ Konsekvensen blir da man må ta et annet utgangspunkt i *Gud gir – vi deler* enn Luther i sine katekismer. Man blir nødt å ta utgangspunktet i dagens mennesker og deres virkelighet for å nå ut bredt. Trosopplæringsreformen er DnK sin store satsning og ses på mange måter som forutsetning for folkekirkenes framtid. Man ønsker dermed alle døpte skal bli involvert.²⁶⁰ Ønske om å være folkekirke og nå bredt ut tvinger mer eller mindre DnK til et annet utgangspunkt for sin læring enn Luther. Men er det dermed slik at man ikke hadde noe andre valg når man skulle lage sin nye trosopplæring plan? Jeg vil mene at man har mistet alt for mye av det radikale nådebudskapet som kommer tydelig frem i Luthers katekismer. Ved at man også fokuserer på oppdagelseslæring så tar man ikke på alvor at troen om Jesus må skapes utenfra mennesket. Dette var også noe som var viktig for Luther og nemlig grunnen til at tekstene skulle læres etter hjerte. Hvilke konsekvenser får dette i fremtiden? Hovedintensjonen til *Gud gir – vi deler* gjennom innholdet og metoden blir å bekrefte den enkeltes verdi som skapt i Guds bilde. Det andre å å la den enkelte selv oppdage hva troen innebærer ved oppdagelse pedagogikken. Hadde det mulig å finne en middelvei hvor man forsøker å fortsatt være en samlende kirke for hele det norske folk, men samtidig være mer klar på hvem Jesus er og hvorfor vi som mennesker har behov av å bli frelst av han?

Gud gir – vi deler åpner med at kirkens grunnleggende oppdrag er å gjøre disipler ved å døpe, og lære mennesker alt det Jesus har befalt.²⁶¹ Jesus selv hadde som mål å nå flest mulig mennesker. Han inviterte alle mennesker inn til seg (Matt 11,28). Samtidig var han klar på hva han stod for og ønsket formidle. Jesus våget at mennesker faktisk tok avstand fra han (Joh 6,66).

5.5. Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet vist hvordan samfunnsvilkårene har endret seg siden Luthers tid. På Luthers tid var det ikke noe reelt alternativ til den kristne tro. Idag er den kristne tro utfordret

²⁵⁸ *Gud gir – vi deler*, 4.

²⁵⁹ Angel, "Hva kan dagens trosopplæring lære av tidligere tiders lutherske katekismeundervisning?", 20.

²⁶⁰ Hegstad, "Teologien i reformen", 84.

²⁶¹ *Gud gir – vi deler*, 4.

av flere religioner og av en økende sekularisme. På Luthers tid var det fyrstene som bestemte hvilken religion folket skulle tilhøre. Idag er Norges lands øvrighet sekulær, det samme er skolevesenet. Ingen religion skal foretrekkes foran noen annen. Hvilken religion man tilhører skal ikke gjøre at man blir hindret i dagens samfunn. Man har dermed i Norge en religionsfrihet, enhver står fri til å tilhøre det livssyn som man selv ønsker. På Luthers tid godtok folket det øvrigheten, og tradisjonen påla dem, noe som i dagens Norge ikke uten videre blir godtatt. Folket flest på Luthers tid hadde en felles virkelighetsforståelse om at Gud ville dømme den enkelte som ikke hadde blitt frelst. Det er dette Luther tar utgangspunkt i sine katekismer om hvordan man kan bli fri fra Guds dom. I dagens Norge er troen på Gud lav og dette medfører at utgangspunkt heller ofte blir om hvordan man kan vite Gud eksisterer eller ikke. En stor del av Norges befolkning er medlem av DnK. Det også i dagens Norge et stor fokus på privatisering av troen noe som gjør den blir individualisert slik mange religiøse blander sammen elementer fra ulike religioner. Dette skjer i nærmest like stor grad hos dem som er medlem av DnK som dem som ikke er det. Luther hadde også som sitt hovedmålgruppe en relativ homogen gruppe som også hadde god kunnskap om bibelfortellingene og dermed kunne Luther utelate dette fra sine katekismer. I dagens Norge er dermed kunnskapen om bibelfortellingene lav og det er ikke en homogen gruppe DnK har som utgangspunkt når man ønsker å favne alle døpte. Virkelighetsforståelsen som var på Luthers tid og er dramatisk endret til hvordan dagens Norge er. Dagens samfunn er sammensatt av et mangfold både utenfor og innenfor kirken som Luthers katekismer ikke tar høyde for. Når *Gud gir – vi deler* ønsker å nå alle døpte må den dermed ta utgangspunkt i dette mangfoldet. Om den ikke gjør det vil den risikere å ikke nå bredt ut.

Gud gir – vi deler har hatt ønske om å nå alle døpte. Den fokuserer på den enkeltes verdi på bakgrunn av den sannhet at alle mennesker er skapt i Guds bilde. På bakgrunn av denne sannheten er det et ønske å hjelpe den enkelte, til å tolke livet og gi hjelp til å mestre det. Den greier derimot ikke favne det radikale budskapet evangeliet er. Menneskets utilstrekkelighet og behov for en frelser utenfra blir ikke reflektert. Oppdagelse-læring forutsetter at det mennesket trenger å vite kan komme innenfra mennesket selv. Jesus blir i *Gud gir – vi deler* først og fremst et grunnlag for hvordan menneske skal leve. Jesu frelsesrolle blir lite vektlagt gjennom dets refleksjon og valg av pedagogisk metode.

6. KILDER OG REFERANSER

6.1 Bøker og artikler

- Alfsvåg, Knut. "Hovedtrekk ved menneskesynet i Luthers lille katekisme" i *Festskrift til Kjell Olav Sannes: Kirkens Bekjennelse i historisk og aktuelt perspektiv*, red. Torleiv Austad og Tormod Engelsen og Lars Østnor, 123-132, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2010.
- Alfsvåg, Knut. "Trosopplæring og virkelighetsforståelse". I *"Hva betyr det?" Katekismen i trosopplæringen*, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, 141-152. Oslo: IKO-Forlaget AS, 2013.
- Alveng, Kristine Aksøy. "Forsøksperiode og ny plan for trosopplæring". *Prismet* 4 (2008): 267-271.
- Angel, Sivert. "Hva kan dagens trosopplæring lære av tidligere tiders lutherske katekismeundervisning?". I *"Hva betyr det?" Katekismen i trosopplæringen*, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, 20-30. Oslo: IKO-Forlaget AS, 2013.
- Arran, Marilyn J. "The Contemporary applicability of Luther's pedagogy: Education and vocation", *Concordia Journal*, 16 (4), (1990): 319-332.
- Berge, Ottar. "Den kirkelige undervisningens historie i Norge i det 20. århundret". I *"Lær meg din vei..." Kristen trosopplæring igår og idag. En historisk oversikt*, red. Torrey Seland, 127-165. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2009.
- Bibelen – Bibelselskapets oversettelse 2011*. Oslo: Bibelselskapet, 2011.
- Botvar, Pål Kjetil. "Endringer i nordmenns religiøse liv". I *Religion i dagens Norge*, red. Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt, 11-24. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
- Brottveit, Ånund og Holdberg, Sunniva E., Red. *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2014*. Oslo: KIFO Stiftelsen Kirkeforskning, 2014.
- Cameron, Åse Margrethe Berger. "Synd og skriftemål – aktuelle temaer i trosopplæringen?". I *"Hva betyr det?" Katekismen i trosopplæringen*, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, 93-114. Oslo: IKO-Forlaget AS, 2013.
- Dokka, Hans-Jørgen. *En skole gjennom 250 år*. Oslo: NKS-Forlaget, 1988.
- Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring i Den norske kirke*. Kirkerådet: Oslo, 2010.

- Häaglund, Bengt. *History of Theology*. St. Louis, Missouri: Concordia Publishing House, 1968.
- Haga, Joar. "Det er: Du skal frykte og elske Gud". I "Hva betyr det?" Katekismen i trosopplæringen, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, 31-49. Oslo: IKO-Forlaget AS, 2013.
- Haraldsø, Brynjar. "1739-1850 Det stille hundreåret – menighets skolens tid". I *Kirke-Skole-Stat*, red. Brynjar Haraldsø, 10-43. Oslo: IKO-Forlaget, 1989.
- Haraldsø, Brynjar. "Konfirmasjonen i Den Norske Kirke i 250 år. En historisk oversikt". I *Konfirmasjonen i går og i dag*, red. Brynjar Haraldsø, 14-46. Oslo: Verbum, 1986.
- Harbo, Torstein. "1940-1960 Kirken, foreldrene og skolen i møte med staten". I *Kirke-Skole-Stat*, red. Brynjar Haraldsø, 105-131. Oslo: IKO-Forlaget, 1989.
- Hauglin, Otto og Mogstad, Sverre Dag. "Trosopplæring før reformen". I *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, red. Otto Hauglin og Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad, 29-40. Oslo: Fagbokforlaget, 2008.
- Hauglin, Otto og Mogstad, Sverre Dag og Lorentzen, Håkon. "En ny fase i dåpsopplæringens historie", *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, red. Otto Hauglin og Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad, 13-26. Oslo: Fagbokforlaget, 2008.
- Hegstad, Harald. *Når tro skal læres: sju fortellinger om lokal trosopplæring*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2008.
- Hegstad, Harald. "Teologien i reformen". I *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, red. Otto Hauglin og Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad, 73-91. Oslo: Fagbokforlaget, 2008.
- Holter, Åge. "1850-1890 Det store spranget – fra menighets skole til borgerskole". I *Kirke-Skole-Stat*, red. Brynjar Haraldsø, 44-72. Oslo: IKO-Forlaget, 1989.
- Jensen, Oddvar Johan. "Den kirkelige undervisning i senmiddelalderen og under reformasjonstiden i Tyskland". I *"Lær meg din vei..." Kristen trosopplæring i går og i*

dag. *En historisk oversikt*, red. Torrey Seland, 71-82. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2009.

Jensen, Oddvar Johan, *Katekismens Teologi*. Oslo: Credo forlag A.S, 1994.

Jensen, Oddvar Johan. "Trosopplæringen – arven og utfordringene". I *"Hva betyr det?" Katekismen i trosopplæringen*, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, 65-78. Oslo: IKO-Forlaget, 2013.

Jensen, Roger. "Trosopplæring i en ny tid?". I *Kirke, protestantisme og samfunn: Festskrift til professor dr. Ingun Montgomery*, red. Roger Jensen, Dag Thorkildsen og Aud V. Tønnesen, 337-351. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2006.

Leganger-Krogstad, Heid. "Pedagogisk innhold og utvikling". I *Kunnskap, Opplevelse og Tilhørighet Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, red. Otto Hauglin og Håkon Lorentzen og Sverre Dag Mogstad, 123-142. Oslo: Fagbokforlaget, 2008.

Leganger-Krogstad, Heid og Mogstad, Sverre Dag. "Trosopplæring under lupen". *Prismet* 2-3 (2006): 115-139.

Lohse, Bernhard, *Martin Luther's Theology*. Edinburgh: Fortress Press, 1999.

Mogstad, Sverre. "1960-1989 Kirken i kulturkampen om skolen". I *Kirke-Skole-Stat*, red. Brynjar Haraldsø, 132-157. Oslo: IKO-Forlaget, 1989.

Mæland, Jens Olav, Red. *Konkordieboken : Den Evangelisk-Lutherske Kirkes Bekjennelsesskrifter*. Oslo: Lunde Forlag, 2000.

Oftestad, Bernt Torvild. "1890-1940 Kirkens møte med skolen i en moderne tid". I *Kirke-Skole-Stat*, red. Brynjar Haraldsø, 73-104. Oslo: IKO-Forlaget, 1989.

Oftestad, Eivor Andersen. "Tro som mestrer livet eller bærer gjennom døden?". I *"Hva betyr det?" Katekismen i trosopplæringen*, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, 51-63. Oslo: IKO-Forlaget, 2013.

Ragnar, Skottene. "Troen, fornuften og Ånden". I *"Hva betyr det?" Katekismen i trosopplæringen*, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, 163-183. Oslo: IKO-Forlaget, 2013.

Redse, Arne. *Mennesket i Guds verden: En Kristen Troslære*. Oslo: Lunde Forlag, 2011.

Sannes, Kjell Olav. "Dåpen, Kristus-troen og kirken". *Prismet* 2-3 (2006): 151-156.

Schmidt, Ulla. "Norge: et religiøst samfunn?". I *Religion i dagens Norge*, red. Pål Ketil

Botvar og Ulla Schmidt, 25-43. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Tollefsen, Torstein og Syse, Henrik og Nicolaisen, Rune Fritz. *Tenkere og ideer*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2008.

Wisløff, Carl Fr. *Martin Luthers Teologi*. Oslo: Lunde Forlang, 1984.

6.2 Internettssider

Fritanke, "Humanisten som skal jobbe i feltprestkorpset"; tilgjengelig på http://fritanke.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=9559; besøkt 27.11.2014.

Kirken "Dåpsliturgien"; tilgjengelig på <http://kirken.no/nb-NO/daap/dapsliturgien/>; besøkt 21.11.2014.

Konfirmant, "Er det statskirke i Norge"; tilgjengelig på <http://www.konfirmant.no/sporsmal-og-svar/om-kirken/er-det-statskirke-i-norge>; besøkt 20.11.2014.

Regjeringen, "Dissenterlovkomitéen og lov om trdomssamfunn og ymist anna"; tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/nouer/2013/nou-2013-1/4/1.html?id=711232>; besøkt 24.11.2014.

Soren Kierkegaard, "D Anthony Storm's commentary on Kierkegaard"; tilgjengelig på <http://www.sorenkierkegaard.org/philosophical-fragments.html>; besøkt 13.11.2014.

Søren Kierkegaards skrifter, "Sygdommen til døden"; tilgjengelig på <http://sks.dk/SD/txt.xml>; besøkt 28.11.2014.

Søren Kirkegaards skrifter, "Philosophiske Smuler"; tilgjengelig på <http://sks.dk/PS/txt.xml>; besøkt 27.11.2014.

SSB "Religion og livssyn i endring Norge – et sekulært samfunn?"; tilgjengelig på <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/norge-et-sekulaert-samfunn>; besøkt 20.11.2014.

SSB, "Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. Januar 2014"; tilgjengelig på <http://www.ssb.no/trosamf/>; besøkt 24.11.2014.

VG, "VG mener: På kirkens fødselsdag"; tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/meninger/vg-mener-paa-kirkens-foedselsdag/a/23225441/>; besøkt 20.11.2014.

Vårt Land, "Lite tro i trosopplæring"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/lite-tro-i-trosoppl%C3%A6ring-1.38399>; besøkt 28.11.2014.

Vårt land, "Nestekjærlighet viktigere enn Jesus i trosopplæringen"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/nestekj%C3%A6rlighet-viktigere-enn-jesus-i-trosoppl%C3%A6ringen-1.64042>; besøkt 8.12.2014.

Vårt Land, "Nyåndelighet inntar kirken"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/ny%C3%A5ndelighet-inntar-kirken-1.32876>; besøkt 21.11.2014.

Vårt Land, "Synkende dåpstall bekymrer kirkeledelsen"; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/synkende-d%C3%A5pstall-bekymrer-kirkeledelsen-1.16026>; besøkt 25.11.2014.

Vårt Land, "Unge kjenner ikke bibelhistoriene", tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/unge-kjenner-ikke-bibelhistoriene-1.39214>; besøkt 25.11.2014.